

ข้อมูลผ้าไทย และผ้าพื้นเมือง

รวบรวมโดย กรมทางหลวง

ข้อมูลผ้าไทยและผ้าพื้นเมือง

(รวบรวมโดยกรมทางหลวง)

ตอนที่ ๑ วิวัฒนาการแต่งกายด้วยผ้าไทย

จัดทำโดย คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

วิวัฒนาการของการใช้ผ้าไทยแต่งกายแบบไทย

ประเทศไทย เป็นดินแดนที่มีมนุษย์อยู่อาศัยมานานนับเป็นหมื่นๆ ปีมีหลักฐานทางโบราณคดีเชื่อกันว่า ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ยุคโลหะเป็นต้นมา มนุษย์รู้จักการทอผ้าใช้เอง ดังจะเห็นได้จากหลักฐานที่ค้นพบตามแหล่งโบราณคดีต่างๆ เช่น แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี พบเศษผ้าจากป่านใบกล้วยชาติติดอยู่กับกำไลสำริด โดยมีสนิมของทองแดงเป็นตัวยึดและป้องกันการเนาเปื่อย พบเครื่องมือในการทอผ้าหลายชนิดได้แก่ แวดินเผา , หินทุบเปลือกไม้ , ลูกกลิ้งดินเผา

ได้พบหลักฐานสำคัญที่แสดงถึง วิวัฒนาการทอผ้าหลายแห่ง ได้แก่

1. ภาพเขียนแสดงลักษณะการแต่งกายของคนในยุคต่างๆ
2. เศษผ้าและเครื่องมือในการทอผ้าโบราณ
3. จากการขุดค้นป้อมประตูเมืองด้านทิศตะวันตกของเมืองเก่าสุโขทัย
4. แหล่งโบราณคดีจังหวัดตากในแถบเทือกเขาถนนธงชัย-ตะนาวศรี

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีมรดกทางวัฒนธรรมประจำชาติที่เป็นของตนเองมาเป็นระยะเวลายาวนาน ชุดประจำชาติไทยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีคุณค่า มีความงดงามบ่งบอกถึงเอกลักษณ์แห่งความเป็น "ไทย" ที่นำความภาคภูมิใจมาสู่คนในชาติยาวนานตั้งแต่สมัยนางเจ้า

สมัยนางเจ้า (พ.ศ.๑๑๖๑ - ๑๑๙๔)

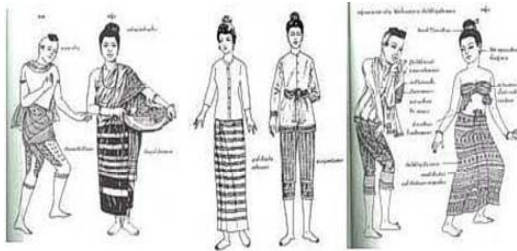

หญิงผู้สูงชันไหม ใช้ผ้าไหมอีกผืนหนึ่งคาดเอวไว้
ผมมุ่นสูง บางทีถักเป็นเปียห้อยลงสองข้าง ใช้ต่างหูทำด้วย
ไข่มุก ทับทิมหรืออำพัน นิยมใช้รองเท้าฟาง

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

สมัยเชียงแสน (พ.ศ. ๑๖๖๑ - ๑๗๓๑)

หญิงไทยจึงนุ่งขึ้นถุง แต่การทอผ้ามีลวดลายตกแต่ง
ประดับประดา เช่น ขึ้นทอลายขวาง แถบล้อมสูง ปักปิ่น
ประดับ

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

สมัยสุโขทัย (พ.ศ. ๑๗๘๑ - ๑๘๒๖)

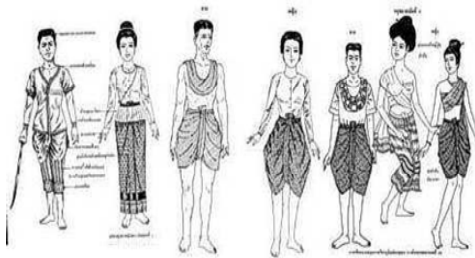

จดหมายเหตุบันทึกการแต่งกายสตรีว่า หญิงนุ่งผ้าสูง
พื้นดิน ๒ - ๓ นิ้ว (กรอมเท้า) สวมรองเท้าที่ทำด้วยหนัง
สีดำสีแดง

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

ต้นสมัยอยุธยา (พ.ศ. ๑๘๙๓ - ๒๑๓๑)

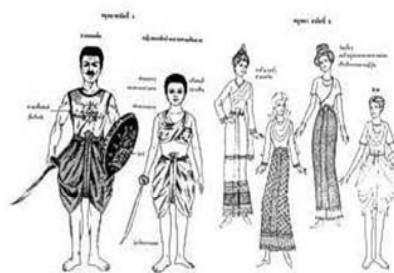

เริ่มนุ่งโจงกระเบน แปลงจากทรงหยักรั้งอย่างขอม หญิงนุ่งจีบห่มสไบ มีผ้าห่มชั้นในอีกผืนหนึ่งห่มอย่างผ้าแถบ สไบชั้นนอกใช้ผ้าเนื้อหนาก็ได้

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

สมัยอยุธยา (พ.ศ. ๒๒๗๕ - ๒๓๐๑)

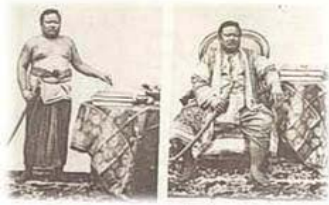

การแต่งกายของสตรีจึงเปลี่ยนแปลงไป เพื่อสะดวกในการปลอมเป็นชายอพยพหลบหนี ห่มผ้าคาดอกแบบตะเบงมานรวบชายผูกเงื่อนที่ต้นคอ

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

ยุครัตนโกสินทร์สมัยใหม่ (รัชกาลที่ ๕ - ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๐)

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

เอาความคิดทางด้านความสวยงามตามทัศนคติของชาวตะวันตกเข้ามาด้วยผสมกับแบบการแต่งกายเดิม สวมเสื้อนอกสีขาวคอปิด ติดกระดุมห้าเม็ดแทน เรียกว่า “ราชแปดแตน” นุ่งผ้าม่วงโจงกระเบน สวมถุงน่องรองเท้า เหตุที่คงถุงน่องไว้เชื่อว่าเป็นเพราะเห็นเป็นเครื่องแต่งกายที่สุภาพ การแต่งกายของสตรี นุ่งโจงใส่เสื้อแขนกระบอก แล้วห่มผ้าสไบเฉียงทับตัวเสื้อ

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

ยุครัตนโกสินทร์สมัยใหม่ (รัชกาลที่ ๕ - ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๐)

สมัยรัชกาลที่ ๖ เป็นต้นมา การแต่งกายแบบจำลองของชาย เปลี่ยนจากการนุ่งผ้าลอยชายมาเป็นนุ่งกางเกงแพรหลายสีต่าง ๆ เรียกว่า “กางเกงจีน” ยังคงใส่เสื้อคอกลมผ้าขาวบาง ถ้าจะออกนอกบ้านก็จะสวมเสื้อทับอีกชั้นหนึ่งและสวมหมวกเพื่อเป็นการสุภาพ

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ แบบเสื้อต่าง ๆ ของสตรีแทบจะกล่าวได้ว่า ลอกมาจากหนังสือแบบเสื้อตะวันตกที่ส่งเข้ามาขายสนสมัยนั้น หรือลอกเลียนจากภาพยนตร์ฝรั่งที่เข้ามาฉาย

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

สมัยรัฐนิยมและหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

เน้นการแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อยเมื่อปรากฏตัวในที่ชุมนุมชน หรือสาธารณชนสตรีทุกคนไว้ผมยาว เลิกใช้ผ้าโจงกระเบนเปลี่ยนเป็นนุ่งผ้าถุงแทน เลิกการใช้ผ้าผืนเดียวคาดอกหรือเปลือยกายท่อนบน ให้ใส่เสื้อแทน

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

การใส่หมวกของสตรีเป็นเรื่องที่รัฐให้ความสำคัญมาก ถึงกับมีคำว่า “มาลานาชาติไทย”

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

ระยะ พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๒๕

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ค้นคว้าเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายของไทยสมัยต่าง ๆ และโปรดมาดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสม จัดเป็นชุดไทยพระราชนิยมหลายชุด และกำหนดให้เลือกใช้ในวาระต่าง ๆ กัน คือชุดไทยเรือนต้น สำหรับใช้ในโอกาสลาลอง ใช้ผ้าชิ้นฝ้ายหรือไหม มีริ้วตามยาวหรือขวาง

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

ระยะ พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๒๕

ชุดไทยจิตรลดา คือ ชุดไทยพิธีกลางวัน ใช้ผ้าไหมเกลี้ยง มีเชิงหรือยกดอกทั้งตัว ผ้าชิ้นยาวป้ายหน้าคนละท่อนกับตัวเสื้อ ชิงแขนยาว ผ่าอก คอกลม

ชุดไทยอมรินทร์ คือ ชุดไทยสำหรับงานพิธีตอนค่ำ ไม่คาดเข็มขัด ใช้ผ้ายกไหมที่มีทองแกมหรือยกทอง

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

ระยะ พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๒๕

ชุดไทยบรมพิมาน ใช้ในพิธีตอนค่ำที่ใช้เข็มขัด ใช้ผ้ายกไหม หรือยกทองมีเชิงหรือยกทั้งตัว

ชุดไทยจักรีหรือชุดไทยสไบ ใช้ในพิธีเต็มยศ งานราตรี ผ้านุ่งจีบยกข้างหน้ามีชายพก คาดเข็มขัดไทยและห่มสไบ ผ้ายก เป็นแบบมีเชิงหรือยกทั้งตัว เปิดข้างหนึ่ง ชายสไบคลุมไหล่ ทั้งชายยาวด้านหลังพอสมควร

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

ระยะ พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๒๕

ชุดไทยจักรพรรดิ เป็นแบบไทยแท้แบบหนึ่ง ตัวขึ้นใช้ผ้ายก
ทั้งตัว มีเชิงยกไหมทองหรือตีนทองจีบนางมีชายพก ห่ม
แพรจีบแบบไทย

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

ชุดไทยศิวาลัย เป็นแบบไทยแท้ เสื้อใช้ผ้าสีทองเหมือนสี
เนื้อ ตัดแบบแขนยาว

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

ระยะ พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๒๕

ชุดไทยดุสิต สำหรับงานพิธีตอนค่ำ เน้นการปักตกแต่งตัว
เสื้อเป็นลวดลายด้วยไหมปัก และเลื่อม ฯลฯ ใช้ผ้ายกไหม
หรือยกทอง มีจีบยกข้างหน้า

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

ระยะ พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๒๕

การแต่งกายแบบไทยชุดพระราชทาน

๑. เสื้อชุดไทยแขนสั้น
๒. ชุดไทยแขนยาว
๓. ชุดไทยแขนยาวคาดเอว

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทยด้วยผ้าไทย

พ.ศ. ๒๕๐๐ - ปัจจุบัน

การแต่งกายสตรีในระยะ พ.ศ. ๒๕๐๐ ชุดกระโปรง ได้มีวิวัฒนาการมาหลายขั้นตอน ได้เปลี่ยนเป็นกระโปรงสั้น ซึ่งมีแบบสั้นแค้เข้าและเหนือเข้าที่เรียกว่า มินิสเกิร์ต และไมโครสเกิร์ต ต่อมากระโปรงชุดติดกันทรงเอไลน์ ต่อมาชายกระโปรงยาวครึ่งน่องเรียกว่า ชุดมิดี ถ้ายาวถึงกรอมเท้าเรียกว่าชุดแมกซี่ สำหรับแฟชั่นกางเกง การนิยมกางเกงมีมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากสะดวกกระจัดกว่กระโปรง

การแต่งกายของบุรุษนั้นยึดแนวตะวันตกเป็นส่วนใหญ่

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

การแสดงพิพิธภัณฑ์พัฒนาการการแต่งกายแบบไทย

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

การจัดกิจกรรมให้รางวัลยกย่องหน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนสถานศึกษาดีเด่นในการส่งเสริมการใช้ผ้าไทย

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

การจัดกิจกรรมคาราวานผ้าไทย จำหน่าย สาธิตสินค้าเกี่ยวกับผ้าไทย

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

การเชิญชวนประชาชน เยาวชนทั้งชาวไทยและต่างประเทศ
แต่งชุดไทยเดินห้างโดยการมอบรางวัลและแจกดูปองส่วนลดในการใช้บริการ
ร้านค้าในห้างสรรพสินค้าสยามพารากอน ในช่วงระยะเวลาการจัดงาน

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

การรณรงค์ส่งเสริมการใช้ผ้าไทย

กรกฎาคม ๒๕๕๘

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

แบบชุดไทยพระราชนิยม...ชุดประจำชาติสตรีไทย

ปลายปี พ.ศ. ๒๕๐๒ จนถึงต้นปี พ.ศ. ๒๕๐๓ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเยี่ยมประเทศบ้านใกล้เรือนเคียงของไทย คือ ประเทศเวียดนาม อินโดนีเซีย และพม่า ในขณะนั้นสตรีไทยยังไม่มีเครื่องแต่งกายประจำชาติอย่างแน่นอน ในโอกาสที่จะต้องเสด็จเข้าสู่เขตสักการสถานต่างๆ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงทรงพระภูษาแบบไทยกรอมข้อพระบาท และฉลองพระองค์ตามสมัยนิยม ทรงแพร่หลายทั่วยุทธินี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้ทรงพระคำนึงถึงความจำเป็นของการมีเครื่องแต่งกายสำหรับสตรีที่เป็นแบบพิธีแน่นอนเช่นเดียวกับฝ่ายบุรุษ

เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๓ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีกำหนดการจะต้องโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเยือนประเทศต่างๆ ในหลายทวีปเป็นระยะเวลาหลายปี จึงทรงพระราชดำริที่จะทรงฉลองพระองค์แบบไทย เพื่อให้ทั่วโลกรู้จักว่าไทยก็มีเครื่องแต่งกายประจำชาติเช่นเดียวกับชาติอื่นๆ จึงมีพระราชเสาวนีย์ให้ หม่อมหลวงณัฏฐ์ บุญนา นางสนองพระโอษฐ์ผู้ใหญ่ และคุณอุไร ลืออำรุง ข่างฉลองพระองค์ นำเครื่องแต่งกายของสตรีไทย และเจ้านายสตรีไทยในสมัยโบราณหลายสมัยมาปรับปรุงและออกแบบเป็นเครื่องแต่งกายแบบไทย สำหรับใช้ในงานพิธี และโอกาสต่างๆ มากมายเครื่องแต่งกายเหล่านี้ได้รับการตั้งชื่อตามชื่อพระที่นั่งในพระบรมมหาราชวัง และพระตำหนักหลายองค์ ได้แก่ ไทยจักรี ไทยอมรินทร์ ไทยบรมพิมาน ไทยดุสิต ไทยจักรพรรดิ ไทยจิตรลดา ไทยศิวาลัย และไทยเรณูนคร ประกอบด้วยชิ้นและเสื้อแขนสั้นและยาวแบบต่างๆ ที่มีความงดงาม ความประณีต แตกต่างกันไป ตามโอกาสของงาน

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ตัดเย็บชุดไทยเหล่านี้ด้วยผ้าไหมไทย เพื่อเป็นการแนะนำเครื่องแต่งกายแบบไทยและผ้าไหมไทยให้ทั่วโลกรู้จักในทางเดียวกัน ซึ่งพระราชดำรินี้ก็ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ผ้าไหมไทยได้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแพร่หลาย และชุดไทยที่ทรงพระราชดำริขึ้น ซึ่งเดิมเรียกกันว่า “ชุดไทยพระราชนิยม” นั้น ต่อมาก็เป็นที่ยอมรับของสตรีไทยทั่วไปจนในที่สุดก็กลายเป็นเครื่องแต่งกายประจำชาติของสตรีไทย

ที่มาข้อมูล : หนังสืออนุภาพหญิงไทย จัดทำโดยสวนจิตรลดา หนังสือวิวัฒนาการการแต่งกาย จัดทำโดยสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๒

ลักษณะการแต่งกาย ชุดไทยพระราชนิยม ทั้ง ๘ ชุด

๑. ไทยเรือนต้น คือชุดไทยแบบลำลอง ใช้ผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมมีลายริ้วตามขวางหรือตามยาวหรือใช้ผ้าเกลี้ยง มีเชิง ตัวซิ่นยาวจรดข้อเท้า ป้ายหน้า เสื้อใช้ผ้าสีตามริ้วหรือเชิง สีจะตัดกับซิ่นหรือเป็นสีเดียวกันก็ได้ เสื้อคนละท่อนกับซิ่น แขนสามส่วน กว้างพอสบาย ผ่าอก ดุมหัวเม็ด คอกลมตื้นๆ ไม่มีขอบตั้ง เหมาะสำหรับการใช้แต่งไปในงานที่ไม่เป็นพิธี และต้องการความสบาย เช่น ไปงานกฐินต้น หรือเที่ยวเรือ เทียนน้ำตก

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๒. ไทยจิตรลดา คือชุดไทยพิธีกลางวัน ใช้ผ้าไหมเกลี้ยงมีเชิงหรือเป็นยกดอกทั้งตัวก็ได้ ตัดแบบเสื้อกับซิ่น ซิ่นยาว ป้ายหน้าอย่างแบบลำลอง เสื้อแขนยาว ผ่าอก คอกลม มีขอบตั้งน้อยๆ ใช้ในงานที่ผู้ชายแต่งเต็มยศ เช่น รับประทานของพระศที่มาเยือน เป็นทางการที่สนามบิน หญิงไม่ต้องประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แต่เนื้อผ้าควรงดงามให้มาก สมโอกาส

๓

๓. ไทยอมรินทร์ คือชุดพิธีตอนค่ำ ใช้ผ้าไหมที่มีทองแกม หรือ ยกทองทั้งตัว เสื้อกับซิ่น แบบนี้ อนุโลมให้สำหรับ ผู้ที่ไม่ประสงค์คาดเข็มขัด ผู้มีอายุจะใช้คอกลมกว้างๆ ไม่มีขอบตั้งและแขน ๓ ส่วนก็ได้ เพราะความสวยงามอยู่ที่เนื้อผ้าและเครื่องประดับที่จะใช้ให้เหมาะสมกับงานเลี้ยงรับรอง ไปดูละครตอนค่ำ และเฉพาะในงานพระราชพิธีสวนสนามในวันเฉลิมพระชนมพรรษา หญิงประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๔. ไทยบรมพิมาน คือชุดไทยพิธีตอนค่ำที่ใช้เข็มขัด ใช้ผ้าไหมหรือยกทอง มีเชิงหรือยกทั้งตัวก็ได้ ตัดแบบติดกัน ซิ่นมีจีบยกข้างด้านหน้ามีชายพก ใช้เข็มขัดไทยคาด ตัวเสื้อแขนยาวคอกลมมีขอบตั้ง ผ่าด้านหลัง หรือด้านหน้าก็ได้ ผ้ามีจีบยาวจรดข้อเท้า แบบนี้เหมาะสำหรับผู้มีรูปร่างสูงบาง สำหรับใช้ในงานเต็มยศและครึ่งยศ เช่น งานอุทยานสโมสร หรืองานพระราชทานเลี้ยงอาหารอย่างเป็นทางการในคืนที่มีอากาศเย็น ใช้เครื่องประดับสวยงามตามสมควร

๔

๕. ไทยจักรี คือชุดไทยสไบ ใช้ผ้ายกมีเชิง หรือยกทั้งตัว จีนมีจีบยกข้างหน้า มีชายยก ใช้เข็มขัดไทยคาด ส่วนท่อนบนเป็นสไบจะเย็บให้ติดกับจีนเป็นท่อนเดียวกัน หรือจะมีผ้าสไบหม่ต่างหากก็ได้ เปิดผ่าข้างหนึ่ง ชายสไบคลุมไหล่ ทั้งชายด้านหลังยาวตามทีสมควร ความสวยงามอยู่ที่เนื้อผ้า การเย็บ และรูปร่างของผู้สวม ใช้เครื่องประดับได้งดงามสมโอกาสในเวลาค่ำคืน

๖. ไทยคลิต เป็นเสื้อสำหรับงานพิธีตอนค่ำ ใช้ผ้ายกไหมหรือยกทอง อย่างเดียวกับไทยอมรินทร์ ไทยบรมพิมาน และไทยจักรี ตัวจีนยาว มีจีบยกข้างหน้า และชายพก ใช้เข็มขัด ผิดกันตรงตัวเสื้อ คือ เป็นเสื้อไม่มีแขน คอด้านหน้าและด้านหลังกว้างกว่า และต่ำเล็กน้อย ผ่าด้านหลัง ตัวเสื้อปักเป็นลวดลายด้วยไข่มุก ลูกปัด และเลื่อม ฯลฯ ใช้ในงานพระราชพิธีที่กำหนดให้แต่งกายเต็มยศ

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๕

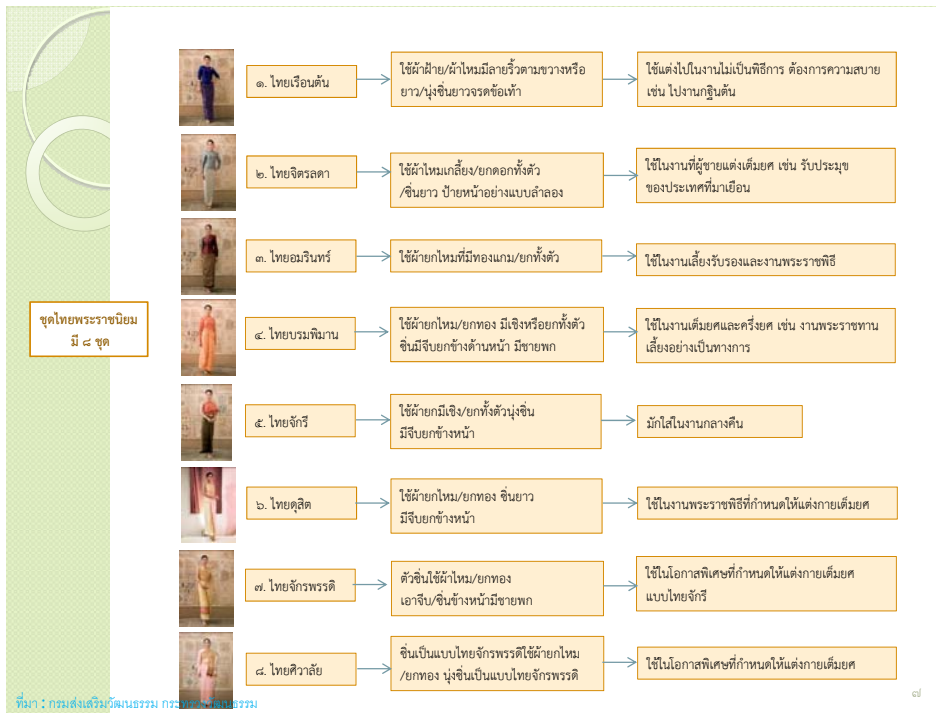
๗. ไทยจักรพรรดิ เป็นแบบไทยแท้แบบหนึ่ง ตัวจีนใช้ผ้าไหม หรือยกทองเอาจีบ ข้างหน้ามีชายพก ห่อแพรจีบแบบไทยสืตัดกับผ้าถุงเป็นชั้นที่หนึ่งก่อน แล้วใช้ผ้าหม่ปักอย่างสตรีบรรดาศักดิ์สมัยโบราณ หม่ทับแพรจีบอีกชั้นหนึ่งใช้ในโอกาสพิเศษที่กำหนดให้แต่งกายเต็มยศแบบไทยจักรี

๘. ไทยคิวลัย เป็นแบบไทยแท้ จีนเป็นแบบไทยจักรพรรดิ ใช้ผ้ายกไหมหรือยกทอง เสื้อตัดแบบแขนยาวคอกลม ผ่าหลัง เย็บติดกับจีน คล้ายแบบไทยบรมพิมาน หม่ผ้าปักลายไทยอย่างแบบไทยจักรพรรดิทับโดยไม่ต้องมีแพรจีบรองพื้นก่อน ใช้ในโอกาสพิเศษที่กำหนดให้แต่งกายเต็มยศ

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๖

การกำหนดแบบเสื้อชุดไทยของชายไทย

คนไทยเรามีแบบการแต่งกายของตนเองมาเป็นเวลาช้านาน และได้มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ โดยได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมของต่างประเทศเข้ามาในรูปแบบของเครื่องแต่งกายด้วย ตราบจนปัจจุบันนี้ คนไทยยึดถือแนวการแต่งกายของชาวตะวันตก อันเป็นที่ยอมรับเป็นแนวการแต่งกายของนานาชาติประเทศ ซึ่งในบางโอกาสเครื่องแต่งกายสากลบางแบบไม่สู้จะเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ และสภาพแวดล้อมของประเทศไทย นักสำหรับหญิงไทยนั้นมีชุดไทยพระราชนิยมซึ่งได้ยึดถือแต่งกายเป็นแบบเสื้อชุดไทยอยู่แล้ว ส่วนแบบเสื้อของชายไทย ที่เป็นชุดไทยยังไม่มี

ปัจจุบันนี้ **เสื้อแบบพระราชทาน**เป็นที่นิยมแพร่หลายขึ้น สมควรจะได้กำหนดให้เป็นแบบเสื้อชุดไทยของชายไทย อันจะเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนไทยต่อไป

ที่มาข้อมูล : หนังสือเสื้อชุดไทย สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

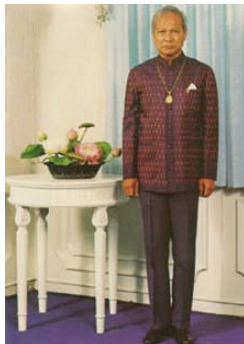
แบบเสื้อชุดไทยของชายไทยมี ๓ แบบ คือ

๑. แบบแขนสั้น เป็นเสื้อคอตั้งสูงประมาณ ๓.๕-๔ ซม. ตัวเสื้อเข้ารูปเล็กน้อย และผ่าอกตลอด มีสากกว้างประมาณ ๓.๕ ซม. ขลิบรอบคอและสาบอก ปลายแขนลิบหรือพับแล้วขลิบที่รอยเย็บ ติดกระดุม ๕ เม็ด กระดุมมีลักษณะเป็นรูปกลมแบนทำด้วยวัสดุหุ้มด้วยผ้าสีเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกับเสื้อ กระเป๋ามีหรือไม่มีก็ได้ ถ้ามีให้เป็นกระเป๋าจะข้างละ ๑ กระเป๋า อยู่สูงกว่าระดับกระดุมเม็ดสุดท้ายเล็กน้อย ขอบกระเป๋ามีขลิบชายเสื้ออาจจะผ่ากันตึง เส้นรอยตัดต่อมีหรือไม่มีก็ได้ ถ้ามีให้เดินจักรทับตะเข็บ

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๙

๒. แบบแขนยาว เป็นเสื้อคอตั้งสูงประมาณ ๓.๕ - ๔ ซม. ตัวเสื้อเข้ารูปเล็กน้อย ผ่าอกตลอด มีสากกว้างประมาณ ๓.๕ ซม. ขลิบรอบคอและสาบอก ติดกระดุม ๕ เม็ด กระดุมมีลักษณะเป็นรูปกลมแบนทำด้วยวัสดุหุ้มด้วยผ้าสีเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกับเสื้อ กระเป๋ามีหรือไม่มีก็ได้ ถ้ามีให้เป็นกระเป๋าจะข้างซ้าย ๑ กระเป๋า กระเป๋ากลางเป็นกระเป๋าจะข้างละ ๑ กระเป๋า อยู่สูงกว่าระดับกระดุมเม็ดสุดท้ายเล็กน้อย ขลิบที่ขอบแขนเสื้อตัดแบบเสื้อสากล ปลายแขนเย็บทาบด้วยผ้าชนิดและสีเดียวกันกับตัวเสื้อ กว้างประมาณ ๔ - ๕ ซม. โดยเริ่มจากตะเข็บด้านในอ้อมด้านหน้า ไปสิ้นสุดเป็นปลายมนทับตะเข็บด้านหลังชายเสื้อ อาจผ่ากันตึง เส้นรอยตัดต่อมีหรือไม่มีก็ได้ ถ้ามีให้เดินจักรทับตะเข็บ

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๑๐

๓. แบบแขนยาวคาดเอว ตัวเสื้อมีลักษณะเดียวกับแบบที่ ๒ แต่มีผ้าคาดเอว ขนาดกว้างยาว ตามความเหมาะสม สีกลมกลืน หรือตัดกับสีของเสื้อ ผูกเงื่อนแน่นทางซ้ายมือของผู้สวมใส่

ชนิดของผ้า

เสื้อชุดไทยนี้ควรเลือกใช้ผ้าตามความเหมาะสม และควรเป็นผ้าที่ทำในประเทศไทย สีเรียบจาง หรือมีลวดลายสุภาพ ตามความเหมาะสมกับโอกาสในการสวมใส่

แบบและโอกาสในการสวมใส่

เสื้อชุดไทยนี้ให้ใช้ควบคู่กับกางเกงสุภาพ หรือสีเดียวกันกับเสื้อโดยให้ใช้แทนชุดสากลนิยม หรือเสริมเพิ่มเติมจากชุดสากลนิยมได้ทุกโอกาส แต่มิใช่เป็นการทดแทนชุดสากลนิยมโดยสิ้นเชิง โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ชุดไทยแขนสั้น ใช้สีเรียบจาง หรือมีลวดลายสุภาพ ในโอกาสธรรมดาทั่วไป หรือในการ ปฏิบัติงาน หรือในการปฏิบัติงาน หรือในโอกาสพิธีการกลางวัน และอาจใช้สีเข้มได้ในโอกาสพิธีการเวลา กลางคืน

๒. ชุดไทยแขนยาว ใช้สีเรียบจาง หรือมีลวดลายสุภาพ ในโอกาสพิธีการเวลากลางวัน และอาจใช้ สีเข้มในโอกาสพิธีการเวลากลางคืนได้

๓. ชุดไทยแขนยาวคาดเอว ใช้ในโอกาสพิธีการที่สำคัญมาก ๆ

๔. โอกาสงานศพ ให้ใช้เสื้อแขนสั้นหรือแขนยาวสีขาว กางเกงสีดำหรือสีขาวทั้งชุด หรือสีดำ ทั้งชุด กรณีใช้เสื้อชุดไทยแขนยาวสีขาวหรือสีดำ ให้ติดแขนทุกซัดด้วย (เสื้อชุดไทยแขนสั้นไม่ต้องติดแขนทุกซัด)

ตัวอย่าง ชุดแต่งกายพื้นถิ่นในจังหวัดต่างๆ

ที่มาข้อมูล : การประกวดกุลสตรีศรีรัตนโกสินทร์ ในงาน “ได้ร่วมพระบารมี ๒๓๒ ปี กรุงรัตนโกสินทร์”

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๑๓

ตัวอย่าง ชุดแต่งกายพื้นถิ่นภาคเหนือ

ชุดชาติพันธุ์ไต
จ.แม่ฮ่องสอน

ชุดล้านนาไทยโยนก
จ.ลำปาง

ชุดผ้าทอลายน้ำไหล
จ.น่าน

ชุดไทยลื้อ
จ.พะเยา

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๑๔

ตัวอย่าง ชุดแต่งกายพื้นถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ชุดผ้ามัดหมี่ลายหมากเบ็ง
จ.เชียงใหม่

ชุดไทยอีสาน ผ้าถุงสั้น
จ.ขอนแก่น

ชุดผู้ไทกาฬสินธุ์
จ.กาฬสินธุ์

ชุดชาติพันธุ์ไทยอุบล (ส่วยเลียงช้าง)
จ.สุรินทร์

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๑๕

ตัวอย่าง ชุดแต่งกายพื้นถิ่นภาคกลาง

ชุดลาวครึ่งบ้านกุศออก
จ.ชัยนาท

ชุดชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
จ.นครปฐม

ชุดชาติพันธุ์รามัญเกาะเกร็ด
จ.นนทบุรี

ชุดชาติพันธุ์ไทยพวน
จ.นครนายก

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๑๖

ตัวอย่าง ชุดแต่งกายพื้นถิ่นภาคใต้

ชุดบานง
จ.ปัตตานี

ชุดผ้าบาติก
จ.พัทลุง

ชุดชาติพันธุ์บ้านเพอรานากัน
จ.ภูเก็ต

ชุดผ้าทอเกาะยอ
จ.สงขลา

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๑๗

ข้อมูลผ้าไหม

ข้อมูลจากกรมหม่อนไหม

ตาราง จำนวนผู้ปลูกหม่อน เลี้ยงไหมและผู้ทอผ้าไหม รวม ๑๑๖,๒๙๐ ราย

ภาค	ไหมหัตถกรรม (ไหมไทยพื้นบ้าน/ไหมไทยลูกผสม)			ไหมอุตสาหกรรม			ผู้ทอผ้าไหม และทำผลิตภัณฑ์ จากผ้าไหมที่ไม่ได้ ปลูกหม่อน เลี้ยงไหมเอง (ราย)
	จำนวน เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ปลูก หม่อน (ไร่)	ปริมาณเส้นไหม ที่ผลิตได้ (กก.) ต่อปี	จำนวน เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ปลูก หม่อน (ไร่)	ปริมาณ รังไหม (กก.) ต่อปี	
ภาคเหนือ	๖,๕๙	๙๖๒.๕	๔,๑๙๔	๕๗๑	๔,๖๕๕	๓๘๖,๑๖๖	๙๑๙
ภาคอีสานตอนบน	๒,๒๖๙	๑,๔๑๗.๘	๕,๖๓๙	๗๑๙	๔,๒๙๑	๒๗๖,๒๙๑	๔,๘๔๓
ภาคอีสาน ตอนกลาง	๒,๔,๕๐๘	๑,๕,๖๒๐.๘	๑๐,๕,๕๖๓	๘๗๗	๔,๕๖๑	๓๑๘,๗๔๓	๑,๕,๔๑๕
ภาคอีสาน ตอนล่างและภาคกลาง บางส่วน	๔๓,๘๘๕	๒๐,๗๕๙.๔	๑๗๐,๐๔๒	๑๗๕	๗๑๔	๔๒,๒๐๐	๒๐,๒๐๒
ภาคใต้และรวมภาค กลางบางส่วน	๒๙๙	๘๐๙.๘	๒,๓๓๒	๑๙๐	๑,๒๙๙	๗๙,๑๘๒	๗๒๙
รวม	๗๑,๖๓๐	๓๙,๕๗๐.๒	๒๘๗,๗๗๑	๒,๕๕๖	๑๕,๕๖๐	๑,๑๐๒,๕๘๒	๔๒,๑๐๘

หมายเหตุ : เกษตรกรบางรายปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าด้วย, จำนวนเกษตรกรไหมหัตถกรรม และไหมอุตสาหกรรม
แยกกลุ่มเป้าหมายกันชัดเจน, รังไหม ๗๗ กก. ได้เส้นไหม ๑ กก.

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๑๘

ข้อมูลผ้าไทยและผ้าพื้นเมือง

(รวบรวมโดยกรมทางหลวง)

ตอนที่ ๒ ความรู้พื้นฐานในการใช้ผ้าไทย

จัดทำโดย กระทรวงวัฒนธรรม

(หนังสือนามสงเคราะห์ผู้ประกอบการผ้าไทย หน้าที่ ๘ - ๒๕)

เครื่องหมายรับรองผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทย “ตรางูของพระราชทาน”

สืบเนื่องจากปัจจุบันมีผู้นำเข้าเส้นไหม และเส้นใยสังเคราะห์อื่นจากต่างประเทศ ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย เส้นไหมจึงมีทั้งที่ได้คุณภาพและด้อยคุณภาพ เมื่อนำมาผลิต ผ้าไหม จึงทำให้ผ้าไหมไทยด้อยคุณภาพลง แต่ผู้ผลิตยังคงใช้ตราสัญลักษณ์คำว่า “ผ้าไหมไทย” หรือ “Thai Silk” เพื่อการค้า ทำให้ผู้ซื้อทั้งในประเทศและต่างประเทศไม่มั่นใจในคุณภาพ ของผ้าไหมไทยอีกต่อไป ด้วยปัญหาดังกล่าวสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีกระแสพระราชดำริสให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปดำเนินการหาสาเหตุของปัญหาและ แนวทางการแก้ไข วันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๕ สถาบันวิจัยหม่อนไหม กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ซึ่งเป็นหน่วยงานเดิมของกรมหม่อนไหม) ร่วมกับคณะ ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ และมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ร่วมกันจัดสัมมนา เรื่อง “การคุ้มครองไหมไทย” ขึ้น ณ โรงแรมมารวยการ์เด็น กรุงเทพมหานคร คณะกรรมการจัดสัมมนา ได้เชิญนักวิชาการในทุกสาขาที่เกี่ยวข้องกับไหมทั้งภาครัฐและ เอกชนมาร่วมประชุมเพื่อกำหนดทิศทางและวิธีการคุ้มครองไหมไทย โดยพิจารณาทั้งด้าน พันธุ์ไหม กระบวนการผลิต ชนิดผ้าไหม และผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในประเทศไทย ผลจากการ สัมมนาระดมสมองในครั้งนั้น และการประชุมของคณะทำงานฯ อีกหลายๆ ครั้ง จนทำให้ ได้ข้อบ่งคับว่าด้วยการใช้เครื่องหมายรับรองนี้ ซึ่งจัดทำตามบทบัญญัติมาตรา ๘๒ แห่ง พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ เพื่อให้มีการใช้เครื่องหมายรับรองอย่าง กว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญลักษณ์งูของไทย ให้เป็นเครื่องหมายรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ ผ้าไหมไทย ๔ ชนิด ในการจดทะเบียน ประกอบด้วย

Royal Thai Silk นกยูงสีทอง

เป็นผ้าไหมที่ผลิตโดยใช้เส้นไหมและวัตถุดิบ
ตลอดจนกระบวนการผลิตที่เป็นการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิมของไทยอย่างแท้จริง
ดังนี้

- ใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้านเป็นทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืน
- เส้นไหมต้องสาวด้วยมือผ่านพวงสาวลงภาชนะ
- ทอด้วยกี่ทอมือแบบพื้นบ้านชนิดพุ่งกระสวยด้วยมือ
- ย้อมด้วยสีธรรมชาติ หรือสีเคมีที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- ต้องผลิตในประเทศไทยเท่านั้น

Classic Thai Silk นกยูงสีเงิน

เป็นผ้าไหมที่ผลิตขึ้นโดยยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญา
พื้นบ้านผสมผสานกับการประยุกต์ใช้เครื่องมือ
และกระบวนการผลิตในบางขั้นตอน ดังนี้

- ใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้านหรือพันธุ์ไทยปรับปรุงเป็นเส้นพุ่งและ/หรือเส้นยืน
- เส้นไหมต้องสาวด้วยมือ หรือสาวด้วยอุปกรณ์ที่ใช้มอเตอร์ขับเคลื่อนไม่เกิน ๕ แรงม้า
- ทอด้วยกี่ทอมือชนิดพุ่งกระสวยด้วยมือหรือกึ่งกระตุกก็ได้
- ต้องผลิตในประเทศไทยเท่านั้น

Thai Silk นกยูงสีน้ำเงิน

เป็นผ้าไหมชนิดที่ผลิตด้วยภูมิปัญญาของไทย
แบบประยุกต์ ใช้เทคโนโลยีการผลิตเข้ากับ
สมัยนิยมและเชิงธุรกิจ ดังนี้

- ใช้เส้นไหมแท้เป็นเส้นพุ่งและเส้นยืน
- ย้อมด้วยสีธรรมชาติ หรือสีเคมีที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- ทอด้วยกี่แบบใดก็ได้
- ต้องผลิตในประเทศไทยเท่านั้น

Thai Silk Blend นกยูงสีเขียว

เป็นผ้าไหมที่ผลิตด้วยกระบวนการผลิตและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ผสมผสานกับภูมิปัญญาไทย
ในด้านลวดลายและสีเส้นระหว่างเส้นใยไหมแท้
กับเส้นใยอื่นที่มาจากธรรมชาติหรือเส้นใย
สังเคราะห์รูปแบบต่างๆ ตามวัตถุประสงค์การใช้งาน
หรือตามความต้องการของผู้บริโภค ดังนี้

- ใช้เส้นไหมแท้เป็นส่วนประกอบหลัก
- มีเส้นใยอื่นเป็นส่วนประกอบรอง
- ต้องระบุส่วนประกอบของเส้นใยอื่นให้ชัดเจน
- ทอด้วยกี่แบบใดก็ได้
- ย้อมด้วยสีธรรมชาติหรือสีเคมีที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- ต้องผลิตในประเทศไทยเท่านั้น

ที่มา : กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ /www.qthaisilk.com

ความรู้พื้นฐานในการนำผ้าไทยมาใช้งานอย่างเหมาะสม

คนไทยนิยมทอผ้าใช้ในชีวิตประจำวันมาตั้งแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากินหรืองานพิธี เฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นชนบทและปัจจุบัน คนในสังคมเมืองก็นิยมใช้ผ้าไทยกันอย่างแพร่หลายมากขึ้น นอกจากจะนำมาตัดเย็บเป็นชุดเสื้อผ้าเพื่อสวมใส่ในโอกาสพิเศษต่างๆ เช่น งานพระราชพิธี งานแต่งงานและงานบุญประเพณีต่างๆ แล้ว ยังนิยมนำผ้าไทยมาตัดเย็บเป็นชุดทำงาน ชุดลำลอง ตลอดจนชุดกีฬา อีกด้วย

พื้นฐานการผลิตผ้าไทยนั้น เป็นการผลิตตามรูปแบบวัฒนธรรมและประเพณีของกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ในประเทศไทย ลักษณะของผ้าไทยจึงยังคงรักษารอบของวัฒนธรรมในกระบวนการทอ ซึ่งแสดงเอกลักษณ์ผ้าไทยจากแหล่งต่างๆ เอาไว้ เช่น ความกว้างของหน้าผ้า โครงสร้างลวดลายและสีสันทัน เป็นต้น

การที่ผ้าแต่ละผืนทำด้วยมือทุกชิ้นตอนจึงเป็นผลงานศิลปะที่มีขึ้นเดียวในโลก ต่างจากผ้าที่ทอจากเครื่องจักรอุตสาหกรรมซึ่งทอออกมาเหมือนกันเป็นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว ดังนั้นผู้ที่นำผ้าไทยมาตัดเย็บเป็นชุดเสื้อผ้าจึงต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของผ้าไทย ดังต่อไปนี้

๑. การเลือกชนิดผ้า ลวดลายและสีสันทัน เพื่อให้เหมาะสมกับรูปร่าง ทรวดทรง และสีผิวของผู้สวมใส่ ตลอดจนบรรยากาศของกิจกรรมหรืองานที่ผู้สวมใส่ได้ไปร่วมด้วย

๒. การเตรียมผ้าไทยก่อนนำไปตัดเย็บ เพื่อป้องกันปัญหาผ้าหดตัวเพราะเป็นผ้าทอมือและไม่ได้ผ่านน้ำยาเคมีกันการหดตัวเหมือนผ้าทอเครื่อง

๓. เทคนิคการตัดเย็บแบบและการวางแบบ เพื่อวางโครงสร้างลวดลายให้เหมาะสมกับแบบเสื้อผ้าและแก้ปัญหาคานาหน้าผ้า

๔. การดูแลรักษาผ้าไทย เพื่อเข้าใจวิธีการใช้และดูแลผ้าไทยให้คงความงามและใช้ได้นานๆ

การเลือกชนิดผ้า ลวดลาย และสีส้น

การเลือกชนิดผ้า

การที่จะนำผ้าไทยมาใช้ตัดเย็บเป็นชุดเสื้อผ้าให้สวยงาม ควรรู้จักวิธีการเลือกชนิดผ้าไทยให้เหมาะสม โดยควรคำนึงถึงโอกาสในการใช้งานเป็นสำคัญ เพราะชุดต่างๆ เช่น ชุดลำลอง ชุดทำงาน ชุดราตรีสั้น ชุดราตรียาวและชุดแต่งงาน ย่อมมีจุดประสงค์ในการสวมใส่ต่างกัน ซึ่งมีหลักการในการเลือกผ้า ดังนี้

ชุดลำลอง ควรเลือกผ้าไทยที่เป็นเนื้อผ้าฝ้าย เช่น ผ้าชิ้นดำอ้วน ผ้าชิ้นตาหมู ผ้ามัดหมี่ฝ้ายและผ้าขิดฝ้าย เป็นต้น ซึ่งผ้าประเภทที่กล่าวมาจะเหมาะสมกับการใช้สอยในชีวิตประจำวันและราคาไม่สูงนัก ในบางโอกาสอาจใช้ชุดลำลองเป็นผ้าไหมก็ได้ ขึ้นอยู่กับแบบ ลวดลาย สีและการตัดเย็บ

ชุดทำงาน ควรเลือกชนิดผ้าไทยให้เหมาะสมกับลักษณะอาชีพและโอกาสในการสวมใส่ สุภาพบุรุษสามารถเลือกใช้เสื้อเชิ้ตผ้าฝ้ายหรือผ้าไหม เนคไทผ้าไหม เสื้อชาฟารี เสื้อพระราชทาน ที่ตัดเย็บด้วยผ้าไหมพื้น ผ้าขิด ผ้าแพรวา หรือผ้าจก ส่วนสุภาพสตรี สามารถเลือกผ้าได้เกือบทุกชนิด ควรซื้อผ้าในท้องถิ่น เพื่อช่วยเหลือชุมชนให้มีรายได้ เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด ของอีสาน ผ้าจก ผ้าลายน้ำไหล ผ้ายกมุกของภาคเหนือ ผ้าจก ผ้ามัดหมี่ของภาคกลางและผ้ายกดอกของภาคใต้ เป็นต้น

ชุดราตรีสั้นและชุดราตรียาว สำหรับไปงานเลี้ยงกลางคืนนั้น ควรเลือกใช้ผ้าไหมที่ทอเหลือบสี ซึ่งจะสะท้อนแสงไฟและดูแวววาวหรือจะเลือกใช้ผ้าในท้องถิ่นก็ได้ แต่ไม่ควรนำผ้าที่ทอเป็นลวดลายสวยงามอยู่แล้วมาลุลวดลาย หากต้องการตกแต่งเพิ่มเติมควรปักทับหรือปักลูกปัดเพิ่มเติมพองามตามลายผ้า ไม่ควรปักจนเต็มเพราะจะมองไม่เห็นความสวยงามของเนื้อผ้า หากต้องการความแวววาวเป็นพิเศษ ควรเลือกผ้าที่แทรกเส้นเงินเส้นทอง เช่น ผ้ายกเงิน ผ้ายกทอง ผ้าจกดินเงิน ผ้าจกดินทอง ผ้าลายน้ำไหลสอดดินเงิน ผ้าลายน้ำไหลสอดดินทองและผ้ามัดหมี่จกดินเงิน-ทอง เป็นต้น

ชุดแต่งงาน สำหรับเจ้าสาวที่ใช้ชุดไทยพระราชนิยม ควรเลือกใช้ผ้ายกเงิน ผ้ายกทอง ซึ่งทอเพื่อใช้ตัดชุดไทยพระราชนิยมโดยเฉพาะ ส่วนชุดเจ้าสาวแบบสากล ควรใช้ผ้าไหมพื้นสีอ่อนๆ เช่น สีขาว สีครีม สีชมพูอ่อนและสีส้มอ่อน เจ้าบ่าวที่ใช้ชุดไทยพระราชนิยม ก็ควรนุ่งโจงกระเบนผ้าม่วงไหม ส่วนชุดสากลควรใช้ผ้าไหมตัดชุดสูท

นอกจากนี้อาจใช้ชุดแต่งงานประจำท้องถิ่น แต่ออกแบบให้ถูกต้องตามประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ หากมีการประยุกต์บ้างก็ไม่ควรตกแต่งดัดแปลงจนเกินงาม

การเลือกลวดลาย

ลวดลายผ้าไทยมีความหลากหลายสวยงามต่างกันไปตามเอกลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรม การออกแบบลวดลายผ้าไทยนั้น แต่เดิมมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้นุ่งและห่ม คือนุ่งเป็นผ้าชิ้น โจงกระเบนและผ้าห่มสไบหรือผ้าเบี่ยง ลวดลายผ้าไทยจึงมีโครงสร้างลวดลายที่เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยด้วย นอกจากนั้นผ้าบางชนิดยังมีคติความเชื่อเกี่ยวกับลวดลายต่างๆ ด้วย เช่น มัดหมี่พุทธประวัติ เป็นลวดลายพิเศษสำหรับบูชาหรือใช้ในพิธีกรรมไม่ควรนำมาตัดเย็บเสื้อผ้า แต่สามารถใช้เป็นผ้าประดับฝาผนังได้ ส่วนลวดลายสิ่งของเครื่องใช้และลวดลายสัตว์ เช่น ช้าง ม้า นาค เป็นลวดลายมงคลซึ่งใช้ในการแต่งกายมาแต่เดิม อาจเลือกออกแบบให้เหมาะสมกับการแต่งกายของสังคมในยุคปัจจุบัน

การเลือกลวดลายผ้าไทย ควรพิจารณาทั้งโครงสร้างและขนาดของลวดลายว่าผ้าที่มีลวดลายตามทางยาวผ้านั้น เป็นลวดลายแนวขวาง ลวดลายทางยาวหรือลวดลายอิสระ ต้องคัดเลือกให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพของผู้สวมใส่ ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องความสูง ความเตี้ย และขนาดรูปร่างของผู้สวมใส่ โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกและวางลวดลายผ้า ดังนี้

ขนาดของลวดลาย ผู้ที่มีรูปร่างอ้วน ไม่ควรใช้ลวดลายขนาดใหญ่เกินไป เพราะจะลวดตาให้ดูว่ารูปร่างอ้วนมากขึ้น ส่วนคนรูปร่างผอมและเล็ก ลวดลายขนาดใหญ่ก็จะข่มให้ดูผอมและเล็กลงไปอีก จึงควรเลือกลวดลายขนาดกลาง ส่วนผู้ที่มีรูปร่างมาตรฐานสามารถเลือกใช้ลวดลายได้ทุกขนาด

โครงสร้างลวดลาย ควรพิจารณา ดังนี้

ผ้าไทยที่มีลวดลายทางขวาง เช่น ผ้ามัดหมี่คั่น ผ้าชิ้นก้น เหมาะกับคนที่มีรูปร่างสูง แนวขวางของลายผ้าจะช่วยพรางตาให้ดูรูปร่างเตี้ยลง

ผ้าไทยที่มีลายทางยาว เช่น ผ้าจ่องและผ้าชิ้นตาหมู เหมาะกับคนที่มีรูปร่างเตี้ย เพราะแนวทางยาวหรือแนวดิ่งของลวดลายจะช่วยพรางตาให้ดูรูปร่างสูงขึ้น ส่วนผ้าไทยที่มีโครงสร้างลวดลายอิสระนั้น สามารถใช้ได้กับทุกคน

การเลือกลดลายผ้าไทยที่เหมาะสมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยเสริมบุคลิกผู้สวมใส่ให้ดูดีขึ้น

การเลือกสี

ผู้ที่มีรูปร่างมาตรฐาน ผิวสองสี หรือไม่ขาวหรือคล้ำเกินไป สามารถเลือกใช้ผ้าไทยได้ทุกสี

ส่วนผู้ที่มีรูปร่างไม่ได้มาตรฐาน การเลือกสีผ้าที่เหมาะสมจะช่วยแก้ไขปัญหาคอพร่องของรูปร่างและสีผิวได้ โดยมีวิธีการเลือกสีผ้าไทยดังนี้

ผู้ที่มีรูปร่างท้วม ควรเลือกใช้ผ้าไทยที่มีโครงสร้างค่อนข้างมีดเข้ม เช่น สีน้ำเงิน สีน้ำตาล สีม่วงเข้ม สีดำ เป็นต้น เพื่อพรางตาให้แลดูว่ามีรูปร่างเล็กลงกว่าความเป็นจริง

ผู้ที่มีรูปร่างผอมบาง ควรเลือกใช้ผ้าไทยที่มีโครงสร้างอ่อนสว่างๆ เพื่อให้แลดูมีรูปร่างท้วมขึ้นกว่าความเป็นจริง

ผู้ที่มีสีผิวค่อนข้างคล้ำ ควรเลือกผ้าไทยที่มีโครงสร้างค่อนข้างสว่าง เช่น สีเขียว สีส้ม สีแดง เป็นต้น แต่ไม่ควรให้สดเกินไป

ผู้ที่มีสีผิวขาว ควรเลือกผ้าไทยที่มีโครงสร้างสดใส แต่ไม่อ่อนจนเกินไปเพราะจะทำให้ผิวดูซีดมากขึ้น

การเลือกสีผ้าไทยควรต้องพิจารณาควบคู่ไปกับหลักการเลือกชนิดผ้าไทยและลดลายผ้าไทย เพื่อให้มีความเหมาะสมกับบุคลิกภาพของผู้สวมใส่และช่วยให้ผู้สวมใส่ชุดผ้าไทยมีความสง่างามเกิดความมั่นใจและภูมิใจในผ้าไทย

การเตรียมผ้าไทยก่อนนำไปตัดเย็บ

ก่อนนำผ้าทอมือไปตัดเย็บเสื้อผ้าควรปรับสภาพเนื้อผังก่อน เพื่อป้องกันปัญหาเรื่องเนื้อผ้าหดตัวและสีตกหลังการตัดเย็บ ซึ่งจะทำให้ชุดเสื้อผ้าเสียหายไม่สามารถนำไปใช้งานได้ โดยจำแนกวิธีการเตรียมผ้าไทยก่อนนำไปตัดเย็บ ซึ่งมีวิธีการเตรียมผ้าฝ้ายและผ้าไหม ดังนี้

การเตรียมผ้าฝ้าย ก่อนนำไปตัดเย็บ

ผ้าฝ้ายทอมือ ส่วนใหญ่เมื่อซักเนื้อผ้าจะหดลงเล็กน้อย ก่อนตัดเย็บควรแช่ผ้าฝ้ายในน้ำสะอาด โดยให้น้ำท่วมผืนผ้าเพื่อให้เส้นใยฝ้ายเปียกน้ำจนอืดตัว ทำให้น้ำแบ่งขาว

ที่ซุบยิฝ้ายไว้ในกระบวนการเตรียมเส้นใย ละลายออกไปกับน้ำ เนื้อผ้าฝ้ายจะอ่อนนุ่มขึ้น และเส้นใยกระชับตัวแน่นเข้ากว่าเดิม ขนาดหน้าผ้าจึงหดตัวแคบลง ระยะเวลาในการแช่ ผ้าฝ้ายหากมีเวลาควรแช่ไว้ค้างคืน แต่ถ้าไม่มีเวลาควรแช่ไว้ประมาณ ๓๐-๖๐ นาที แล้วเปลี่ยนน้ำในภาชนะใหม่ ใส่เกลือและน้ำส้มสายชูประมาณ ๑ ช้อนโต๊ะ ลงไปในน้ำ คนให้ละลายแล้วนำผ้าฝ้ายลงไปแช่อีกครั้งก่อนนำขึ้นผึ่ง วิธีนี้ช่วยลดอัตราการตกสีของเนื้อผ้าฝ้าย และลดกลิ่นอับของผ้า เมื่อนำผ้าฝ้ายขึ้นจากน้ำไม่ควรบิดผ้า แต่จับผ้าฝ้ายรวบขึ้นตามทางยาว ของผืนผ้าแล้วบีบไล่น้ำจากด้านบนลงมาหาชายผ้า สะบัดผ้าเบาๆ แล้วพาดผึ่งบนราว ควรจับ เนื้อผ้าให้ตึง การผึ่งผ้าฝ้ายควรผึ่งในที่ร่มและมีลมพัดผ่านสะดวก พอผ้าเริ่มแห้งหมาดๆ ให้นำ มารีด จะรีดได้เรียบ สำหรับระดับความร้อนที่เหมาะสมในการรีดผ้าฝ้ายนั้น เตารีดไฟฟ้า บางรุ่นจะมีขีดบอกความร้อนไว้ว่า cotton ก็ให้ใช้ความร้อนตามนั้น แต่ถ้าเนื้อฝ้ายบางกว่า ปกติก็ควรลดความแรงของความร้อนลง วิธีการรีดควรรีดไปแนวเดียวกันทั้งผืน ค่อยๆ รีดไปเป็นช่วงๆ จนเรียบสม่ำเสมอทั้งผืน เมื่อทำตามกระบวนการนี้แล้วก็สามารถนำผ้าฝ้าย นี้ไปตัดเย็บได้

การเตรียมผ้าไหม ก่อนนำไปตัดเย็บ

ก่อนจะนำผ้าไหมไปตัดเย็บควรส่งให้ร้านซักแห้งอบให้เรียบร้อยก่อน เพื่อทำความสะอาดเนื้อผ้าปรับสภาพเส้นใยไม่ให้หดตัวและช่วยให้เนื้อผ้ามีความมันวาวมากขึ้น เนื้อผ้าไหมที่อบมาแล้วจะมีความนุ่มและทั้งตัว เนื้อผ้าเรียบไม่กระด้างช่วยให้ตัดเย็บได้สะดวก วิธีป้องกันผ้าตกสี คือ เตรียมน้ำใส่ภาชนะพอท่วมผ้าแล้วเติมเกลือและน้ำส้มสายชูประมาณ ๑ ช้อนโต๊ะ คนให้ละลายแล้วนำผ้าไหมลงแช่ก่อนนำขึ้นผึ่งเช่นเดียวกับผ้าฝ้าย เสร็จแล้วจึง นำไปตัดเย็บ

การอบผ้าไหมด้วยตนเองนั้น สามารถทำให้ผลใกล้เคียงกับการอบผ้าไหมของ ร้านซักแห้ง โดยนำผ้าไหมมาฉีดพรมด้วยน้ำสะอาดผสมน้ำยารีดผ้าเรียบ จนชุ่มทั่วทั้งผืน ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง แล้วพับทบให้เล็กแล้วม้วน ถ้ามีตุ๋นเย็นก็ใส่ผ้าไหมในถุงพลาสติกใส ปิดปากถุงให้เรียบร้อย แล้วแช่ในช่องแช่แข็ง นานประมาณ ๑ ชั่วโมง แต่ถ้าไม่มีตุ๋นเย็นก็ให้ ห่อด้วยผ้าขาวบาง เก็บไว้ในที่ร่มไม่มีลมพัดผ่าน ปลดทิ้งไว้ให้น้ำซึมจนทั่วทั้งผืน นานประมาณ ๑ ชั่วโมงเช่นกัน แล้วนำมาคลี่ออกสะบัดเบาๆ แขนบนบนราวในที่ร่ม พอผ้าแห้งหมาดๆ ก็นำมารีดโดยใช้ผ้าขาวบางเนื้อละเอียดวางบนผ้าไหมแล้วรีดทับ ควรรีดไปแนวเดียวกันตลอด ทั้งผืนจนเนื้อผ้าเรียบสม่ำเสมอ ผ้าไหมที่อบวิธีนี้จะมีเนื้อนุ่มเรียบนำไปตัดเย็บได้สะดวก คล้ายกับผ้าไหมที่อบจากร้านซักแห้ง

เทคนิคการตัดเย็บแบบ และการวางแบบ

คนไทยปัจจุบันนำผ้าไทยมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า ไม่ได้นุ่งและห่มแบบสมัยก่อน จึงจำเป็นต้องมีพื้นฐานความเข้าใจผ้าไทยแต่ละประเภทตั้งแต่การเลือกชนิดผ้า ลวดลาย และสีสันทันที่เหมาะสม การเตรียมผ้าก่อนนำมาตัดเย็บ วิธีการตัดเย็บแบบและการวางแบบ เนื่องจากผ้าไทยเป็นผ้าทอมือมีข้อจำกัดในเรื่องขนาดความกว้างของหน้าผ้า โครงสร้าง ลวดลายและสีที่หลากหลาย และบางลวดลายอาจไม่ต่อเนื่องหรืออาจเป็นลวดลายซ้ำกัน ทั้งสิ้น ผู้ตัดเย็บแบบและวางแบบจึงต้องเข้าใจข้อจำกัดของผ้าไทยประเภทต่างๆ ดังนี้

เทคนิคการตัดเย็บแบบ และการวางแบบผ้ามัดหมี่

ผ้ามัดหมี่โดยปกติจะทอดด้วยพืชมขนาดประมาณ ๔๕-๕๐ หลบ ซึ่งได้ผ้าหน้ากว้าง ประมาณ ๔๐-๔๒ นิ้ว

ผ้ามัดหมี่ที่นำมาใช้ตัดเย็บ ส่วนใหญ่จะทอดด้วยโครงสร้างลวดลายแบบผ้าชิ้นมัดหมี่หรือผ้าโจงกระเบน ถ้าเป็นผ้าชิ้นมัดหมี่ ส่วนริมขอบผ้าจะเว้นเป็นสีพื้น และเชิงผ้าจะเป็นลายเชิง

หลักการตัดเย็บแบบและวางแบบผ้ามัดหมี่ให้ใช้หลักสากลโดยวางแบบตัดตามทางยาวผ้า ผ้ามัดหมี่โดยทั่วไปจะมีความยาวชิ้นละประมาณ ๒-๔ เมตร กรณีตัดเย็บเป็นเสื้อจะนิยมวางแบบชิ้นหน้าให้ขนานกับลายเชิงผ้า เพื่อให้จังหวะลวดลายขนานสลับด้านหน้า ส่วนแบบชิ้นจะวางแบบบนส่วนตัวลวดลายมัดหมี่

สำหรับลวดลายมัดหมี่ประเภทลวดลายสัตว์ เช่น ลายนก ลายหงส์ และลายสิงห์ ถ้าหากวางแบบตัดตามทางยาวลวดลายมัดหมี่ก็จะผิดธรรมชาติ เช่น สิงห์ยืน กลายเป็นสิงห์นอนตะแคง **ควรวางแบบตัดตามทางขวางผ้า** ให้ลวดลายได้เหมาะสม หากเป็นผ้ามัดหมี่แบบสามตะกอก การวางแบบตัดตามขวางผ้าก็จะไม่ส่งผลให้ทรงเสื้อเหี่ยวลู่มากนัก

ส่วนผ้ามัดหมี่เส้นยืนเนื้อผ้าฝ้าย ที่ทอกันมากในภาคเหนือไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องการวางแบบเพราะสามารถวางแนวลวดลายตามทางยาวผ้าได้เหมาะสม

หากมีปัญหาที่ไม่สามารถต่อชนลวดลายได้ตรงกันก็ควรแก้ปัญหาด้วยการตัดต่อแบบโดยใช้ผ้าพื้นมาคั่นกลางระหว่างลวดลายจะช่วยพรางตาให้มองผ่านขอบปร๋องนี้ไปได้

เทคนิคการตัดเย็บแบบและการวางแบบผ้าจก

โดยทั่วไปนั้นจะนิยมนำผ้าจกที่เรียกว่า **“ตีนจก”** (เฉพาะส่วนตีนหรือเชิง) มาตัดเย็บประกอบกับตัวเสื้อผ้า ปัจจุบันผ้าตีนจกยังคงทอด้วยโครงสร้างลวดลายแบบเดิม โดยทอด้วยพืชมขนาดประมาณ ๖-๘ หลบ ซึ่งจะได้หน้ากว้างผ้าประมาณ ๑๑-๑๔ นิ้ว

ผ้าตีนจกเหมาะสำหรับใช้เป็นส่วนตกแต่งร่วมกับผ้าพื้น ผ้ายกมุกหรือผ้าชีนตาหมู่ ไม่ควรนำผ้าตีนจกมาตัดเย็บเป็นพื้นหลักของชุดเสื้อผ้า เพราะจะมองดูล้าสมัย ควรจัดวางแบบให้ผ้าตีนจกดูเด่นบนพื้นหน้ามากกว่า โดยอาจจะเลือกจัดวางบนส่วนตัวเสื้อได้หลายตำแหน่ง เช่น แขนเสื้อ ชายเสื้อ แถบเอวและแถบอก เป็นต้น

ผ้าตีนจกส่วนใหญ่จะมีโครงสร้างลวดลายเป็นรูปเรขาคณิต ฉะนั้น ถ้าจะตัดเพื่อตกแต่งลวดลายก็ควรตัดเป็นรูปเรขาคณิตตามโครงสร้างลวดลาย

ผ้าจกที่นิยมนำมาตัดเย็บอีกชนิดหนึ่งคือ **ผ้าแพรวา** ซึ่งเดิมเป็นผ้าเบี่ยงหรือสไบของกลุ่มวัฒนธรรมภูไทหรือผู้ไทย โดยทอด้วยพืชมขนาดประมาณ ๑๐-๑๒ หลบ ขนาดหน้าผ้าจึงแคบประมาณ ๒๐-๒๒ นิ้ว

การตัดเย็บผ้าแพรวาเป็นชุดเสื้อผ้า ควรใช้ร่วมกับผ้าไหมพื้นที่มีสีใกล้เคียงกัน และควรใช้ผ้าไหมพื้นคั่น ระหว่างรอยต่อของลวดลาย เนื่องจากผู้ทอจะนิยมทอลวดลายไม่ค่อยซ้ำกัน ดังนั้น การต่อชนลวดลายให้ตรงกันจึงทำได้ยากมาก

ผ้าแพรวา เมื่อวางแบบตัดตามทางยาวผ้า จะได้ลายขวางลำตัว ซึ่งเหมาะสำหรับคนรูปร่างผอมสูง หากคนรูปร่างอ้วนและค่อนข้างเตี้ยต้องการจะใช้ผ้าแพรวา ก็ควรตัดต่อผ้าเป็นแถบริ้วตามยาวสลับกับผ้าพื้น เพื่อพรางตาให้ดูรูปร่างผอมเพรียวขึ้น ไม่ควรตัดตามขวางผ้า เพื่อให้ลวดลายเป็นทางยาว เนื่องจากความกว้างของหน้าผ้าจะไม่พอกับความยาวของเสื้อ และผ้าแพรวาเป็นผ้าที่ทอด้วยระบบสามตะกอ หากตัดแบบตามขวางผ้าก็จะทำให้เนื้อผ้าเหี่ยวลุ่ยเสียทรง

แพรวาแบบดั้งเดิมจะมีครุยที่ชายผ้า จึงอาจวางแบบตัดเย็บให้ชายครุยตรงกับตำแหน่งชายเสื้อหรือชายแขนเสื้อ เพื่อให้แบบเสื้อมีความงดงามแปลกตาไปอีกแบบหนึ่ง

ผ้าจกที่นิยมนำมาตัดเย็บเสื้ออีกชนิดหนึ่งคือ **ผ้าจกไทลื้อ** ซึ่งพัฒนามาจากผ้าชีนตีนต่อของไทลื้อ ส่วนลวดลายจกจะอยู่เฉพาะช่วงกลางของผ้าชีน ผ้าจกไทลื้อชนิดนี้ทอด้วยพืชมขนาดประมาณ ๔๕-๕๐ หลบ จะได้ผ้าหน้ากว้างประมาณ ๔๐-๔๒ นิ้ว

ผ้าจกไทลื้อจะทอดด้วยเส้นใยฝ้ายทั้งผืน ฉะนั้นควรจะใช้ผ้าฝ้ายพื้นมาตัดเย็บร่วมกับผ้าจกไทลื้อเพื่อให้เนื้อผ้ากลมกลืนกัน

เมื่อนำผ้าจกไทลื้อมาตัดเย็บเสื้อควรเลือกลวดลายจกช่วงตัวเสื้อเป็นผ้าจกไทลื้อเมื่อตัดตามแนวยาวผ้า โครงสร้างลวดลายจะเป็นแนวทางขวางเหมาะสมสำหรับคนรูปร่างผอมสูง แต่สำหรับกรณีผ้าจกไทลื้อ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายนั้น ลีลนลวดลายจกจะกระจายทั่วทั้งผืน ช่วยพรางตาให้มองดูไม่เป็นลายทางขวางเด่นชัดนัก จึงวางแบบตัดตามทางยาวผ้าได้โดยไม่ต้องกังวลว่าจะมองดูอ้วนหรือเตี้ยกว่าเดิม

สำหรับผู้ที่มีรูปร่างอ้วนมากอาจจะใช้การวางแบบตามทางขวางผ้า เพื่อให้ลวดลายผ้าเป็นแนวทางยาวก็จะช่วยพรางตาให้ดูมีรูปร่างผอมเพรียวลง หรือจะใช้วิธีการวางแบบให้ส่วนจกอยู่เฉพาะส่วนกลางข้างหน้าและหลัง ส่วนซ้นด้านข้างให้ใช้ผ้าพื้นสีดำหรือสีเข้ม การที่สัดส่วนลวดลายอยู่ในที่จำกัดเฉพาะส่วนกลางของข้างหน้าและหลังจะช่วยพรางตาให้มองดูรูปร่างผอมเพรียวลงได้

ผ้าจก ทั้งผ้าตีนจก ผ้าแพรวา และผ้าจกไทลื้อนั้น ควรตัดเย็บเป็นเสื้อมากกว่ากระโปรงหรือกางเกง เพราะว่าผ้าจกที่ทอกลวดลายโดยใช้เส้นพุ่งพิเศษ หากนำมาตัดเย็บเป็นกระโปรงหรือกางเกงเวลาลุกนั่งเส้นพุ่งพิเศษจะมีโอกาสเกาะเกี่ยวได้ง่าย

เทคนิคการตัดเย็บแบบและวางแบบผ้าซิด

ผ้าซิด ส่วนใหญ่แต่เดิมนิยมทอเป็นเคหะสิ่งทอ เช่น ผ้าปูที่นอน หมอน และเป็นสิ่งทอในพระพุทธศาสนา เช่น ตุ๊ก ผ้าห่อคัมภีร์ เป็นต้น

จากความเชื่อดังเดิมนี้ จึงไม่ค่อยนิยมนำผ้าซิดมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้ามากนัก ปัจจุบันยังคงนิยมใช้ผ้าซิดมาผลิตเป็นเคหะสิ่งทอในหลายรูปแบบเพิ่มขึ้น เช่น ผ้าปูโต๊ะ ผ้ารองจาน เป็นต้น

ผ้าซิดที่นิยมนำมาตัดเย็บเสื้อผ้าในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็น**ผ้าแพรวาซิด**ของจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งดัดแปลงจากผ้าแพรวาจกผสมซิดหลากหลายสีให้เป็นผ้าแพรวาซิดสีเดียว เพื่อให้ราคาไม่แพง

ขนาดหน้ากว้างของแพรวาซิด ประมาณ ๒๐-๒๒ นิ้ว เช่นเดียวกับผ้าแพรวาที่เป็นจกผสมซิด

การตัดเย็บแบบและการวางแบบก็ควรใช้หลักการ **วางแบบตัดตามทางยาวผ้า** จะได้ลวดลายขวางลำตัว แต่การที่ผ้าแพรวชิตเป็นสี่เหลี่ยมกลมกลืนกันทั้งส่วนลวดลายและสีพื้น เมื่อมองโดยภาพรวมลายขวางนั้น จะไม่เด่นชัดมากนัก การวางแบบตัดตามทางยาวผ้าจึงไม่ค่อยเป็นปัญหากับคนที่มีรูปร่างอ้วน ควรวางแบบให้ลวดลายอยู่เฉพาะส่วนกลาง หน้าและหลัง ส่วนชิ้นด้านข้างควรใช้ผ้าพื้น เพื่อให้เสื้อช่วยพรางตาให้ดูมีรูปร่างผอมลงบ้าง

ผ้าชิตอีกชนิดหนึ่งที่นิยมนำมาตัดเย็บเสื้อผ้าในปัจจุบัน คือ ผ้าชิตอีสาน ซึ่งดัดแปลงทอลวดลายให้ต่อเนื่องเหมือนกันตลอดกันทั้งผืน และทอด้วยเส้นใยฝ้ายเป็นสไบชิตที่มีลายเชิง

การตัดเย็บแบบและการวางแบบควรใช้หลักการวางแบบตัดตามทางยาวผ้า โดยใช้คู่กับผ้าฝ้ายพื้น ลวดลายผ้าชิตอีสานเมื่อกวางแบบตัดตามทางยาวผ้าจะไม่ค่อยมีปัญหามากนัก เพราะทอเป็นลายต่อเนื่องอยู่แล้ว เมื่อกวางแบบตัดจึงไม่เป็นลายทางขวาง ผู้สวมใส่จะมีรูปร่างอย่างไรก็ไม่เป็นปัญหา

ผ้าชิตอีสานมักจะใช้สีค่อนข้างเข้มและเป็นสีเดียวกันตลอดทั้งผืน จึงควรตัดต่อแบบกับผ้าฝ้ายสีพื้น เพื่อลดน้ำหนักของสีลงบ้าง และควรใช้ผ้าชิตตัดเย็บเสื้อมากกว่ากระโปรงหรือกางเกง เหตุผลก็เช่นเดียวกันกับผ้าจก กล่าวคือผ้าชิตทอลวดลายด้วยเส้นพุ่งพิเศษ จะมีโอกาสเกาะเกี่ยวได้ง่าย หากต้องการใช้ผ้าชิตตัดเย็บกระโปรงหรือกางเกงก็ควรเลือกที่มีลวดลายค่อนข้างเล็กละเอียดเพื่อช่วยลดปัญหาดังกล่าว อนึ่ง ในการตัดเย็บแบบ ควรรีบเย็บริมผ้าเพื่อป้องกันเนื้อผ้ารูด

เทคนิคการตัดเย็บแบบและการวางแบบผ้ายก

ผ้ายกที่ทอเพื่อใช้ตัดเย็บเป็นชุดไทยพระราชนิมน์ จะทอด้วยพืชมขนาดประมาณ ๔๕-๕๐ หลบ ซึ่งจะได้ผ้าหน้ากว้างประมาณ ๔๐-๔๒ นิ้ว ผ้ายกโดยทั่วไปจะทอเป็นส่วนลวดลาย ๒ เมตร และสีพื้น ๒ เมตร

การตัดเย็บแบบและการวางแบบผ้ายกในการตัดเย็บเป็นชุดไทยพระราชนิมน์ ไม่สามารถวางแบบตัดตามทางยาวผ้าได้เพราะว่าส่วนที่เป็นลวดลายมีลายเชิง และลายหน้านาง จึงต้องวางแบบตัดตามทางขวางผ้า แต่ให้ด้านชายผ้าขึ้นตรงกับตำแหน่งลายเชิง และส่วนหน้านางก็ให้แบบตรงกับตำแหน่งลายพอดี

สำหรับการวางแผนตัดตัวเสื้อ ขึ้นหน้าและขึ้นหลัง ควรวางแผนตัดตามทางยาว
ผ้า แต่ในส่วนแขนเสื้อควรวางแผนตัดตามทางเฉียงผ้า เพื่อให้ผ้าไหมสะท้อนแสงมันวาว
มากขึ้น

ส่วนการวางแผนตัดเย็บเพื่อเย็บเป็นสไบเฉียงควรวางแผนตัดตามทางเฉียงผ้า
แต่ถ้ามีผ้าจำกัดไม่พอสำหรับผู้ที่มีรูปร่างใหญ่ก็ควรใช้วางแผนตัดตามทางยาวผ้าแทน

ส่วนการตัดเย็บแบบและการวางแผนฟ้ายกสำหรับชุดราตรีสั้นและชุดราตรียาว
แบบสากล ควรใช้การวางแผนตัดตามทางยาวผ้า ยกเว้นกรณีที่ต้องการเน้นลายเชิงผ้าให้
อยู่ในแนวนานลำตัว ให้วางแผนตัดตามทางขวางผ้า

ในการใช้ฟ้ายกตัดเย็บชุดราตรีสั้นและชุดราตรียาว ควรใช้ผ้าไหมเป็นพื้นหลัก
และใช้ฟ้ายกเป็นส่วนตกแต่งเพื่อให้ลวดลายฟ้ายกเด่นแลดูสวยงาม

เทคนิคการตัดเย็บแบบและการวางแผนฟ้ายกมุก

ฟ้ายกมุก โดยปกติจะทอดด้วยฟิมขนาดประมาณ ๑๒-๑๓ หลบ ซึ่งจะได้ผ้าหน้ากว้าง
ประมาณ ๑๙-๒๐ นิ้ว โดยยังคงทอดด้วยโครงสร้างผ้าขึ้นมุกเป็นผ้ามันยาว จึงจะไม่มีปัญหา
เรื่องความยาวผ้า แต่จะมีข้อจำกัดเรื่องหน้าผ้าซึ่งค่อนข้างแคบ

หลักการตัดเย็บแบบและการวางแผนฟ้ายกมุก ควรวางแผนตัดตามยาวผ้า ลวดลาย
ฟ้ายกมุกเป็นลวดลายเรียบๆ จึงนิยมใช้แทนผ้าพื้นตัดเย็บร่วมกับผ้าตีนจก ส่วนโครงสร้าง
ลวดลายฟ้ายกมุกที่มีขอบลาย เช่น ฟ้ายกมุกไทยวน จังหวัดแพร่ และผ้าลายดอกเคียะ
ไทยวน จังหวัดอุดรธานี เมื่อวางแผนตัดตามทางยาวผ้า ลวดลายฟ้ายกมุกจะเป็นลวดลาย
ทางยาวเด่นชัด เหมาะสำหรับการตัดเย็บเสื้อผ้าของผู้ที่มีรูปร่างไม่สูงและค่อนข้างท้วม
ซึ่งจะช่วยพรางตาให้มองดูรูปร่างสูงขึ้น

สำหรับผู้ที่มีรูปร่างสูง หากต้องการใช้ฟ้ายกมุก ควรเลือกชนิดที่ไม่มีขอบลาย เช่น
ฟ้ายกมุกไทยวน จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น เพราะลวดลายจะมองดูไม่เป็นลายทางเด่นชัดมาก

ในการตัดแบบ เมื่อตัดแบบผ้าแล้วควรเย็บริมผ้าเพื่อป้องกันไม่ให้ผ้ารูด
โดยเฉพาะหากแนวการตัดผ้าตรงกับช่วงเส้นพุ่งพิเศษของลวดลายมุกซึ่งมักจะรูดได้ง่าย

ด้วยข้อจำกัดของฟ้ายกมุกที่มีขนาดหน้าผ้าค่อนข้างแคบ การวางแผนตัดสำหรับ
ผู้ที่มีรูปร่างค่อนข้างใหญ่ อาจทำแบบแยกชิ้นแล้วต่อกลางขึ้นหน้าและขึ้นหลัง เพื่อให้ผ้าได้
ขนาดเท่ากับแบบเสื้อ

ส่วนผ้ายกดอกพื้นฐาน เช่น ผ้ายาลูกแก้ว จังหวัดสุรินทร์ และผ้ายกดอกเกาะยอ จังหวัดสงขลา ซึ่งทอเป็นลวดลายต่อเนื่องไม่มีปัญหาเรื่องทิศทางการวางแบบตัด ควรวางแบบตัดตามทางยาวผ้า เพื่อช่วยให้เนื้อผ้าดูขึ้นเงาสวยงามมากขึ้นเช่นเดียวกันกับผ้าไทยอื่นๆ

เทคนิคการตัดเย็บแบบและการวางแบบผ้ายาลน้ำไหล

ผ้ายาลน้ำไหลในปัจจุบันทอด้วยพืชมขนาดประมาณ ๔๐-๕๐ หลบ ซึ่งจะได้ผ้าหน้ากว้างประมาณ ๔๐-๕๐ นิ้ว

ผ้ายาลน้ำไหลที่นำมาใช้ตัดเย็บยังคงทอด้วยโครงสร้างลวดลายแบบผ้าขึ้นตีนต่อของไทลื้อ ซึ่งผ้ายาลน้ำไหลจะอยู่ช่วงกลางหรือบริเวณสะโพกทอเหมือนกัน ๒ ชั้น แล้วเย็บต่อกัน ปัจจุบันก็ยังทอเหมือนกัน ๒ ชั้น แต่ทอต่อเนื่องเป็นผ้าผืนเดียวกัน บางครั้งจะทอผ้าสีพื้นต่อเนื่องเข้าชุดกันเป็นส่วนลวดลาย ๒ เมตร และผ้าพื้น ๒ เมตร

การตัดเย็บแบบและการวางแบบผ้ายาลน้ำไหลก็ควรใช้หลัก การวางแบบตามทางยาวผ้า เช่นเดียวกันกับผ้าไทยอื่นๆ ซึ่งโครงสร้างลวดลายเป็นทางขวางผ้า ลายผ้ายาลน้ำไหลจะมีขนาดค่อนข้างใหญ่เหมาะสำหรับผู้ที่มีรูปร่างมาตรฐาน

สำหรับผู้ที่มีรูปร่างใหญ่ หากต้องการจะใช้ผ้ายาลน้ำไหล ควรใช้ผ้าพื้นมาตัดต่อให้ส่วนลวดลายอยู่ในช่วงกลางขึ้นหน้า ส่วนขึ้นข้างให้ใช้ผ้าพื้น เพื่อพรางตาให้แลดูรูปร่างเพรียวขึ้น

สำหรับผู้ที่มีรูปร่างเล็ก หากต้องการใช้ผ้ายาลน้ำไหล ควรเลือกใช้ผ้ายาลน้ำไหลที่มีโครงลืออ่อนๆ เช่น โครงลือชมพูอ่อนหรือโครงลือครีม เป็นต้น เพื่อพรางตาให้แลดูรูปร่างใหญ่ขึ้น

เทคนิคการตัดเย็บแบบและการวางแบบผ้าทางกระรอก ผ้าตาตารางและผ้าไหมพื้น

ผ้าทางกระรอก ผ้าตาตาราง และผ้าไหมพื้น โดยปกติจะทอด้วยพืชมขนาดประมาณ ๔๕-๕๐ หลบ ซึ่งจะได้ผ้าหน้ากว้าง ๔๐-๔๒ นิ้ว

หลักการตัดเย็บแบบและการวางแบบผ้าทางกระบอก ผ้าตาตาราง และผ้าไหมพื้น จะใช้หลักการวางแบบตัดตามทางยาวผ้า เช่นเดียวกันกับผ้าไทยอื่นๆ สำหรับแบบชุดเสื้อผ้าโดยทั่วไป ถ้าหากเป็นชุดเสื้อผ้าบางแบบที่ควรใช้ผ้าเจลิยงก็ควรใช้การวางแบบตัดตามทางเจลิยงผ้า แต่ไม่ควรใช้การวางแบบตัดตามทางขวางผ้าเพราะจะทำให้เนื้อผ้าเหี่ยวลู่

เหตุผลสำคัญของการใช้หลักการวางแบบตัดตามทางยาวผ้าในการตัดเย็บแบบและวางแบบสำหรับผ้าไทย เนื่องจากผ้าไทยเป็นผ้าทอมือ เนื้อผ้าจึงไม่แน่นเท่าผ้าที่ทอด้วยเครื่องจักร ดังนั้นหากวางแบบตัดตามทางขวางผ้า แต่ถ้าวางแบบตัดตามทางยาวผ้า เส้นยืนจะแข็งแรงมากกว่า เนื้อผ้าจึงไม่แยกแตกเสียหาย

การตัดเย็บแบบ ถ้าเป็นแบบเสื้อที่ต้องการให้ทรงตัวก็ควรใช้ผ้าเคมี หรือผ้ากาวยุปรองซับด้านในอีกชั้นหนึ่ง

ส่วนการตัดเย็บเสื้อที่สวมสบาย เช่น เสื้อฮาวาย เสื้อเชิ้ต เสื้อลำลอง ไม่ควรใช้ผ้าเคมีหรือผ้ากาวยุปรองซับด้านใน

ความรู้ความเข้าใจเรื่องเทคนิคการตัดเย็บแบบและการวางแบบผ้าไทยประเภทต่างๆ นี้ จะช่วยให้สามารถนำผ้าไทยมาใช้งานได้อย่างสวยงามและเหมาะสมกับบุคลิกภาพ

การดูแลรักษาผ้าไทย

การรักษาผ้าไทยหรือชุดผ้าไทย ผู้ที่สนใจผ้าไทยแต่ไม่นิยมใช้ส่วนใหญ่มักจะกลัวความยุ่งยากในการดูแลรักษา ทำความสะอาดหรือคิดว่าเสียค่าใช้จ่ายสูงในการซักแห้ง แต่ในความเป็นจริง ผู้ใช้ผ้าไทยสามารถดูแลรักษาผ้าไทยและชุดผ้าไทยได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงๆ เพียงแต่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและระมัดระวังในการดูแลรักษาทำความสะอาด ก็จะถนอมผ้าไทยให้คงความสวยงามและใช้ได้ยาวนาน อีกทั้งประหยัดค่าใช้จ่ายต่างๆ ด้วย

ผู้ใช้ผ้าไทยส่วนใหญ่นิยมใช้ในโอกาสพิเศษ อาทิ งานแต่งงาน งานบุญประเพณี และงานจัดเลี้ยงต่างๆ เมื่อใช้แล้วใช้ซ้ำได้อีกครั้งหรือสองครั้ง ก่อนจะนำไปซัก เนื่องจากผ้าไทยส่วนใหญ่ทอจากเส้นใยธรรมชาติ โดยเฉพาะผ้าไหมมีคุณลักษณะพิเศษคือ ไม่อมฝุ่น

เมื่อสวมชุดผ้าไทยก็ควรระมัดระวังในการเลือกที่นั่งที่เป็นเก้าอี้พื้นเรียบและสะอาดอย่าให้น้ำและอาหารหกเปื้อนเสื้อผ้า หลังจากสวมใส่ควรแขวนชุดผ้าไทย ผึ่งไว้ในที่อากาศ

ถ่ายทดสอบ เพื่อไล่ความชื้นและให้เนื้อผ้าหมดกลิ่นตัวแล้วบิดเช็ดฝุ่นทำความสะอาดโดยไม่จำเป็นต้องซักทำความสะอาดในครั้งแรก

ข้อควรปฏิบัติในการสวมใส่ผ้าไทยอีกประการหนึ่ง คือ หากชอบใส่น้ำหอมก็ควรฉีดหรือใส่น้ำหอมก่อนแล้วจึงจะสวมใส่ชุดผ้าไทย ไม่ควรฉีดน้ำหอมบนเนื้อผ้าเพราะอาจทำให้เนื้อผ้าต่างเป็นจุดเสียหาย เนื่องจากสารเคมีในน้ำหอมจะทำปฏิกิริยากับสีผ้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเนื้อผ้าไหม

การใช้ผ้าไทยหรือชุดผ้าไทยเป็นชุดทำงานในเวลากลางวันนั้น หากต้องไปงานเลี้ยงต่อในช่วงกลางคืน ก็สามารถใส่ชุดผ้าไทยที่ใส่กลางวันไปงานเลี้ยงกลางคืนต่อไปได้เพียงเปลี่ยนเครื่องประดับให้เหมาะสม ก็จะช่วยประหยัดชุดที่ต้องใส่ได้อีกทางหนึ่ง

การซักทำความสะอาดผ้าไทยหรือชุดผ้าไทย

วิธีการซักทำความสะอาดผ้าไทยหรือชุดผ้าไทย กรณีที่ไม่ต้องการส่งผ้าไทยหรือชุดผ้าไทยไปซักทำความสะอาดที่ร้านซักแห้งก็ดูแลซักทำความสะอาดเองได้โดยเริ่มจากเลือกน้ำยาซักผ้า ไม่ควรใช้ผงซักฟอกที่มีสารเคมีประเภทกัดสีผ้าหรือน้ำยาซักผ้าขาว ควรจะใช้น้ำยาซักแห้งหรือยาสระผมชนิดอ่อนของเด็กแทนก็ได้

การเตรียมน้ำซักผ้า ควรจะผสมน้ำยาซักแห้งหรือยาสระผม ลงในน้ำประมาณ ๑-๒ ฝ่าชวดต่อน้ำกะละมังใหญ่ ตีฟองให้เข้ากันก่อนแล้วจึงจะนำผ้าลงแช่ โดยไม่ควรใช้กะละมังหรือถังขนาดเล็กเกินไป เพราะจะทำให้ผ้ายับยู่ยี่และอัดทับซ้อนกันจนมองเห็นจุดสกปรกได้ยาก ควรใช้กะละมังขนาดใหญ่ ให้ปริมาณน้ำสูงท่วมผ้าและควรแช่ผ้าทิ้งไว้ประมาณ ๓๐ นาทีขึ้นไป เพื่อให้สิ่งสกปรกหลุดออกไป

หากเกรงว่าผ้าไทยจะตกสี ควรแช่ผ้าในน้ำเปล่าเพื่อตรวจสอบดูก่อน ส่วนใหญ่ผ้าไทยอาจสีตกบ้างเล็กน้อย แต่สีจะไม่ซีดและเข้าหากัน แต่จะละลายออกไปกับน้ำเท่านั้น

ก่อนแช่ผ้าต้องคัดแยกผ้าออกเป็นกลุ่มสีอ่อนและสีเข้ม เพื่อแช่และซักแยกกัน หากผ้าที่จะซักมีไม่มากนักก็นำผ้าสีอ่อนลงซักก่อนแล้วจึงนำผ้าสีเข้มลงซักต่อทีหลังในกะละมังเดียวกันได้

ส่วนวิธีการซักทำความสะอาดผ้าไทยไม่ควรใช้แปรงซักผ้าเพราะจะทำให้เนื้อผ้าเสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าไทยที่ทอโดยใช้เส้นพุ่งพิเศษหรือเส้นยืนพิเศษเสริมเข้าไปในผืนผ้า เช่น ผ้าขิด ผ้าจก ผ้าแพรวา ผ้ายกและผ้ายกมุก เป็นต้น

ผ้าไทยที่ทอด้วยเส้นพุ่งและเส้นยืนธรรมดา อาทิ ผ้าไหมพื้น ผ้าฝ้ายพื้น ผ้าหางกระรอก เป็นต้น หากจำเป็นต้องใช้แปรงซักผ้า ก็ควรใช้แปรงชนิดขนอ่อน ถูแปรงตามแนวเส้นพุ่งเท่านั้น ไม่ควรถูย้อนกลับปกลับมา เพราะจะทำให้เนื้อผ้าแยกเสียหายได้

วิธีที่ดีควรจับเนื้อผ้าขยำพอหลวมๆ แล้วขยี้เบาๆ ล้างสกปรกก็จะหลุดออกจากเนื้อผ้าเพราะได้แช่ผ้าไว้ก่อนแล้ว เมื่อซักจึงไม่จำเป็นต้องขยี้ผ้ามากนัก ต่อจากนั้นจึงล้างทำความสะอาดด้วยน้ำเปล่า ๒-๓ น้ำ และหากต้องการจะใช้น้ำยาปรับผ้านุ่มให้ผสมลงในน้ำล้างสุดท้าย

การนำผ้าขึ้นจากกะละมังต่างๆ ครั้ง ถ้าเป็นเสื้อหรือเสื้อสูทควรจับบริเวณช่วงไหล่ แล้วยกขึ้นบีบน้ำออกจากตัวเสื้อ โดยไล่จากช่วงไหล่ลงไปหาชายเสื้อ หากเป็นกระโปรงหรือชายกางเกง เช่นเดียวกัน

หลังจากบีบน้ำออกแล้วเมื่อนำผ้าไปผึ่ง ให้สะบัดเพียงเบาๆ เพื่อให้เนื้อผ้าสะเด็ดน้ำ หากเป็นเสื้อควรใส่ไม้แขวน ไม่ควรนำผ้าไทยหรือชุดผ้าไทยไปผึ่งแดดโดยตรงเพราะจะทำให้สีของผ้าไทยและชุดผ้าไทยซีดจางได้

เมื่อผ้าแห้งพอหมาดๆ ให้นำมารีด หากผ้าแห้งเกินไป ให้พรมน้ำให้ทั่วทั้งไว้สักครู่ แล้วจึงรีด สำหรับท่านที่ต้องการใช้น้ำยารีดผ้าเรียบ ควรจะผสมน้ำยารีดผ้าเรียบกับน้ำสะอาดให้เจือจางก่อนแล้วจึงนำมาใช้ เพราะหากใช้น้ำยารีดผ้าเรียบล้วนๆ ความเข้มข้นของน้ำยาก็คจะทำให้เนื้อผ้าต่างได้เช่นเดียวกัน

การรีดผ้าไทยหรือชุดผ้าไทย ควรจะใช้ไฟค่อนข้างแรง ควรรีดด้านในผ้าโดยใช้ผ้าขาวเนื้อละเอียดวางทับบนเนื้อผ้าแล้วรีดทับบนผ้าขาว โดยเฉพาะช่วงตะเข็บจะช่วยให้ไม่เกิดเป็นรอยเงารูปตะเข็บ ใช้เตารีดถูไปด้านเดียว ไม่ควรถูกลับปกลับมา รีดจนทั่วให้ผ้าเรียบสม่ำเสมอ แล้วจึงนำไปแขวน

การเก็บรักษาผ้าไทยและชุดผ้าไทย

การแขวนชุดเสื้อควรใช้ไม้แขวนที่มีช่วงไหล่หนาแบบไม้แขวนเสื้อสูท สำหรับเสื้อแขนยาวควรทำมุมกระดาดใส่เป็นโครงแขวนเสื้อด้านในเอาไว้เพื่อรักษารูปทรงแขนและไม่ควรแขวนเสื้อจนแน่นตู้เพราะเสื้อจะยับได้

สำหรับผ้าผืนควรแขวนบนราวกลมขนาดประมาณ ๑-๒ เซนติเมตร หากมีเนื้อที่
จัดเก็บจำกัดก็อาจพับเก็บซ้อนกันได้ แต่ควรกลับด้านผ้าที่พับไว้เป็นระยะๆ

ตู้เสื้อผ้าที่ใช้จัดเก็บผ้าไทยและชุดผ้าไทยควรเป็นตู้ทึบแสง ไม่ควรเป็นตู้กระจกใส
เพราะแสงจะทำให้สีผ้าเสียหาย โดยควรตั้งตู้ไว้ในที่อากาศถ่ายเทได้สะดวก และควรใส่
การบูรไว้ในตู้เสื้อผ้าหรือลังเก็บผ้าเพื่อป้องกันแมลง

การนำผ้าไหมไปจัดแสดงในตู้ที่มีไฟส่องควรจัดวางด้วยน้ำไว้ในตู้เพื่อเพิ่มความชื้น
ในอากาศ ช่วยป้องกันไม่ให้เส้นไหมแห้งกรอบ

ด้วยความเข้าใจพื้นฐานเหล่านี้ท่านก็สามารถดูแลรักษาผ้าไทยและชุดผ้าไทยให้ดู
สวยงามและใช้ได้ทนทาน อีกทั้งประหยัดค่าใช้จ่าย

ข้อมูลผ้าไทยและผ้าพื้นเมือง

(รวบรวมโดยกรมทางหลวง)

ตอนที่ ๓ เส้นไหมไทย ๔ ภาค

จัดทำโดย ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน)

เส้นผ้าไทย 4 ภูมิภาค

ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) ได้เล็งเห็นความสำคัญของผ้าไทย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ที่มีความหลากหลายทั้ง รูปแบบ ลวดลาย และสีสันทัน ซึ่งมีเสน่ห์ และความงดงามแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ตามความเชื่อ และประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น โดยกรรมวิธีทำให้เกิดลวดลายในผ้าไทยแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ลวดลายจากกรรมวิธีการทอ เช่น จก ยก ชิด ชัด ลวดลายจากกรรมวิธีการเตรียมลวดลายเส้นด้ายก่อนทอ เช่น การมัดหมี่ และลวดลายจากกรรมวิธีการทำลวดลายหลังจากเป็นผืนผ้า เช่น การย้อม การมัดย้อม อย่างไรก็ตามหากจำแนกผ้าไทยตามกรรมวิธี เทคนิคการทอสามารถจำแนกได้โดยสังเขป ดังนี้ 1) การทอขัด 2) มัดหมี่ 3) จก 4) ชิด 5) ยก และ 6) การควบเส้น ผ้าไทยมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า และเป็นเอกลักษณ์ของไทยที่มีการถ่ายทอดจากอดีตสู่สังคมยุคปัจจุบัน ซึ่งในอดีตนั้น ผ้าไทยเป็นที่รู้จักกันในวงแคบๆ ของชุมชนที่ผลิตกันเอง ใช้กันเองเฉพาะในแต่ละกลุ่ม มิได้ขยายออกสู่สังคมวงกว้าง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีวิสัยทัศน์อันยาวไกลได้ทรงนำผ้าไทยออกสู่สังคมโลกจนเป็นที่รู้จัก พระองค์ทรงเป็นผู้นำในการแต่งกายชุดใหม่ไทยพระราชานิยม ในคราวตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศสหรัฐอเมริกา และยุโรป ทำให้ผ้าไทยเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายไปทั่วโลก ถือเป็นการขยายตลาดผ้าไทยสู่สากลครั้งยิ่งใหญ่ ผลิตภัณฑ์ผ้าไทยเป็นที่รู้จัก และเป็นสินค้าที่น่าซื้อเสียงมาสู่ประเทศไทยเป็นอย่างมาก การทอผ้าไทยจึงเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชนบท อีกทั้งสืบทอดงานศิลปะ และหัตถกรรมอันทรงคุณค่าไว้สืบต่อไป โดยสามารถแบ่งผ้าไทยตามภูมิภาคไว้ดังนี้

1. ผ้าไทยภาคเหนือ

ผ้าที่ทอในแถบภาคเหนือ หรือล้านนา ปัจจุบัน คือบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน จากประวัติศาสตร์ และลักษณะภูมิประเทศ ทำให้ภาคเหนือเป็นดินแดนที่มีชนบประเพณี วัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะกลุ่มไทยวน หรือ โยนก ปัจจุบันเรียกตนเองว่า “คนเมือง” แต่เดิมมักเรียก “ลาวพุงดำ” เพราะนิยมสีกลายตามบริเวณ ต้นขา และหน้าท้อง ไทยวนเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน และจังหวัดลำปาง ไทลื้อเป็นอีกกลุ่มชนหนึ่งที่มีจำนวนมากรองจากไทยวน ไทลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณจังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา และจังหวัดน่าน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ลัวะ กะเหรี่ยง ไทใหญ่ มอญ ตลอดจนไปจนถึงชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น แม้ว มูเซอ อีเก้อ เข่า ลีซอ กระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือของประเทศไทย

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

ผ้าไทยพื้นบ้านภาคเหนือที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นที่สุดคือ ผ้าไทยวน ผ้าไทลื้อ ผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองชาติพันธุ์ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องนอน และเครื่องบูชาตามคติความเชื่อที่ใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะผ้าซิ่น ผ้านุ่งผู้หญิงของกลุ่มไทยวน และไทลื้อมีส่วนประกอบคล้ายคลึงกัน แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

- 1) หัวซิ่น ส่วนที่อยู่ติดกับเอว มักใช้ผ้าพื้นสีขาว สีแดง หรือสีดำต่อกับตัวซิ่น เพื่อให้ซิ่นยาวพอดีกับความสูงของผู้นุ่ง และช่วยให้ใช้ได้คงทน เพราะเป็นชายพกต้องขมวดเหน็บเอวบ่อย ๆ
- 2) ตัวซิ่น ส่วนกลางของซิ่น กว้างตามความกว้างของพื้ม ทำให้ลายผ้าขวางลำตัว มักทอเป็นริ้ว ๆ มีสีต่าง ๆ กัน เช่น ริ้วเหลืองพื้นดำ หรือทอเป็นตาสี่เหลี่ยม หรือทอเป็นลายเล็ก ๆ

3) ดิ้นขึ้น ส่วนล่างสุด อาจเป็นสีแดง สีดำ หรือทอลายจกเรียก ชิ้นตีนจก ชาวไทวนนิยมทอตีนจกแคบ เช่น ชิ้นตีนจกแม่แจ่ม บริเวณอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มักทอลายสีเหลี่ยมข้าวหลามตัดอยู่ตรงกลาง เชิงล่างสุดเป็นสีแดง ชิ้นตีนจกของคหบดีหรือเจ้านายมักสอดดิ้นเงินหรือดิ้นทองให้สวยงามยิ่งขึ้น

ชี้นไทวน อำเภอแม่แจ่ม

ชี้นป่อง

การนุ่งชี้น และห่มสไบ เป็นการแต่งกายที่แพร่หลายในกลุ่มผู้หญิงชาวเหนือแทบทุกกลุ่มชาติพันธุ์ แต่รูปแบบของชี้นจะแตกต่างกันตามคตินิยมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ชาวไทลื้อในบริเวณจังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา และจังหวัดน่าน โดยเฉพาะกลุ่มไทลื้อ จังหวัดน่าน มีแบบแผนการทอผ้าชี้น และการสร้างลวดลายที่สำคัญ 3 ประเภท คือ

1) ลายลั้ง หรือเกาะ คือ การสร้างลายด้วยวิธีลั้งด้วยมือ คือใช้เส้นด้ายสีต่าง ๆ สอดลงไป在线ด้ายยืนตามจังหวะที่กำหนดให้เป็นลายคล้ายการสานขัด จากนั้นจะใช้พื้กระแทกเส้นด้ายให้สนิทเป็นเนื้อเดียวกัน ผ้าลายลั้งที่มีชื่อเสียงคือ ผ้าลายน้ำไหล หรือ ผ้าลายน้ำไหลเมืองน่าน ซึ่งเกิดจากการลั้งให้ลายต่อกันเป็น ทางยาว เว้นระยะเป็นช่วง ๆ คล้ายคลื่น นอกจากผ้าลายลั้งยังมีลายอื่น ๆ ที่เรียกชื่อตามลักษณะลาย เช่น ลายใบมีด หรือลายมีดโกน เป็นลายที่เกิดจากการลั้งสอดสีด้ายหลายๆ สีให้ห่างกันเป็นช่วง ๆ เหมือนใบมีดบาง ๆ ลายจรวดมีลักษณะคล้ายจรวดกำลังพุ่ง ลายน้ำไหลสายรุ้งเป็นลายที่พัฒนามาจากลายน้ำไหลโดยค้นด้วยการสอดสี ลายสไบปลา เป็นลายที่มีหลายสีคล้ายสีรุ้ง แล้วค้นด้วยการเก็บมุขชนิดต่าง ๆ เช่น มุกลายดอกหมาก มุขข้าวสาลี ลายกำปั้งหรือลายแมงมุม พัฒนาจากการนำลายน้ำไหลมาต่อกันตรงกลาง เติมลายเล็ก ๆ โดยรอบเป็นขาค่ายแมงมุม ต่อมาพัฒนาเป็นลายอื่น ๆ ได้อีกมาก เช่น ลายดอกไม้ ลายปู ลวดลายที่เกิดขึ้นนี้ล้วนมาจากกรรมวิธีในการลั้งทั้งสิ้น หากแต่ละลายจะดัดแปลงผสมกับกรรมวิธีอื่นเพื่อให้ได้ลวดลายที่ต่างกันไป

2) ลายเก็บมุข คือ การสร้างลวดลายด้วยการทอคล้ายกับการเก็บขิดของอีสาน ไม่ได้ลั้งด้วยมือ แต่จะเก็บลายด้วยไม้ไผ่เหลากลมปลายไม้แหลม เมื่อเก็บลายเสร็จแล้วจะสอดเส้นด้ายด้วยไม้เก็บลายชนิดต่าง ๆ ตามแม่ลายที่จะเก็บ ลายชนิดนี้เรียกชื่อต่างกันไปตามความนิยมท้องถิ่น

3) ลายคาดก่าน หรือ มัดก่าน คือการสร้างลวดลายที่ใช้กรรมวิธีเช่นเดียวกับลายมัดหมี่ การคาด(มัด) ก่อนย้อมจะเป็นตัวกำหนดขนาดของลาย คล้ายลายมัดหมี่ ลายคาดก่านมักประดิษฐ์เป็นลวดลายเล็ก ๆ ไม่พัฒนาลวดลายเหมือนลายน้ำไหล

กรรมวิธีในการทอผ้าให้เป็นลวดลายประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ได้นำมาใช้กับผ้าทอที่ต้องการใช้สอยในลักษณะที่ต่างกันไป โดยเฉพาะชิ้นไท่ลื้อเมืองน่าน หรือ ชิ่นน่าน มีลวดลายและสีเด่น เพราะทอด้วยไหมเป็นริ้วใหญ่ ๆ สลับสีประมาณสาม หรือสี่สี ส่วนตีนชิ่นมีสีแดงเป็นแถบใหญ่ ถัดขึ้นไปเป็นสีน้ำเงินหรือม่วงเข้มคั่นด้วยดินเงินหรือดินทอง หรือไหมคำสลับเพื่อให้เกิดความวาวระยับ บางทีแต่ละช่วงจะคั่นด้วยลวดลายให้ดูงดงามยิ่งขึ้น เรียกต่างออกไปตามลักษณะของลาย เช่น ชิ่นป้อ ชิ่นตาเหลี่ยม ชิ่นล้ง ชิ่นลายน้ำไหล นอกจากนี้ชิ่นชนิดต่าง ๆ และกรรมวิธีในการสร้างลวดลายประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะพื้นบ้านแล้วยังมีผ้าชนิดต่าง ๆ ที่มีความงดงามสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยอีกหลายชนิด เช่น ผ้าแหลบ หรือผ้าหลบ หรือผ้าปูที่นอน ที่นิยมทอเป็นลายทั้งผืนหรือลายเฉพาะบางส่วน เช่น เชิงทอเป็นรูปสัตว์ เช่น ม้า ช้าง หรือดอกไม้เรียงเป็นแถว เชิงล่างปล่อยเส้นฝ้ายลู่หรือถักเป็นเส้นตาข่ายเพื่อความสวยงาม ผ้าหลบ หรือผ้าห่มนี้มีมักทอเป็นลวดลายเรขาคณิตคล้ายลายขีด ส่วนมากจะทอเป็นผืนเล็ก ๆ หน้าแคบ เพื่อความสะดวกในการทอ ก่อนแล้วจึงเย็บผืนต่อกันเป็นผืน คล้ายกับผ้าห่มหรือผ้าห่มไหล่ของชาวลาว แต่ผ้าหลบนิยมทอด้วยสีแดงและดำ ผ้าหลบปละผ้าเก็บมุกที่ใช้การประดิษฐ์ลวดลายด้วยวิธีการนี้ ปัจจุบันมีการประยุกต์ใช้ประโยชน์อย่างอื่นด้วย

นอกเหนือจากการทอผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน และไท่ลื้อที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นดังกล่าวแล้วในบริเวณภาคเหนือยังมีผ้าที่มีลักษณะเด่นอีกอย่างหนึ่งคือ ผ้าย้อมคราม หรือสีกรมท่า ย้อมจากต้นครามหรือต้นห้อม เรียก ผ้าหม้อห้อม ใช้สำหรับตัดเย็บเป็นเสื้อและกางเกง ทำกันมากที่ตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ นอกจากการทอผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มแล้ว ในภาคเหนือยังทอผ้าสำหรับใช้สอยอีกหลายอย่าง เช่นผ้าหลบ ผ้าแขงแดง ผ้าแขงดำ ผ้าแหลบ ผ้ากั้ง ผ้าม้ง ผ้าขาวม้า ผ้าล้อ ผ้าปกหัวนาค ย่อม ผ้าห่ม ฯลฯ ผ้าพื้นบ้านภาคเหนืออีกประเภทหนึ่งเป็นผ้าที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ขนบประเพณีของกลุ่มชน เช่น ผ้าสำหรับนุ่งห่มหรือใช้ในงานทำบุญ งานนักขัตฤกษ์ ได้แก่ ตุง หรือธงที่ใช้ในประเพณี ต่าง ๆ เช่น ตุงใจ ตุงสามหาง เป็นต้น

ปัจจุบัน การทอผ้าพื้นบ้านในภาคเหนือยังทอกันอยู่ในหลายท้องถิ่น เช่น ในบริเวณอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน อำเภอสันกำแพง อำเภอแม่แตง อำเภอแม่สาย อำเภอฮอด อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และในหลายอำเภอของจังหวัดลำปาง โดยเฉพาะผ้าฝ้ายทอมือของบ้านไร่ไผ่งาม ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาจากกรรมวิธีพื้นบ้านโบราณหลายอย่าง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทอผ้าอีกหลายกลุ่มกระจายอยู่หลายจังหวัด เช่น กลุ่มทอผ้าอำเภอลอง จังหวัดแพร่ กลุ่มทอผ้าไท่ลื้อ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ผ้าพื้นเมืองภาคเหนืออีกประเภทหนึ่ง คือ ผ้าทอมือกลุ่มน้อย เช่น ผ้าทอของชาวกะเหรี่ยง ไทใหญ่ และผ้าทอของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น ม้ง เย้า มูเซอ ผ้าทอเหล่านี้จะมีรูปแบบ และกรรมวิธีในการทอที่แตกต่างกันไป ตามคตินิยม และขนบประเพณีที่สืบทอดกันมาในกลุ่มของตน เช่น ผ้ากะเหรี่ยง นิยมทอลายขวางเป็นชิ้นเล็ก ๆ สีแดงและดำ เมื่อนำมาทอเครื่องนุ่งห่มจะเย็บต่อกันจนมีขนาดตามความต้องการ ส่วน ชาวไทยภูเขาเขานั้นมีกรรมวิธีในการทอผ้าต่างออกไป มักหน้าแคบ ตกแต่งเป็นลวดลายด้วยการปัก ประดับเครื่องเงิน ลูกปัด เพื่อเพิ่มสีสันให้ดูงดงามยิ่งขึ้น

2. ผ้าไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ 18 จังหวัด ประกอบด้วย กลุ่มชนชาติพันธุ์ต่างๆ มากกว่า 20 ชชาติพันธุ์ ส่วนมากเป็นกลุ่มชนชาวไทยเชื้อสายไท-ลาว หรือชนเผ่าไท-ลาว ที่คนไทยภาคอื่น ๆ มักเรียกว่า ลาว เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่สุดของภาคอีสาน ภาคอีสานมีพื้นที่ประมาณหนึ่งในสามของพื้นที่ประเทศไทยทั้งหมด กลุ่มไท - ลาว เหล่านี้กระจายอยู่ทั่วไปแทบทุกจังหวัด และสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ ได้ดังนี้ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในเขตจังหวัดเลย จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดชัยภูมิ มีความใกล้ชิดกับหลวงพระบาง กลุ่มชาติพันธุ์ในเขตจังหวัดหนองคาย จังหวัดอุดรธานี จังหวัดขอนแก่น มีความใกล้ชิดกับเวียงจันทน์ กลุ่มชาติพันธุ์ในเขตจังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร และจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นกลุ่มผู้ไท หรือภูไท กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดมหาสารคาม ไน้ม้งาย่องทางจำปาสัก กลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณภาคอีสานมีได้มีเฉพาะคนไทย - ลาวเท่านั้น ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อีกเช่น ข่า กระโซ่ กะเลิง ส่วย และเขมร โดยเฉพาะเขมร และส่วยซึ่งกระจายกันอยู่ในบริเวณจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์

กลุ่มไทย-ลาว

ชาวผู้ไท หรือ ภูไท

นอกจากกลุ่มชาติพันธุ์เชื้อสายลาว ซึ่งมีวัฒนธรรมการทอผ้าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ที่มีเอกลักษณ์ กรรมวิธี และรูปแบบของผ้าเป็นของตนเองแล้ว ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมการทอผ้าปรากฏมาจนถึงปัจจุบันอีกสองกลุ่มคือ กลุ่มผู้ไท และกลุ่มชนเชื้อสายเขมร กลุ่มผู้ไท ทั้งผู้ไทดำ ผู้ไทขาว และผู้ไทแดงเคยอยู่ในดินแดนล้านช้างทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงด้วยกัน ก่อนอพยพเข้าสู่ภาคอีสานในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367 - 2394) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นชนกลุ่มน้อยในภาคอีสานที่มีลักษณะพิเศษคือ ชอบอยู่เป็นกลุ่มอย่างโดดเดี่ยวเป็นอิสระในกลุ่มของตนเอง แต่เมื่ออยู่ร่วมกันมาก่อนเป็นเวลานานจึงมีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อบางอย่างกับพวกกลุ่มลาวอยู่ไม่น้อย เมื่อเข้ามาอยู่ใน

ภาคอีสานแล้วก็มี การอพยพเคลื่อนย้ายกระจัดกระจายกันอยู่ตามที่ราบเชิงเขา และบนเขาในเขตจังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดสกลนคร จังหวัดกาฬสินธุ์ ชนกลุ่มนี้มีวัฒนธรรมในการทอผ้าที่ค่อนข้างเด่น ทั้งด้านสีสันทัน และเทคนิควิธีการทอ กลุ่มเขมร หรือกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรเป็นชนกลุ่มน้อยอีกกลุ่มหนึ่งตั้งถิ่นฐานที่กระจายอยู่ทางแถบจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดบุรีรัมย์ หรืออีสานใต้ ชนกลุ่มนี้อพยพมาจากราชอาณาจักรกัมพูชา เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 22 – 23 ใกล้เคียงกับพวกส่วย (กวยหรือกูย) ปัจจุบัน หลายหมู่บ้าน มีทั้งลาว เขมร และส่วยอยู่ร่วมกัน แต่ละกลุ่มมีการทอผ้าที่เป็นลักษณะพิเศษเป็นของตนเอง

โดยทั่วไป ชาวอีสานมีสังคมแบบเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ ส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือการทำนา ซึ่งต้องใช้เวลาดังแต่เพาะปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยวประมาณ 7 – 9 เดือน ในแต่ละปีตลอดฤดูฝน และฤดูหนาว ส่วนเวลาในช่วงฤดูร้อนประมาณ 3 – 5 เดือนที่ว่าง ชาวอีสานจะทำงานทุกอย่างเพื่อเตรียมอุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการทำบุญ ประเพณี และการพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสต่าง ๆ เป็นวงจรของการดำรงชีพที่หมุนเวียนเช่นนี้ในแต่ละปี ยามว่างจากงานในนาผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายจักสาน เป็นคำกล่าวที่สะท้อนให้เห็นสภาพการดำรงชีวิต และสังคมของชาวอีสาน ดังนั้นการทอผ้าจึงเป็นงานสำคัญของผู้หญิงผ้าที่ทอจะใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ เสื้อ ชิ้น (ผ้านุ่ง) ช่ง (กางเกง) โสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้านวมไหล่ เครื่องนอน หมอน มุ้ง ผ้าห่ม และเครื่องใช้ที่ถวายพระในงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น ที่นอน หมอน ผ้าห่อคัมภีร์ ผ้ากราบ ผ้าพะเหวด เป็นต้น กระบวนการทอผ้าเริ่มตั้งแต่การเลี้ยงไหม ปลูกหม่อน ปลูกฝ้ายสำหรับทอผ้า เริ่มลงมือทอผ้า ซึ่งมีประเพณีอย่างหนึ่งเรียกว่า ลงช่วง การทอผ้าที่สำคัญของชาวอีสาน คือ การทอผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้ในครัวเรือน ผ้าชีนของกลุ่มไท - ลาวนิยมใช้ลายขนานกับลำตัวต่างกับชีนล้านนาที่นิยมลายขวางลำตัว และนุ่งยาวกรอมเท้า ชาวไท-ลาวอีสานนิยมนุ่งสูงระดับเข่า หรือเหนือเข่า การต่อหัวขึ้น และตีนขึ้น ถ้าเป็นชีนใหม่จะต่อตีนขึ้นด้วยไหม แต่ถ้าเป็นชีนฝ้ายจะต่อด้วยฝ้าย ตีนขึ้นจะมีขนาดแคบ ๆ ไม่นิยมเชิงใหญ่ หัวขึ้นนิยมต่อด้วยผ้าไหมขึ้นเดียวทอชิดเป็นลายโบกคว่ำ และโบกหงาย ใช้สีขาว หรือสีแดงเป็นพื้น ใช้ได้ทั้งกับผ้าชีนไหมหรือชีนฝ้าย การต่อตะเข็บ และลักษณะการนุ่งจะมีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากภาคอื่นคือ การนุ่งขึ้นจะนุ่งป้ายหน้าเก็บซ่อนตะเข็บเวลานุ่งตะเข็บหนึ่งอยู่ข้างหลังสะโพกต่างกับการนุ่ง ชุ่นของชาวล้านนา หรือชาวไทยวนที่นิยมนุ่งผ้าลายขวางที่มีสองตะเข็บเวลานุ่ง จึงมีตะเข็บหนึ่งอยู่ข้างหลังสะโพก ไม่เหมือนกับชีนของชาวลาว ซึ่งซ่อนตะเข็บไว้ด้านหลังจนไม่เห็นตะเข็บ สิ่งเหล่านี้เป็นค่านิยมที่เป็นประเพณีต่อกันมาแต่อดีต

ผ้าทอพื้นบ้านอีสานที่รู้จักกันดี และทำกันมาแต่โบราณนั้นมี 2 ชนิด คือ ผ้าที่ทอจากเส้นใยฝ้าย และไหม ผ้าพื้นบ้านของกลุ่มอีสานไท - ลาว ผู้ไท เขมร ที่รู้จักกันทั่วไป อาทิ

1) “ผ้าโฮล” เป็นผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ผ้ามัดหมี่โฮลถือเป็นลายเอกลักษณ์ของลายผ้าไหมมัดหมี่จังหวัดสุรินทร์ “โฮล” เป็นคำในภาษาเขมรเป็นชื่อเรียกกรรมวิธีการผลิตผ้าไหมประเภทหนึ่งที่สร้างลวดลายขึ้นมาจากกระบวนการมัดย้อมเส้นไหมให้เกิดสีสันทันและลวดลายต่าง ๆ ก่อน แล้วนำมาทอเป็นผืนผ้า ซึ่งตรงกับคำว่า “ผ้าปุม” ในภาษาไทย “มัดหมี่” ในภาษาลาว และคำว่า IKAT (อิ-กัต) ซึ่งเป็นลำดับที่ภาษาอินโดนีเซีย-มาลายู แต่ชาวตะวันตกมักรู้จักผ้ามัดหมี่ของมาเลย์-อินโดนีเซีย และเรียก IKAT ตามไปด้วย คำว่า “โฮล” ในภาษาเขมรสุรินทร์สมัยหลังคำจำกัดความของคำว่า “โฮล” ได้มีความหมายแคบลงมาอีก ใช้เรียกเฉพาะเจาะจงถึง ผ้านุ่งที่สร้างจากกระบวนการ

มัดย้อมเส้นพุ่ง แล้วนำมาทอให้เกิดลวดลายต่าง ๆ แบบผ้าปูมของขุนนางในราชสำนักสยาม มีกรอบมีเชิงสำหรับบุรุษให้นุ่ง เรียกว่า “โฮลเปราะห์” และสตรีใช้นุ่งทอเปลืองเป็นลายริ้ว เรียกว่า “โฮลสเรี้ย”

ปัจจุบันนี้ โฮลเปราะห์ (โฮลสำหรับผู้ชายนุ่ง) แทบหาตัวคนผลิตไม่ได้ และไม่เป็นที่รู้จักกันในวงกว้างอีกต่อไป คำว่า “โฮล” ในปัจจุบันแทบจะมีความหมายตกไปอยู่ที่โฮลสเรี้ย (โฮลสตรี) เกือบทั้งหมดเพราะฉะนั้นคำว่า “โฮล” โดด ๆ ในภาษาเขมรสุรินทร์ปัจจุบันจึงมีความหมายเจาะจงอยู่ในแค่ผ้าโฮลลายริ้วที่สตรีใช้นุ่งเท่านั้น คำเรียกผ้าโฮลสตรี ชนิดเดียวกันนี้ในภาษาเขมรสุรินทร์ได้เรียกปลีกย่อยออกไปอีกหลายอย่าง เช่น โฮลปันเต็อด (บรรทัด) โฮลปะนะ โฮลอันลุย

ผ้าโฮลเป็นผ้าที่มีคุณภาพดีมาก เพราะการทอผ้าชนิดนี้ใช้เส้นไหมน้อย (ส่วนในสุดของเส้นไหม) ในการทอทำให้เป็นผ้าไหมมัดหมี่เนื้อแน่นเส้นไหมเล็กละเอียด เนื้อผ้าจะบางเบา เนื้อแน่นเนียน อ่อนนุ่ม ลวดลายสีสันเป็นแบบฉบับของชาวสุรินทร์ ซึ่งได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากศิลปะของเขมร

ผ้าโฮลเปราะห์

ผ้าโฮลสเรี้ย

2) "ผ้าหางกระรอก" เป็นผ้าทอโบราณที่มีลักษณะลวดลายเรียบง่าย แต่แฝงด้วยความประณีตและงดงาม โดยใช้เทคนิคการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าไทคือ "การควบเส้น" หรือคนไทยเรียกว่า "ผ้าหางกระรอก" ผ้าหางกระรอกถือเป็นผ้าโบราณที่พบมากในแถบอีสานใต้คือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอุบลราชธานี และพบในภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดตรัง “โฮลเปราะห์” และสตรีใช้นุ่งทอเปลืองเป็นลายริ้ว เรียกว่า “โฮลสเรี้ย” จังหวัดนครราชสีมา ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งทอผ้าหางกระรอก ที่สามารถทอผ้าได้งดงามที่สุดแห่งหนึ่ง ซึ่งลักษณะสำคัญของผ้าหางกระรอกคือ เป็นผ้าพื้นเรียบที่ใช้เทคนิคการทอพิเศษ ที่นำเส้นพุ่งพิเศษโดยใช้เส้นไหม หรือเส้นฝ้าย 2 เส้น 2 สี มาตีเกลียวควบเข้าด้วยกันให้เป็นเส้นเดียว ที่เรียกว่า เส้นลูกกลาย หรือ ไหมลูกกลาย หรือ เส้นหางกระรอก ใช้อุปกรณ์ในการตีคือ โน และโบก ต้องอาศัยทักษะความชำนาญของผู้ตีเกลียวที่จะทำได้เกลียวถี่ หรือเกลียวห่างตามต้องการ ส่วนเส้นไหมที่จะนำมาตีเกลียวนั้นควรเป็น เส้นไหมน้อยที่คัดเป็นพิเศษให้ได้เส้นไหมที่สม่ำเสมอ จากนั้นจึงนำไปเป็นเส้นพุ่งทอผ้า และผ้าที่ได้จะมีลักษณะลวดลายเล็ก ๆ ในตัวมีสีเหลืองมันวาวระยิบดูคล้ายเส้นขนของหางกระรอก ครั้งหนึ่ง ผ้าหางกระรอกเคยเป็นผ้าประจำจังหวัดนครราชสีมา ตามคำขวัญเดิมของจังหวัดที่ว่า "นกเขาคารม อ้อยคันร่ม

ส้มขี้ม้า ผ้าหางกระรอก ดอกสายทอง แมวสีสวาด" เพราะโคราชมีการทอผ้าหางกระรอกมานานกว่าร้อยปี จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์ ชาวภูวนิยมใช้ และทอผ้าไหมควบ สตรีชาวภูวนิยมความชำนาญในการตีเกลียวเส้นไหม เรียกว่า ละวี หรือ ระวี ตามความเชื่อ เรื่องความกลมเกลียวสามัคคีกันในครอบครัวและสายตระกูลที่นับถือผีด้วยกัน การนำไหมสองสีมา ควบกั้นเรียกว่า “กะนีว” หรือ “ผ้าหางกระรอก” เมื่อนำมาใช้เป็นเส้นพุ่งทอกับเส้นยืน สีพื้นจะทำให้เกิดลายเหลื่อมกันเป็นสี เหลืองคล้ายหางกระรอก ลักษณะของผ้ากะนีวนี้ผิวสัมผัสจะมีความมันระยิบระยับ เมื่อนำไปส่องกับแดดจะแยกสีได้ชัดเจน ผู้ชายไทยภูวนิยมนุ่งผ้าไหมควบ (หะจิกกะน้อบ) สำหรับนุ่งโจงกระเบน ชื่อที่เรียกว่า "ผ้าหางกระรอก" อาจเป็นเพราะ ลวดลายของผ้าทอที่มีลักษณะเนื้อผ้าที่มีความเหลือบสี เห็นเป็นลายเส้นเล็ก ๆ ในตัวซึ่งมองดูแล้วคล้ายกับขนของหางกระรอก จึงเป็นที่มาของชื่อเรียกดังกล่าว นอกจากนี้ ชื่อเรียกผ้าชนิดนี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ตามรูปลักษณะที่มุ่งเน้น เช่น บางพื้นที่เรียกว่า ผ้าวา ผ้ายาว เป็นการเรียกตามลักษณะความยาวของผืนผ้าที่ยาวกว่าผ้าถุงเท่าตัว บางพื้นที่เรียกว่า ผ้าควบ เพราะถือเอาวิธีการทอแบบตีเกลียวควบมาใช้เป็นชื่อเรียก แต่คนส่วนใหญ่นิยมเรียกว่าผ้าหางกระรอกมากกว่า

ผ้าหางกระรอก

3) “ผ้าอัมปรม” เป็นผ้ามัดหมี่สองทาง คือ มีการมัดย้อมทั้งเส้นพุ่ง และเส้นยืน แตกต่างจากผ้ามัดหมี่ทั่วไปของประเทศ ไทยที่ส่วนใหญ่เป็นมัดหมี่เฉพาะเส้นพุ่ง ผ้าอัมปรมเป็นผ้ามัดหมี่ของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรในบริเวณอีสานใต้ ได้แก่ บริเวณจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ การทอผ้าแบบนี้มีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ตามปกติผ้าไหมมัดหมี่ในประเทศไทย จะเป็นการมัดเฉพาะเส้นพุ่ง

ส่วนประเทศที่มีการมัดหมี่ทั้งเส้นพุ่ง และเส้นยืนมีอยู่เพียง 4 ประเทศเท่านั้น คือ แกรงซังของสาธารณรัฐประชาชนจีน ปกติลาของสาธารณรัฐอินเดียตอนเหนือ บาห์ลีของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย และประเทศญี่ปุ่น แต่ในจังหวัดสุรินทร์ มีการมัดหมี่ ทั้งเส้นพุ่ง และเส้นยืน คือ อัมปรม ทำให้เชื่อว่า ศิลปะการทอผ้าไหมมัดหมี่ชนิดแรกที่เกิดขึ้นน่าจะเป็นอัมปรมนี้เอง จึงน่าจะ เกิดขึ้นครั้งแรกพร้อม ๆ กับ การแผ่ขยายทางศาสนาฮินดู เมื่อสมัย 2,000 ปี มาแล้ว ผ้าอัมปรม นับเป็นผ้าที่ชาวสุรินทร์

ภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง และเป็นเอกลักษณ์ของผ้ามัดหมี่สุรินทร์โดยแท้ อีกทั้งยังเป็นลายผ้าที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นมรดกตกทอดมาหลายชั่วอายุคน

ผ้าอัมปรม

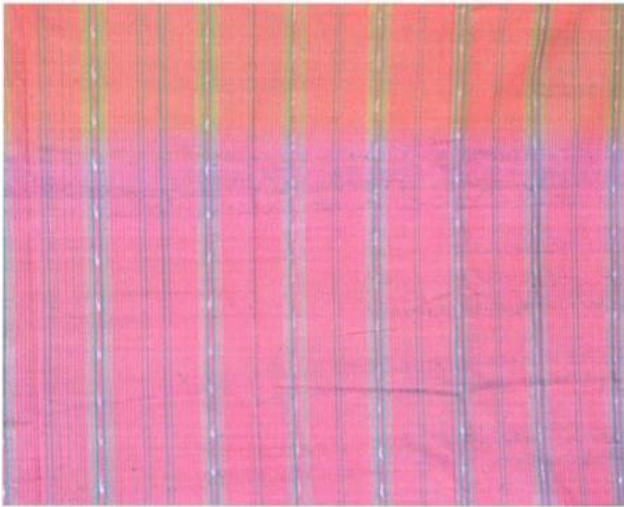
4) “ผ้าละเบิก” จังหวัดสุรินทร์ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย แต่ที่มีความเกี่ยวข้องกับลวดลายผ้าพื้นนี้มีสำคัญอยู่ 3 ชาติพันธุ์ คือชาติพันธุ์เขมร กูย และลาว ซึ่งแต่ละชาติพันธุ์จะมีเอกลักษณ์ของลวดลายบนพื้นผ้าแตกต่างกันออกไป ผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์มีทั้งผ้าไหมลายมัดหมี่ ลายยกดอก ลายขิด ลายโครงสร้าง ลายพื้น หรือเทคนิคการสร้างลวดลายแบบผสมโดยนำเทคนิคของผ้าลายมัดหมี่มาทอยยกดอก คนไทยเชื้อสายเขมรนิยมใช้ผ้าไหม ซึ่งเป็นลายที่มีเอกลักษณ์ของกลุ่มชน มีรูปแบบลายผ้าที่เรียบง่าย สีสันสวยงาม มีการทอสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ ผ้าละเบิก เป็นผ้านุ่งพื้นเมืองประเภทยกดอกลายตารางสี่เหลี่ยม ใช้เส้นยืนหลาย ๆ สี สีละ 2 - 4 เส้นเรียงสลับกันไปตามหน้ากว้างของผืนผ้า ทอ 4 ตะกอ โดยยกทีละ 2 ตะกอ ลักษณะผ้าเหมือนมีช่องสี่เหลี่ยมเป็นช่วง ๆ ดูเฝื่อน ๆ จะเห็นเป็นลายตาราง ดูใกล้ ๆ จะเห็นเป็นลายยกในเนื้อผ้า

ผ้าละเบิก

5) “ผ้าซิ่นทิว” เป็นผ้าซิ่นลายขวางลำตัว ลายขวางมีจังหวะสม่ำเสมอเป็นช่วง ๆ ลายผ้าเกิดจากเส้นยืน หรือเส้นเครือ ซึ่งเรียกว่า ลายทางเครือ และมีเส้นดำ หรือเส้นพุ่ง หรือเส้นทอเป็นหลักสำคัญ โดยมากซิ่นทิว จะมีความสูงของซิ่นมากกว่าแบบอื่น ๆ จึงทำต้องไม่ให้ต่อหัวซิ่นและตีนซิ่นเหมือนซิ่นทั่ว ๆ ไป ซิ่นทิวเป็นผ้าทอเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนไทยอีสานตอนล่างของประเทศไทย มีวิธีการสร้างลายผ้าใหม่ด้วยวิธีการแบบโบราณ การทอผ้าไหม ได้สืบทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ซิ่นทิวนี้ถือว่าเป็นผ้าไหมมงคลจะใช้ในพิธีแต่งงาน เพื่อใช้เป็นเครื่องสมมา (ขอขมา) แก่ญาติฝ่ายชาย เพราะซิ่นทิวจะถูกจัดเป็นผ้าไหมพิเศษ คือเอาไปขอขมาผีทางฝ่ายแม่ผู้ชาย (ซิ่นผี) โดยสิ่งที่จะนำไปซิ่นผีของคนไทยอีสานนั้นคือ ซิ่นทิว ดอกไม้ รูปเทียน ชั้น 5 ชั้น 8 ตามแต่ความเชื่อของคนในหมู่บ้าน ผู้ใช้ผ้าซิ่นทิวมักอยู่ในวัยกลางคนขึ้นไปไม่นิยมในกลุ่มหนุ่มสาว ถือกันว่าซิ่นทิวเป็นผ้าซิ่นผู้เฒ่า ปัจจุบันไม่นิยมทอเพราะขั้นตอนการผลิตยุ่งยากมาก ผู้สูงอายุยังใช้ซิ่นทิวกันอยู่แต่ไม่มากนักต่อมาช่างทอผ้าบางคนได้นำเทคนิคใหม่ๆ เข้ามาสอดแทรก คือการมัดหมี่มาทอเป็นทางพุ่งเพื่อเป็นการผสมผสานกันเทคนิคผ้าซิ่นทิวด้วย กลายเป็นวิวัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของผ้าซิ่นทิว

ซิ่นทิวมีการทำด้วยเส้นไหมหรือเส้นฝ้าย บางครั้งเส้นยืนเป็นเส้นไหมแต่ใช้เส้นฝ้ายทอเป็นเส้นพุ่งซิ่นทิวมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองเนื่องจากเป็นผ้าซิ่นลายขวางทางยืนที่มีช่วงลายสม่ำเสมอเป็นช่วง ๆ โดยผู้ทอผ้าซิ่นทิวจะต้องมีความจำอย่างแม่นยำในการนับเส้นไหมตามแบบลายผ้าซิ่นทิว ลายของผ้าซิ่นทิวจะมี 3 สี่รวมมัดหมี่เป็นสีที่ 4 เท่านั้น เช่นสีแดงได้จากครั้งสีดำได้จากมะเกลือ สีเขียวได้จากใบสมอ จุดเด่นของผ้าซิ่นทิว คือ ลายขวางหรือมัดหมี่เป็นจุดหรือช่วงสั้นๆ มองเห็นเป็นจุดเด่นและการเหลื่อมสีธรรมชาติของเส้นไหม

ผ้าชิ้นทิว

6) “ผ้าไหมลายสาเกต” สาเกตนคร เป็นชื่อในอดีตของเมืองร้อยเอ็ดซึ่ง ตั้งอยู่กึ่งกลางของภาคอีสานมานานกว่า 200 ปี ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์และเจริญรุ่งเรืองมากในยุคนั้นมีผู้คนเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่มาก มีประตูเข้าเมือง 11 ประตู และมีเมืองขึ้น 11 เมือง ที่สำคัญมีลุ่มแม่น้ำไหลผ่านหลายสาย เช่น แม่น้ำชี แม่น้ำยัง ลำน้ำเสียว ลำน้ำพลับเพลา ลำน้ำเตา และแม่น้ำมูลยังครอบคลุมพื้นที่ทางตอนใต้ของจังหวัดอีกด้วย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พื้นดินของเมืองร้อยเอ็ดมีความชุ่มชื้น อุดมสมบูรณ์เหมาะต่อการเพาะปลูก หรือการกสิกรรม อาชีพประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นอาชีพเสริม มีการสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้ามาจากบรรพบุรุษในอดีตจนถึงปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยชน 5 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มไทยอีสาน กลุ่มไทย - ลาว กลุ่มไทยเขมร กลุ่มไทย - ส่วย และ กลุ่มภูไท

ผ้าไหมที่พบในจังหวัดร้อยเอ็ดส่วนมากเป็น ผ้าชิ้น (ผ้าถุงผู้หญิง) ผ้าโสร่ง (ผ้านุ่งผู้ชาย) สไบ ผ้าพื้น ผ้าขาวม้า และ ผ้าปุม เป็นต้น ผ้าชิ้น หรือผ้าถุง เป็นเครื่องแต่งกายผู้หญิง ผ้าชิ้นไหมส่วนมากจะสวมใส่ในโอกาสสำคัญ หรือในงาน ประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีบุญผะเหวด บุญกฐิน งานสมรส เป็นต้น โดยเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่ถือเป็นเครื่องแต่งกายที่มีลวดลายอันสวยงามมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่น โดยในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดพบหลายลายที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ โดยลายมัดหมี่ที่ทอสืบทอดมามีหลายลายด้วยกัน เช่น ลายขอ ลายบักจับ ลายนาคน้อย ลายคองเอี้ย ลายโคมท้าว ลายโคมเจ็ด ลายโคมแก้ว เป็นต้น ซึ่งแต่ละลายเป็นลายผ้าไหมมัดหมี่โบราณของท้องถิ่นที่แยกกันอยู่ในผ้าแต่ละผืน ผ้าไหมลายสาเกต หมายถึง ผ้าไหมที่ประกอบด้วยลายผ้าที่เป็นอัตลักษณ์ในการทอผ้าไหมของจังหวัดร้อยเอ็ดที่ได้นำเอาลายมัดหมี่พื้นบ้าน 5 ลายที่นิยมทอในกลุ่มชนที่อยู่ในเมืองร้อยเอ็ด มาทอต่อกันในผ้าผืนเดียวกันเปรียบเสมือนเป็นการหลอมรวมความสามัคคีของชาวร้อยเอ็ดให้เป็นหนึ่งเดียว โดยแต่ละลายจะทอขึ้นด้วยผ้าสีพื้นสีดอกอินทนิลบก (สีชมพูอมม่วง) ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ลายมัดหมี่พื้นบ้าน 5 ลายที่ประกอบในผ้าสาเกต ได้แก่ ลายโคมเจ็ด ลายนาคน้อย ลายคองเอี้ย ลายหมากจับ

ลายคำเพา ลวดลายทั้ง 5 ลายนี้ ได้นำมาประยุกต์ไว้ในผ้าผืนเดียวกัน และได้มีการประกาศชื่อลายนี้คือ ลายสาเกต เป็นผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

ผ้าไหมมัดหมี่ลายสาเกต

7) "ผ้ากาบบัว" ได้มีการประกาศให้เป็นลายผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดอุบลราชธานี ผ้ากาบบัวเป็นลายผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดอุบลราชธานี มีคุณลักษณะดังนี้ สีผ้ากาบบัว เป็นสีของกาบบัว หรือกลีบบัว ซึ่งไล่จาก สีอ่อนไปแก่ จากขาว ชมพู เทา เขียว น้ำตาล ซึ่งผ้ากาบบัวมีความหมาย และเหมาะสมสอดคล้องกับชื่อของจังหวัดอุบลราชธานี ผ้ากาบบัว อาจทอด้วยฝ้าย หรือไหม ประกอบด้วยเส้นยืน ย้อมอย่างน้อยสองสี เป็นริ้วตามลักษณะ ชื่นทิว นอกจากนี้ ยังทอพุ่งด้วยไหมสีมับไม (ไหมปั่นเกลียวทางกระรอก) มัดหมี่ และขีด จากบทนิยาม มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนตามประกาศ มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ฉบับที่ 1547 (พ.ศ. 2552) ได้ให้ความหมายกำหนดลักษณะเฉพาะของผ้ากาบบัว เป็น 3 ประเภท ได้แก่ ผ้ากาบบัว (ธรรมดา) ผ้ากาบบัว (จก) และผ้ากาบบัว (คำ)

- ผ้ากาบบัว (ธรรมดา) หมายถึง ผ้าทอที่ใช้เส้นด้ายยืนอย่างน้อย 2 สี ทอเป็นพื้นลายริ้วตามลักษณะชื่นทิว และใช้เส้นด้ายพุ่งทอเป็นลาย คั่นด้วยทางกระรอก (ควบเส้น) มัดหมี่ และขีด

- ผ้ากาบบัว (จก) หมายถึง ผ้าทอที่ใช้เส้นด้ายยืนอย่างน้อย 2 สี ทอเป็นพื้นลายริ้วตามลักษณะชื่นทิว และเพิ่มด้ายพุ่งพิเศษ โดยการจกเป็นลวดลาย กระจุกดาว หรือเกาเหลาดาว ซึ่งอาจมีเป็นช่วงกลุ่มหรือกระจายทั่วทั้งผืนผ้า

- ผ้ากาบบัว (คำ) หมายถึง ผ้าทอที่มีหรือไม่มีลายริ้วก็ได้ เป็นผ้ายกหรือผ้าขีดที่ใช้เส้นด้ายพุ่งเพิ่มพิเศษ คือดินทอง อาจสอดแทรกด้วยดินเงินหรือไหม สีต่าง ๆ ไปตามลวดลายบนลายพื้น และคั่นด้วยมัดหมี่

ผ้าทาบัว (ธรรมดา)

ผ้าทาบัว (จก)

ผ้าทาบัว (คำ)

8) “ผ้าไหมมัดหมี่ชนบท” ผ้าที่ทอด้วยมือที่มีชื่อเสียงที่สุดของอำเภอชนบท มีขั้นตอนเริ่มจากการคัดเลือกเส้นไหม การออกแบบลายหมี่ การให้สี การทอเป็นผืนผ้า ซึ่งเป็นงานที่ละเอียดอ่อน ผ้าไหมชนบทมีจุดเด่นคือ มีความสวยงาม ลวดลายละเอียดแตกต่างจากที่อื่น เอกลักษณ์ของผ้าไหมชนบท คือ ลาย และ เทคนิค การทอผ้าลายเก่าแก่ที่สืบทอดกันมา และถือว่าเป็นลายต้นแบบ เป็นลายเก่าแก่ของผ้าจังหวัดขอนแก่น คือ ลายหมี่ก่ง ลายชั้นหมากเบ็ง ลายขอพระเทพ หรือลายเชิงเทียน โดยส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดจะเป็นการทอผ้าแบบ 3 ตะกอ ทำให้เนื้อผ้าแน่น สม่่าเสมอ มีลักษณะสีและลวดลายของผ้าด้านหนึ่งสีที่บกว่าอีกด้าน สีที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมคือ สีม่วง สีแดง สีเขียว สีมะเดื่อมะขาม เอกลักษณ์ของการทอผ้าอีกแบบหนึ่งของชาวชนบท คือ ผ้าปุมหรือผ้าหน้านาง ซึ่งมีลักษณะแบบโจงกระเบน ประกอบด้วย ลายมัดหมี่บริเวณท้องผ้า ลายมัดหมี่หน้านาง และลายมัดหมี่ริมชายผ้าทั้งสองด้าน ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ชนบทลวดลายดั้งเดิม เป็นลวดลายที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ใช้วิธีการมัดหมี่ และทอแบบดั้งเดิม อาจเปลี่ยนแปลงสีเส้นได้ตามความต้องการลายดั้งเดิมลายขนาดเล็ก ได้แก่ ลายกง ลายโคม ลายหมากจับ ลายปลาชิว ลายดอกแก้วน้อย ลายดั้งเดิมลายขนาดกลาง ได้แก่ ลายแมงมุม ลายกนกเชิงเทียน ลายขอพระเทพ ลายชั้นหมากเบ็ง ลายต้นสน ลายขาเป๋น้อย ลายตำลึงเครือ ลายดั้งเดิมลายใหญ่ ได้แก่ ลายนาคเกี้ยว ลายขอเกี้ยว ลายสำเภาหลงเกาะ ลายต้นสนใหญ่ ลายนกยูง เป็นต้น

ผ้าหน้านาง หรือผ้าปุม ซึ่งเป็นของเจ้าเมืองชนบท อายุกว่า 220 ปี

9) “ผ้าไหมลายลูกแก้วย้อมมะเกลือ” เป็นผ้าไหมพื้นบ้านทอมือของบ้านหนองบ่อ อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผ้าทอลายในตัว ย้อมสีดำด้วยมะเกลือ มีเอกลักษณ์โดดเด่นที่มีสีดำมันวาวมีลวดลายสวยงาม ผ้าไหมลายลูกแก้วย้อมมะเกลือ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า แพรเหยียบ หรือ ผ้าเหยียบ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน นิยมนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อแขนยาว วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวบ้าน จะนุ่งผ้าที่ทอขึ้นและเย็บด้วยมือ โดยผู้ชายจะนุ่งกางเกง ขาสั้นที่ย้อมด้วยคราม เรียกว่า ผ้าจุคราม ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าขึ้น เสื้อจะเป็นเสื้อแขนยาวใช้ผ้าที่ทอขึ้น และเย็บด้วยมือแล้วนำไปย้อมมะเกลือ

เสื้อดำไหมย้อมมะเกลือเป็นเสื้อที่ตัดจากผ้าไหมแท้ เป็นผ้าไหมที่ทอพิเศษที่ชาวบ้านเรียกว่า แพรเหยียบ หรือ ผ้าเหยียบ โดยการทอผ้า (ดำหูก) แบบธรรมดาแล้วจะมีที่เหยียบทำอยู่ 2 ที่ แต่การทอแบบแพรเหยียบ จะมีที่เหยียบอยู่ 5 ที่ หรือที่เรียกว่า 5 เขา แพรเหยียบจะมีลวดลายพิเศษต่างจากผ้าธรรมดา จะเป็นลวดลายขนมเปียกปูนเป็นวงซ้อนกันติดต่อกันตลอดทั้งผืน การตัดเสื้อจากแพรเหยียบใช้วิธีตัดอย่างประหยัดที่สุด คือ จะไม่มีเศษผ้าเลย นอกจากที่เป็นคอกลมเท่านั้นที่ต้องคว้านออก นอกนั้นไม่ว่าจะเป็นแผ่นหลัง หรือแขนก็ใช้ผ้าสีเหลี่ยมทั้งสิ้น ในสมัยก่อนการตัดเสื้อในแต่ละครอบครัวจะตัดและเย็บด้วยมือใช้เอง แต่ในปัจจุบันต้องไปจ้างช่างตัดเสื้อตัดให้ กระดุมเสื้อในสมัยก่อนจะใช้เหรียญสตางค์หรือเหรียญสลึง (เหรียญสลึงในสมัยก่อนไม่ใช่เหรียญสลึงในปัจจุบัน) เจาะรู 2 รู พื้นไหมร้อยอย่างสวยงาม แต่ในปัจจุบันพบเห็นน้อยมาก เพราะเหรียญเงินเก่ามีราคามากตัดไปขายจนเกือบหมดแล้ว การตัดเสื้อดำไหมย้อมมะเกลือ เมื่อตัดเย็บเสร็จเรียบร้อยแล้วก็นำไปย้อมมะเกลือเป็นขั้นตอนสุดท้าย

ลายรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนซ้อนกันตลอดทั้งผืน

10) ผ้ามัดหมี่ตีนแดง หรือ ชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่นที่ว่า “ชินหัวแดงตีนแดง” หรือ “ชินตีนแดง” หรือ “ชินหมี่รวด” ถือได้ว่า เป็นผ้าไหมเอกลักษณ์ท้องถิ่นของชาวอำเภอพุทไธสง และอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยลักษณะผ้าไหมจะเป็นมัดหมี่ลายพื้นเมืองทอด้วยไหมทั้งผืน มีหัวชินและตีนชินของผ้าจะเป็นสีแดงสด สมัยโบราณทอด้วยฝีมือนักเล้าแล้วนำมาต่อหัวและตีนชิน ปัจจุบันมีการทอต่อเนื่องเป็นผืนเดียวกันไม่ใช้การต่อระหว่างตัวชิน หัวชินและตีนชิน ผ้ามัดหมี่ตีนแดง ทอขึ้นครั้งแรกโดยช่างฝีมือทอผ้าในคุ้มของพระยาเสนาสงคราม (เจ้าเมืองคนแรกของอำเภอพุทไธสง) เมื่อประมาณกว่า 200 ปีมาแล้ว สันนิษฐานว่าเป็นผ้าชินของกลุ่มชนลาว ต่อมาการทอผ้าชินตีนแดงได้แพร่ขยายสู่หมู่บ้านใกล้เคียง และบ้านนาโพธิ์ซึ่งปัจจุบันเป็นอำเภอนาโพธิ์ ผ้ามัดหมี่ตีนแดง แหล่งผลิตส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอพุทไธสงและอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ในสมัยโบราณนิยมทอผ้ามัดหมี่ตีนแดงให้เด็กและวัยรุ่นสวมใส่เพราะมีสีสดใส โดยลายหมี่ส่วนใหญ่เป็นลายดั้งเดิม คือ ลายนาค ลายเขี้ยวเลื้อย(ลายพันเลื้อย) ลายขอต่าง ๆ และต่อมาได้พัฒนาและปรับปรุงการทอเพื่อให้ผู้ใหญ่ได้สวมใส่ในงานบุญประเพณีสำคัญได้ นิยมใช้สวมใส่เฉพาะในงานพิธีกรรมทางศาสนา งานบุญประเพณีและพิธีการที่สำคัญเท่านั้น

มัดหมี่ตีนแดงลายขอเครือ

มัดหมี่ตีนแดงลายขอวน

11) “ผ้าไหมมัดหมี่ลายแก้วมุกดา” เป็นการนำเอาลวดลายผ้าโบราณที่มีเอกลักษณ์ และมีความหมายของจังหวัดมุกดาหารนำมามัดเป็นลวดลายบนเส้นไหม และทอเป็นผืนผ้า แต่ละลายมีเอกลักษณ์และความหมายสำหรับจังหวัดมุกดาหารดังนี้

- 1) ลายสายน้ำ (ลายจ็อกแจ็ก หรือลายซิกแซก) มีลักษณะเป็นเส้นโค้งสีขาว หมายถึง สัญลักษณ์แทนแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นสายน้ำคู่จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นเส้นกันเขตแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว
- 2) ลายนาคน้อย (หรือลายพญานาค) เป็นสัตว์แห่งความอุดมสมบูรณ์ เกี่ยวกับพุทธศาสนาพุทธ ชาวอีสานจะมีการนับถือนาคเป็นวัฒนธรรมร่วมกัน จะปรากฏมีลายนาคในผืนผ้าชาวอีสานมากมายหลายแบบ หมายถึงพญานาคที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำโขงเฝ้าดูแลความเป็นอยู่ของ ชาวเมืองมุกดาหาร
- 3) ลายดอกขำนาว (ลายดอกกระบวนน้อย) เป็นลายสีเหลืองดอกขำนาว ซึ่งเป็นไม้มงคลประจำจังหวัดมุกดาหาร
- 4) ลายตุ้มเล็ก (ตุ้มลายไม้) แทนดวงแก้วเล็ก (ดวงดาวในท้องฟ้า)
- 5) ลายตุ้มใหญ่ หรือลายมุก มีลักษณะเป็นดอกสีขาวหรือที่เรียกว่าลายตุ้ม หมายถึงแก้วมุกดา ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวเมืองมุกดาหาร

ผ้าไหมมัดหมี่ลายแก้วมุกดา เป็นการนำเอาลวดลายผ้าโบราณที่มีเอกลักษณ์ และมีความหมายของจังหวัดมุกดาหารนำมามัดเป็นลวดลายบนเส้นไหม และทอเป็นผืนผ้า แต่ละลายมีเอกลักษณ์และความหมายสำหรับจังหวัดมุกดาหาร ลักษณะของผ้าไหมมัดหมี่ลายแก้วมุกดา เป็นผ้ามัดหมี่ มีสี 5 สี คือ สีฟ้า สีเหลืองเข้ม สีนํ้าเงิน สีขาว และสีบานเย็น คั้นลายด้วยเส้นไหม 4 สี ได้แก่ ไหมเข็นควบสีนํ้าเงินและสีขาว (ไหมหางกระรอก) เส้นไหมสีบานเย็น เส้นไหมสีเหลือง เส้นไหมสีฟ้าคราม เป็นผ้าทอด้วยกี่พื้นเมือง ทอด้วย 5 กระสวย

ผ้าไหมมัดหมี่ลายแก้วมุกดา

12) “ผ้าไหมลายหมี่คันขอนแก่น” เป็นลายผ้ามัดหมี่เอกลักษณ์ ของจังหวัดชัยภูมิ เกิดจากการนำหมี่คันลายโบราณ มารวมกับ ลายมัดหมี่ขอนแก่น ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงได้มีพระราชดำริ ให้อนุรักษ์ไว้ เกิดเป็นลายผ้าเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิขึ้น จากหลักฐานการอยู่อาศัยของกลุ่มชนในบริเวณจังหวัดชัยภูมิมี วัฒนธรรมการแต่งกาย การออกแบบลวดลายบนผืนผ้า โดยเฉพาะการทำลายผ้ามีหลายวิธี เช่น การมัดหมี่ การเก็บขิดยกลาย เป็นต้น ลายต่าง ๆ ที่ได้มานั้น เกิดจากทั้งความคิด และความเชื่อ ที่มีมาแต่โบราณสืบทอดกันมา ลายมัดหมี่ขอนแก่น ตามตำนาน ชาวบ้านเล่าว่า ผ้าไหมมัดหมี่ลายนี้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก และท่านท้าวบุญมี ภรรยา ซึ่งเป็นชาวเมืองเวียงจันทร์เป็นข้าราชการ ในสำนักเจ้าอนุวงศ์ เมืองเวียงจันทร์ได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งเมือง ที่เมืองชัยภูมิ ซึ่งเป็นเมืองเก่าสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ท่านท้าวบุญมี เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการชักทอผ้า ท่านได้สอนให้สตรีชาว ชัยภูมิ รู้จักการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้าไม่ว่าจะเป็นผ้าขิด ผ้าไหมมัดหมี่ การทำ ชิ้นคัน การทอผ้าฝ้าย เป็นต้น นอกจากนั้นท่านยังได้สอนให้มีการประดิษฐ์ คิดลวดลายต่าง ๆ ขึ้นอีกไม่ว่าจะเป็นลายหมี่ขอ หมี่คัน หมี่เอี้ยวเอี้ยวควาย และมีลายผ้ามัดหมี่อื่น ๆ อีกมากมาย เนื่องจากชาวชัยภูมิเป็นผู้ที่มีศิลปะในตัวเอง จึงได้คิดลายมัดหมี่ จากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว มาออกแบบเป็นลายผ้า เช่น ลายรูปตะขอกเกิดจาก การตักน้ำขึ้นมาจากบ่อในสมัยก่อนต้องใช้ตะขอที่ทำจากไม้ไผ่ ก็นำเข้ามาประยุกต์และออกแบบเป็นลวดลายผ้าไหม ต่อมามีการดัดแปลง ให้มีลวดลายสวยงาม แปลก ออกไปตามจินตนาการแต่ยังคงอนุรักษ์ลายรูปตะขอไว้ จนเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมมัดหมี่ของชัยภูมิ

ลายคัน

หมี่คันขอนแก่น

ลายขอ

13) “แพรวา หรือ ผ้าไหมแพรวา” เป็นผ้าทอมืออันเป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทย หรือภูไท การทอผ้าแพรวามีมาพร้อมกับวัฒนธรรมของชาวภูไท ซึ่งเป็นชนกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีถิ่นกำเนิดในบริเวณแคว้นสิบสอง จุไทย (ดินแดนส่วนเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ซึ่งติดต่อกับดินแดนภาคใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน) อพยพเคลื่อนย้ายผ่านสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แล้วข้ามฝั่งแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่แถบเทือกเขาภูพานทางภาคอีสานของไทย ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดสกลนคร โดยยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ การแต่งกาย และการทอผ้าไหมที่มีภูมิปัญญาในการทอด้วยการเก็บลายจากการเก็บขิด และการจก ที่มีลวดลายโดดเด่น ที่มีภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจาก บรรพบุรุษ และพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง ผ้าแพรวาจึงเปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มคนที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มภูไท

ผ้าไหมแพรวาถือเป็นราชินีแห่งไหมไทย เพราะมีความปราณีต สวยงาม ใช้กรรมวิธีการทำที่ละเอียดมาก จึงทำให้มีคุณภาพ และมูลค่าสูง ผ้าไหมแพรวา มีความหมายรวมกันว่า ผ้าทอเป็นผืนที่มีขนาดความยาว 1 วา หรือ 1 ช่วงแขน ใช้สำหรับคลุมไหล่ หรือห่มสไบเฉียงที่เรียกว่าผ้าเปี่ยงของชาวผู้ไทย ซึ่งใช้ในโอกาสที่มีงานเทศกาลบุญประเพณี หรืองานสำคัญอื่น ๆ โดยประเพณีทางวัฒนธรรมของหญิงสาวชาวภูไทจะต้องยึดถือปฏิบัติคือ จะต้องตัดเย็บผ้าทอ 3 อย่างคือ เสื้อดำ ตำแพรว (หมายถึงการทอผ้าแพรวา) ซิ่นไหม ผ้าแพรวานิยมทอด้วยไหมทั้งผืน มีสีสันทัน ลวดลาย ที่หลากหลายนับเป็นผ้าไทยอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ได้นับความนิยมสูง ในหมู่ผู้นิยมผ้าไทยทั้งที่อยู่ในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะที่บ้านโนน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจังหวัดที่มีการทอผ้าไหมแพรวาที่งดงามและมีชื่อเสียง ผ้าแพรวาได้รับการสนับสนุน และส่งเสริมจากโครงการศูนย์ศิลปาชีพพิเศษในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เมื่อครั้งเสด็จเยี่ยมพสกนิกรชาวอำเภอดำม่วง เมื่อปี พ.ศ. 2520 ได้ทอดพระเนตรเห็นชาวภูไท บ้านโนน แต่งตัวโดยใช้ผ้าแพรวาห่มตามแบบสไบเฉียง หรือเรียกว่า ผ้าเปี่ยง ได้ทรงสนพระทัยมากจึงโปรดให้มีการสนับสนุน และได้มีพระราชดำริให้ขยายหน้าผ้าให้กว้างขึ้น เพื่อที่จะได้นำไปใช้เป็นผ้าผืนสำหรับตัดเสื้อผ้าได้ อีกทั้งพัฒนาลวดลายให้เหมาะสมตามความต้องการของตลาด การพัฒนาการทอผ้าแพรวาเกิดขึ้นเพราะพระบารมีของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ได้ทรงทอดพระเนตรเห็นความงาม และคุณค่าแห่งศิลปะชิ้นนี้ในครั้งนั้น

ผ้าแพรวาลายลวง

ผ้าแพรวาลายเกา

ผ้าแพรวาลายจก

14) “ผ้าไหมมัดหมี่ลายสร้อยดอกหมาก” เป็นลายผ้าโบราณลายดั้งเดิมของท้องถิ่นอีสาน เป็นลายเก่าแก่ของบรรพบุรุษ ซึ่งชาวบ้านในแถบภาคอีสานโดยเฉพาะ จังหวัดมหาสารคามได้ทอใช้กันมาก และจังหวัดมหาสารคามได้กำหนดให้เป็นลายเอกลักษณ์ประจำจังหวัดแต่เดิมชาวบ้านแถบจังหวัดมหาสารคามทอผ้าลายโบราณ ตามแบบบรรพบุรุษอยู่หลายลายด้วยกัน แต่ภายหลังลายเก่าแก่เหล่านี้ก็เริ่มสูญหายไปจากชีวิตการทอผ้าของชาวบ้าน เนื่องจากความยากในการทอ ลายสร้อยดอกหมากก็เป็นลายผ้าโบราณลายหนึ่งที่เกิดจะสูญหายไปจากท้องถิ่น ด้วยความที่ลายผ้ามีความละเอียดมาก ผู้ทอต้องมีความรู้ในเรื่องของลาย และมีฝีมือทั้งในการมัดและ การทอ ถ้าไม่มีความชำนาญ การย้อมสีอาจไม่สม่ำเสมอทำให้ลายผ้าผิดเพี้ยนไป นอกจากนี้ต้องใช้ระยะเวลาในการทอมาก จึงเป็นสาเหตุให้ชาวบ้านไม่นิยมทอผ้าลายสร้อยดอกหมาก จนกระทั่งทางจังหวัดมหาสารคาม ได้จัดให้มีการประกวดผ้าไหมประจำจังหวัดขึ้น ปรากฏว่าผ้าไหมที่ได้รับรางวัลชนะเลิศนั้น คือ ลายสร้อยดอกหมาก เพราะมีความสวยงาม และวิจิตรบรรจงมาก จึงได้เลือกผ้าไหมลายสร้อยดอกหมากเป็นผ้าไหมประจำจังหวัด พร้อมกับสนับสนุนให้ชาวบ้านทอผ้าลายนี้ให้มากขึ้น ทำให้ขณะนี้กลุ่มทอผ้าไหมทุกอำเภอของจังหวัดมหาสารคาม ต่างก็หันมาผลิตผ้าไหมลายสร้อยดอกหมากกันมากขึ้น

ลายสร้อยดอกหมากเป็นชื่อลายตามคำเรียกของคนโบราณ ปัจจุบันชาวบ้านอาจเรียกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น ลายเกล็ดปลา หรือลายโคมเก้า เกิดจากการนำเอาลายโคมห้ามามัดซ้อนกับลายโคมเก้า และทำการโอบหมี่แลเงาเพื่อให้ลายแน่นขึ้นละเอียดขึ้น ทำให้มีคุณสมบัติพิเศษเป็นจุดเด่นคือเป็นลายเล็กที่มีความละเอียดอย่างยิ่ง เมื่อนำมาประยุกต์สีสันทัดลงไปในการมัดย้อมแต่ละครั้งจะทำให้มองดูสวยงามระยิบระยับจับตามีคุณค่ามากขึ้น การทอผ้าไหมลายสร้อยดอกหมาก เส้นไหมที่ใช้จะต้องเส้นเล็กมีความสม่ำเสมอ การทอผ้าไหมลายสร้อยดอกหมาก ใช้เวลาในการทอมากและขึ้นอยู่กับความละเอียดของลาย เฉพาะการมัดหมี่ใช้ระยะเวลาเวลานาน 4 – 5 วัน ยิ่งลายละเอียดก็ต้องขยายลำหมี่ให้มากขึ้นเป็น 49 ลำ หรือเป็น 73 ลำ ดอกก็จะมีขนาดเล็กลงไป ส่วนขั้นตอนการทอก็ใช้เวลาพอสมควร

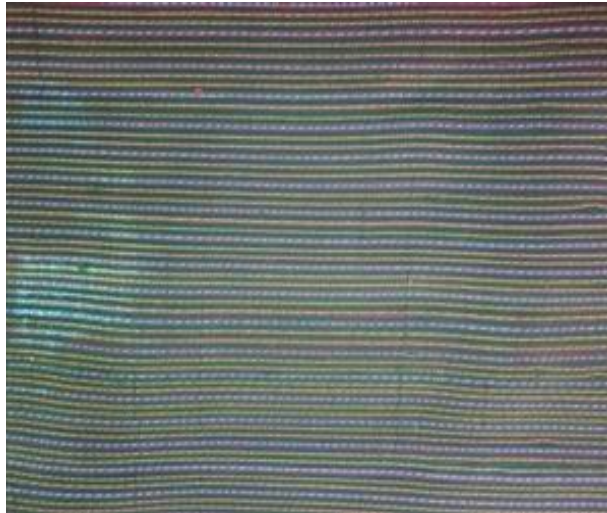
ผ้าไหมมัดหมี่ลายสร้อยดอกหมาก

15) “ผ้าสะมอ” เป็นผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมรในบริเวณอีสานใต้ ได้แก่ บริเวณจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นผ้าในกลุ่มของผ้าลายอันลูน หรือผ้าลายตาราง ซึ่งใช้ไหมพุ่ง และไหมยืนหลายสีแบบเดียวกัน ทอขัดกัน เกิดเป็นตาราง ผ้ดังกล่าวนิยมใช้ในกลุ่มหญิงสูงวัยใช้นุ่งอยู่บ้าน มีลักษณะเป็นตารางสีเหลี่ยมเล็ก ๆ ประกอบด้วยสีดำเหลืองทอง และเขียวขี้ม้า ส่วนมากคนสูงอายุจะนิยมนุ่ง และใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะสีย้อมมีความคงทนต่อการซักล้างได้ดี ผ้านุ่งลายนี้จะมีการทอโดยไม่มัดหมี่ เน้นสีจากเข้

ผ้าสะมอ

16) “ผ้าอันลุนซิม” เป็นผ้าในกลุ่ม ผ้าลายอันลุนหรือผ้าลายตาราง เป็นผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมรในบริเวณอีสานใต้ ได้แก่ บริเวณจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งใช้ไหมพุ่ง และไหมยืนหลายสีแบบเดียวกันทอขัดกัน เกิดเป็นตาราง ถ้ามีขนาดใหญ่เรียกว่า อันลุนธรม ถ้าขนาดเล็กเรียกว่า ผ้ายังกล่าวนิยมใช้ในกลุ่มหญิงสูงวัยใช้นุ่งอยู่บ้าน ลวดลายมีลักษณะเป็นลายตามตาราง สีที่นิยมจะขึ้นอยู่กับความชอบของผู้ทอ เช่น สีเหลืองทอง สีเขียว สีแดงและสีขาว บางพื้นอาจใช้สีม่วงแทนสีขาว ในการทอผืนหนึ่งๆ ใช้เพียง 4 - 5 สีเท่านั้น ทอสลักันไป ผ้านุ่งลายนี้ไหมเส้นพุ่งจะใช้ควบกันสองสี

ผ้าอันลุนซิม

17) “ผ้าทอลายขีด” เป็นผ้าพื้นเมืองของภาคอีสาน บางส่วนของภาคเหนือ และภาคกลางของประเทศไทย นับว่าเป็นศิลปะพื้นฐานที่สะท้อนให้เห็นภาพ ลักษณะ ลวดลาย และวิวัฒนาการของท้องถิ่นเดิมของไทยที่มีมาแต่โบราณ ชาวอีสานถือว่าในกระบวนการทอผ้าด้วยกันแล้ว การทอผ้าขีดต้องอาศัยความชำนาญ และมีชั้นเชิงทางฝีมือสูงกว่าการทอผ้าอย่างอื่นๆ เพราะทอยากมาก มีเทคนิคการทอที่ซับซ้อนมากกว่าการทอผ้าธรรมดา เพราะต้องใช้เวลา ความอดทน และความละเอียด ลออ มีกรรมวิธีที่ยุ่งยากทอได้ช้า และผู้ทอต้องมีประสบการณ์และพรสวรรค์ในการทอ

การทอผ้าลายขีด คือ การทอผ้าที่ทอแบบ เก็บขีด หรือ เก็บดอก เหมือนผ้าที่มีการปักดอกการทอผ้าดอกนี้ชาวอีสานเรียกกันว่า การทอผ้าเก็บขีด ลวดลายของขีดแต่ละลายจะมีรูปแบบที่สวยงาม มีความมันวาว นูนลอยออกมาบนผืนผ้า ชาวอีสานโดยทั่วไปนิยมทอผ้าขีดเพื่อทำเป็นหมอน สังเกตว่าลวดลายขีดจะอยู่บริเวณส่วนกลางของตัวหมอน ส่วนหน้าหมอนนั้นนิยมเย็บปิดด้วยผ้าฝ้ายสีแดง ลวดลายหมอนขีดส่วนใหญ่เป็นลวดลายที่ผู้ทอได้รับแรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความเชื่อ เช่น ลายแมงงอด ลายอึ่ง ลายช้าง ลายม้า ลายพญานาค ลายดอกแก้ว ลายดอกจันทร์ ลายตะเภาลงเกาะ ลายขอ ลายสิงห์ ลายคชสีห์ลายองน้อย ลายแมงมุม ลายกบ ลายหอยปราสาท หรือธรรมาสัน เป็นต้น แต่เดิมชาวภาคอีสานนิยมทอลวดลายขีดด้วยเส้นใยฝ้ายสีคราม ส่วนปัจจุบันนิยมใช้สีสันทสไล และพัฒนาการย้อมด้วยสีธรรมชาติจากเปลือกไม้ ใบไม้

ผ้าลายขิดในภาคอีสาน นอกจากทอในกลุ่มภูไท หรือผู้ไทย และไทลาวอื่น ๆ แล้ว ยังทอในกลุ่มไทกูยหรือส่วย เขมร ในบริเวณภาคอีสานตอนล่างด้วยเช่นกัน โดยทอทั้งหมดอนขิด ขิดหัวขึ้น ขิดตีนขึ้น สไบลายขิด และที่น่าสนใจคือ ผ้าขาวม้าไหมเชิงขิด มีลักษณะการทอที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม คือนิยมใช้เส้นไหมทอมากกว่าการใช้เส้นฝ้ายทอเหมือนกลุ่มอื่น ๆ ปัจจุบันยังคงมีการทอผ้าขาวม้าไหมเชิงขิด ในกลุ่มวัฒนธรรมไทกูย หรือส่วย เขมร ที่อยู่จังหวัดสุรินทร์ จังหวัด ศรีสะเกษ และจังหวัดบุรีรัมย์ ลักษณะเฉพาะของผ้าทอลายขิด สังเกตดูได้จากลายซ้ำของเส้นพุ่งที่ขึ้นเป็นแนวสลับเดียวกันตลอด อาจจะเหมือนกันทั้งผืนหรือไม่เหมือนกันทั้งผืนก็ได้แต่ต้องมีลายซ้ำที่มีจุดจบแต่ละช่วงของลายเห็นได้ชัด ผ้าทอลายขิดอีสาน ตามที่ได้ทอกันมาตั้งแต่สมัยดั้งเดิมในอดีต จนถึงปัจจุบันนี้ อาจแบ่งกลุ่มแม่ลายผ้าทอลายขิด ได้เป็น 4 ประเภท คือ ขิดลายสัตว์ ขิดลายพันธุ์ไม้ ขิดลายสิ่งของเครื่องใช้ และขิดลายเบ็ดเตล็ด

ผ้าขาวม้าไหมเชิงขิด

ผ้าขิดลายบัวสวรรค์

ผ้าไหมขิด-หมี่

3. ผ้าไทยภาคกลาง

ผ้าทอตามกรรมวิธีพื้นบ้านในบริเวณภาคกลาง ส่วนมากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามถิ่นต่างๆ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ เป็นต้นกลุ่มกลุ่มชาติพันธุ์เชื้อสายไท - ลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณภาคกลางด้วยสาเหตุทางการเมืองในอดีต และเข้ามาในช่วงเวลาที่ต่างกัน เช่น สมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310 - 2325) สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก และเจ้าพระยาสุรสีห์ ยกกองทัพไปตีล้านช้าง (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน) ได้กวาดต้อนชาวผู้ไทดำ ไททรงดำ ไทดำ หรือไทโซ่งที่เรียกกันทั่วไปว่า ลาวโซ่ง และชาวลาวอื่น ๆ จากบริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำโขงเข้ามาเป็นจำนวนมาก บางส่วนไปตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ในภาคกลาง เช่น บางท้องถิ่นในจังหวัดสระบุรี จังหวัดนครนายก จังหวัดลพบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดชลบุรี และจังหวัดจันทบุรี ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ส่วนมากยังคงทอผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มตามแบบอย่าง และขนบนิยมที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ แหล่งทอผ้าพื้นบ้านภาคกลางที่สำคัญได้แก่ กลุ่มทอผ้าเชื้อสายไทพวน บ้านหาดเสี้ยว บ้านหาดสูง บ้านใหม่ และบ้านแม่รำลึก ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนบริเวณตำบลหาดเสี้ยวมาจากเมืองพวน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บางกลุ่มชาติพันธุ์ได้แยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานในบางท้องถิ่นของจังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน

1) “ผ้าซิ่นตีนจกบ้านหาดเสี้ยว” ผ้าหาดเสี้ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นที่สุดชนิดหนึ่งคือ ซิ่นตีนจก เป็นผ้าทอสำหรับนุ่งในโอกาสพิเศษ เช่น งานเทศกาลประจำปี งานประเพณี ซิ่นตีนจกมักจะทอด้วยฝ้ายหรือฝ้ายสลับไหมเป็นลายขวาง ลำตัว มีเชิงเป็นลวดลายซึ่งทอด้วยวิธีจก จึงเรียก ซิ่นตีนจก นิยมทอด้วยการคว่ำฝ้ายลง ลายที่ทอมักเป็นลายเรขาคณิตเป็นหลัก และเรียกชื่อลายต่างๆ กัน เช่น ลายสิบหกดอกตัด ลายแปดขอ ลายสี่ดอกตัด ลายเครือใหญ่ ลายดอกเครือน้อย ลายเหล่านี้นักเป็นลายสีเหลี่ยมข้าวหลามตัด มีลายเล็กๆ ย่อซ้อนอยู่ภายใน การสลับลายใช้การเรียงซ้อนกัน คั่นด้วยหน้ากระดานเป็นชั้นๆ สีที่ใช้นิยมวรรณะสีร้อน เช่น สีแดงอมส้ม สีน้ำตาลปนเหลือง ลายเล็กๆ จะย่อเป็นชั้นๆ ลดลงไปเรื่อยๆ และมักสอดไส้ด้วยสีอ่อน ส่วนเชิงล่างสุด หรือสะเปามักเป็นพื้นสีแดง ตีนจกบ้านหาดเสี้ยวมีความประณีตสวยงาม และมีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นเป็นของตนเองที่สืบทอดมาแต่โบราณ ลักษณะซิ่นตีนจกชาวไทพวนบ้านหาดเสี้ยวมีรูปแบบคล้ายกับซิ่นตีนจกของกลุ่มชนเชื้อสายไทพวนในท้องถิ่นอื่น เช่น ซิ่นตีนจกกลุ่มไทพวนในบริเวณจังหวัดพิจิตร อุทัยธานี นอกจากซิ่นตีนจกแล้ว ชาวไทพวนยังทอผ้าซิ่นสำหรับนุ่งอยู่บ้านและนุ่งทำงาน ซิ่นชนิดนี้จึงเป็นซิ่นฝ้ายทอด้วยลวดลายธรรมดา เชิงเป็นแถบสีดำหรือสีแดงอมส้ม

ผ้าซิ่นตีนจกบ้านหาดเสี้ยว

2) “ผ้าซิ่นตีนจกบ้านไร่ผ้า” พื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนที่มีลักษณะพิเศษอีกชนิดหนึ่งคือ ผ้าห่มบ้านไร่ เป็น ผ้าฝ้ายทอสลับกับไหมพรม นิยมทอหน้าแคบแล้วเพลาสองผืนรวมกันเป็นผืนเดียว เชิงผ้าจะทอสีขาวแล้วคั่นลายจกด้วยไหมพรมสีสด ๆ เป็นแถบเล็ก ๆ สลับกับพื้นขาว 2 - 3 ช่อง ส่วนกลางผืนมักทอด้วยลายขีดไปจนเต็มผืน บางทีทอเป็นริ้วปิดทั้งซ้ายและขวา ลวดลายของเชิงผ้าอาจจะไม่เหมือนกันทั้งสองข้าง สุดเชิงมักปล่อยเป็นชายครุยเพื่อความสวยงาม

ผ้าซิ่นตีนจกบ้านไร่

4) “ผ้าลั้บแล่” กลุ่มชาติพันธุ์ไทวนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในภาคกลางอีกหลายท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทวนที่ยังคงทอผ้าตามแบบประเพณีนิยมของตน ผ้าทอของกลุ่มทอผ้าในบริเวณอำเภอลั้บแล่ จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่เรียกกันว่าผ้าลั้บแล่ โดยเฉพาะซิ่นตีนจกแล่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นคือ ตัวซิ่นนิยมทอเป็นลายขวางลำตัวหรือทอยกเป็นลายเล็กๆหรือทอเป็นสีพื้นเรียบๆ เช่น สีเขียวลายริ้วดำ ตีนซิ่นนิยมทอเป็นลายจกกว้างหรือสูงขึ้นมามากกว่าซิ่นตีนจกบ้านหาดเสี้ยวและไม่นิยมปล่อยพื้นล่างสุดเป็นสีพื้น มักทอเป็นลายจกลงมาจนสุดเชิงผ้า สีของเชิงที่ลายจกมักเป็นสีใกล้เคียงกันแบบที่เรียกว่า สีเอกรงค์ (monochrome) ซิ่นตีนจกแล่เป็นซิ่นที่มีความประณีตสวยงาม ต่างจากซิ่นไทวนบ้านเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ซิ่นไทวนตำบลดอนแร่ ตำบลคูบัว อำเภอเมือง บางบางกระโด อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ผ้าลั้บแล่

4) “ผ้าจกไทยวน จังหวัดราชบุรี” เป็นผ้าจกที่พบในหมู่ช่างทอผ้าชาวไทยวน ในจังหวัดราชบุรี มีแหล่งกำเนิดแตกต่างกัน โดยแบ่งตามลักษณะของลวดลายได้เป็น 3 ประเภท คือ

- ผ้าจกตระกูลคุบัว เป็นผ้าจกที่มีลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง เช่น ลายดอกเซีย ลายหักนกคู่ ลายโค้งแก้ง ลายหน้าหมอน และลายนกคู่กินน้ำห่มเต้า ผ้าจกตระกูลคุบัวจะพบมากใน ตำบลคุบัว ตำบลดอนตะโก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เพราะมีชุมชนไท - ยวนอาศัยอยู่ โดยในการจกจะใช้เส้นด้ายยืนสีดำ พุงดำ โดยไม่มีลายประกอบมากลายพื้นผ้าเว้นพื้นดำไว้มากตามแบบของลวดลาย เพื่อจกให้เห็นลายชัดเจน ส่วนสีสันทนของเส้นใยที่ใช้ทอ จะใช้เส้นใยที่มีสีสันทนหลากหลาย เช่น จะใช้ฟุ้งดำจากแดง แดงเหลืองหรือเขียว เป็นต้น โดยตีนชิ้นจะมีความกว้างประมาณ 9 - 11 นิ้ว

- ผ้าจกตระกูลหนองโพ - บางกะโด เป็นผ้าจกที่มีลวดลายขนาดและสีสันทนที่มีความใกล้เคียงกับจกตระกูลคุบัว เป็นผ้าจกที่ได้จากชุมชนไท - ยวน ในตำบลหนองโพ-บางกะโด อำเภอโพธาราม โดยผ้าจกตระกูลหนองโพ - บางกะโด จะมีความแตกต่างจากผ้าจกตระกูลคุบัวตรงที่ ชายของตีนชิ้น ซึ่งผ้าจกตระกูลหนองโพ - บางกะโด จะมีการเว้นพื้นที่ต่ำระหว่างลายชะเปา ถึงเล็บเหลืองไว้กว้างมากกว่าผ้าจกตระกูลคุบัว และผ้าจกตระกูลหนองโพ - บางกะโดจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับลายนกของผ้าไท-พวนในภาคเหนือ คือ ลักษณะของนกคู่กินน้ำห่มเต้าของผ้าจกตระกูลหนองโพ - บางกะโด จะมีหางที่ยาวมากกว่าผ้าจกตระกูลคุบัว

- ผ้าจกตระกูลดอนแร่ เป็นผ้าจกที่มีลายที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เช่น ลายกาบ ลายกาบดอกแก้ว และลายนกคู่กินน้ำห่มเต้า พบมาในชุมชนไท-ยวน ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลหนองปลาหมอและตำบลรางบัว โดยลักษณะของการจก จะประกอบด้วยหลากหลายของลวดลาย และจะมีการจกลายแน่นเต็มผืนผ้า มีการเว้นพื้นต่ำไว้น้อย ทำให้ลดความเด่นชัดของลายหลักลงไป โดยจะคงสีสันทนของเส้นใยเป็นสีแดงเป็นหลัก จะไม่นิยมใช้เส้นใยหลายสี และตีนจกจะมีความกว้างประมาณ 14 - 15 นิ้ว

- ผ้าจกของชาวไทย - ยวน ราชบุรี มีการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันหลายประเภท ได้แก่ ผ้าปรกหัวนา (ใช้คลุมหัวนาในขณะที่แห่นาคไปบวช) ย่ามจก ผ้าขาวม้าจก ผ้าตะเจก (เป็นผ้าจกขนาดเล็กใช้สำหรับเช็ดหน้าหรือเช็ดน้ำหมาก) หมอนจก และผ้าชิ้นตีนจก

ผ้าชิ้นตีนจก คือ ชิ้นที่มีตีนประกอบด้วยส่วนที่เป็นผ้า ลวดลายทอด้วยวิธีจก หรือ ควักเส้นด้ายพิเศษมาผูกมัดขัดกับเส้นอื่นเป็นลวดลายแบบต่าง ๆ ซึ่งชิ้นตีนจกมีโครงสร้าง ประกอบด้วยผ้า 3 ส่วน คือ หัวชิ้น ตัวชิ้น และ ตีนชิ้น ชิ้นตีนจกที่พบในลักษณะการแต่งกายของสตรีชาวไท - ยวน ราชบุรี มี 3 ลักษณะ คือ

- ชิ้นตีนจก จกเฉพาะตีน ตัวชิ้นเป็นผ้าพื้นสีดำ หรือ สีคราม ชิ้นบางผืนมีตัวชิ้นทอด้วยวิธียกมุกหัวชิ้น ใช้ผ้าขาวผ้าแดงเย็บต่อกันแล้วจึงเย็บต่อกันกับตัวชิ้น

- ชิ้นตีนจก จกทั้งตัว ซึ่งลักษณะนี้จะมีตัวชิ้นและตีนชิ้นทอด้วยวิธีจก แต่ทอเป็นผ้าคนละชิ้น แล้วนำมาเย็บต่อเป็นผืนเดียวกัน ตัวชิ้นส่วนมากจะทอด้วยลายกูด ลายนก ลายมะลิเลื้อย เป็นลายพันรอบตัวชิ้นตีนชิ้นทอลายหลักทั้ง 9 ลาย หัวชิ้นมีลักษณะเดียวกับชิ้นตีนจกจึงถือได้ว่า ชิ้นชนิดนี้เป็นผลงานทางศิลปหัตถกรรมชั้นสูงของ ไท - ยวน ราชบุรี

- ชิ้นตีนจก ด้วยกมูกสลับมัดหมี่ ตีนขึ้นทอด้วยวิธีจกเหมือนตัวขึ้นตีนจกทั่วไป ตัวขึ้นทอด้วยวิธียกมูกสลับด้วยการทอแบบมัดหมี่ ถือได้ว่าเป็นเทคนิคของภาคอีสาน ตัวขึ้นใช้เส้นใยประเภทไหม เป็นวัสดุทอ พบไม่มากในผ้าขึ้นตีนจกของไทย - ยวน ราชบุรี

ผ้าจกตระกูลคูบัว

ผ้าจกตระกูลหนองโพ - บางกะโด

ผ้าจกตระกูลดอนแร่

5) “ผ้ายกมูกไทยวน จังหวัดสระบุรี” เป็นผ้าทอยกเลิกในตัว โดยใช้เส้นยืนพิเศษ 2 ชุด เพิ่มจากเส้นยืนปกติบนที่ทอ ผ้ายกมูกบนผ้าเกิดจากการใช้ตะกอยก ซึ่งด้ายยืนพิเศษชุดนี้ต่างกับขิดและจกตรงที่ใช้ด้ายพุ่งพิเศษ เส้นยืนพิเศษ 2 ชุดนั้น ประกอบไปด้วย ชุดแรกใช้เส้นด้ายยืนสีเดียวหรือหลายสี ทอเป็นลายขัดธรรมดา ชุดที่ 2 ใช้เส้นด้ายยืนที่เพิ่มพิเศษจากเส้นด้ายยืนธรรมดา มีสีเดียวหรือหลายสี อาจสอดแทรกด้วยเส้นไหม หรือด้ายสีต่าง ๆ ลักษณะลวดลายผ้ายกมูกเป็นลวดลายซ้ำยาวติดต่อกันเป็นเส้นริ้ว หรือแถบตามทิศทางของเส้นด้ายยืน ลวดลายเรียงชิดติดกันหรือเว้นระยะห่างกันจนเต็มหน้าผ้า ผ้าขึ้นของผู้หญิงชาวไทยวนประกอบด้วยส่วนต่างๆ คือ

- หัวขึ้น เป็นผ้าสีขาวเย็บต่อกับผ้าแดง ริมหายบนของผ้าสีขาวจะไม่เย็บริมปล่อยให้ริมผ้าฟูขึ้น ด้วยความเชื่อที่จะนำความรุ่งเรืองเฟื่องฟูมาให้กับผู้ที่ใช้ผ้าชิ้นผืนนั้น ซึ่งนอกจากนี้ยังมีคติในการประกอบหัวขึ้น โดยต้องเอาผ้าแถบสีขาวมาต่อตามความกว้างของหัวขึ้น เรียกว่า ผ้าป่า เพื่อป้องกันการทำคุณไสย และเสน่ห์ยาแฝด
- ตัวขึ้น นิยมทอเป็นลวดลายต่าง ๆ เช่นลายตามขวาง ลายตามยาว หรือเป็นผ้าพื้นบางครั้งทอยกดอกผ้ายกมุก ลายต่าง ๆ ที่ได้จากการสำรวจ และเก็บตัวอย่าง

ผ้ายกมุกไทยวน จังหวัดสระบุรี

4. ผ้าไทยภาคใต้

ผ้าที่ทอในบริเวณดินแดนภาคใต้ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปจรดเขตประเทศมาเลเซีย ภูมิประเทศเป็นแผ่นดินแคบและคาบสมุทร ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกทอดไปตามอ่าวไทย ได้แก่ บริเวณจังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส จากชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกขึ้นไปทางด้านทิศตะวันตกบนผืนแผ่นดินมีเทือกเขาสำคัญที่เป็นสันของคาบสมุทร ได้แก่ เทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นเทือกเขาที่ต่อเชื่อมมาจากเทือกเขาหิมาลัยทอดยาวลงไปจนถึงเขตจังหวัดกระบี่ ต่อลงไปเป็นเทือกเขานครศรีธรรมราช และเทือกเขาสันกาลาศรีทอดยาวลงไปจนสุดเขตประเทศไทย เทือกเขาเหล่านี้เป็นต้นกำเนิดแม่น้ำสำคัญๆ ของภาคใต้ที่ไหลจากทิศตะวันตกผ่านที่ราบไปสู่ทะเลด้านทิศตะวันออกทำให้เกิดปากแม่น้ำเป็นอ่าวสำหรับจอดเรือเพื่อการคมนาคม และทำเรือประมงได้เป็นอย่างดี เช่น อ่าวชุมพร อ่าวบ้านดอน และอ่าวสงขลา นอกจากนี้แม่น้ำเหล่านี้ยังนำความชุ่มชื้นไปสู่บริเวณภาคใต้ ทำให้เกิดอาชีพเกษตรกรรมในที่ราบผืนแผ่นดินทั้งยังนำโคลนตมไปทับถมกันบริเวณปากแม่น้ำ ผสมผสานเข้ากับทรายที่เกิดจากการพัดเข้าหาฝั่งของคลื่นลมจากทิศตะวันออกทำให้เกิดสันทรายที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกและการตั้งถิ่นฐาน จึงทำให้เกิดชุมชนตลอดแนวชายฝั่งมาแต่โบราณ

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของภาคใต้ดังกล่าว เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมทางหนึ่ง อีกทางหนึ่งเกิดจากการติดต่อค้าขายกับชาติที่เจริญแล้ว เช่น จีน อินเดีย และอาหรับ ชาติเหล่านี้ได้นำอารยธรรมของตนเข้ามาพร้อมกับการค้าขาย จึงเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมจีนและอินเดียที่ผสมกับวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง วัฒนธรรมจีนผสมวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองเชื้อสายมาเลย์อย่างที่เราเรียกว่า วัฒนธรรมบ้าบ๋า เป็นต้น อีกทางหนึ่งเกิดขึ้นจากผลของการเคลื่อนย้ายแลกเปลี่ยนประชากรและชุมชนด้วยเหตุผลทางการเมือง เช่น พ.ศ. 2354 เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชไปกวาดต้อนครอบครัวเชื้อสายชาวไทบุรีมาไว้ที่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีช่างฝีมือหลายประเภทปะปนมาด้วย เช่น ช่างทอง ช่างเงิน ช่างเครื่องประดับ รวมทั้งช่างทอผ้าด้วย โดยให้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเมืองนครศรีธรรมราช ช่างเหล่านี้ได้ประกอบอาชีพของตน และเผยแพร่วิชาช่างให้กับคนพื้นเมืองจนแพร่หลายสืบต่อมาจนทุกวันนี้ เช่น การทำเครื่องถม การทอผ้ายก เป็นต้น เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การทอผ้าที่เมืองนครศรีธรรมราชได้เริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี แล้วสืบต่อมาเรื่อย ๆ จากการทอผ้ายกสำหรับใช้ในหมู่เจ้าเมือง และกรมการเมืองชั้นสูงก่อนที่แพร่หลายไปสู่ชาวเมือง และประชาชนทั่วไป

1) “ผ้ายกเมืองนคร” ผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ทอสืบต่อกันมาแต่โบราณ เป็นผ้าที่ได้รับการยกย่องมาแต่โบราณว่าสวยงามแบบอย่างผ้าชั้นดี การทอผ้ายกมีกระบวนการทอโดยเพิ่มลวดลายผ้าให้เป็นพิเศษขึ้น มีขั้นตอนและวิธีการทอ คล้ายการทอผ้าขิด หรือผ้าจก แต่ต่างกันที่บางครั้งผ้ายกจะทอเป็นลายพิเศษ มีตะกอกเขาลอยยกดอกแยกเส้นยืนต่างหาก จะยกครั้งละกี่เส้นก็ได้ ขึ้นอยู่กับการออกแบบลายทอต้องการลวดลายอย่างไร มีลาย มีเชิงที่แปลกออกไป การทอจึงต้องใช้ขั้นตอน และวิธีการเก็บลายด้วยไม้เรียวปลายแหลม ตามลวดลาย ที่กำหนดจนครบ คัดยกเส้นยืนขึ้นเป็นจังหวัดหะ มีลวดลายเฉพาะส่วนสอดเส้นพุ่งไปสานขัดตามลายที่คัดไว้ การเก็บตะกอกเขาลอยยกดอกเพื่อผู้ทอจะได้สะดวกไม่ต้อง

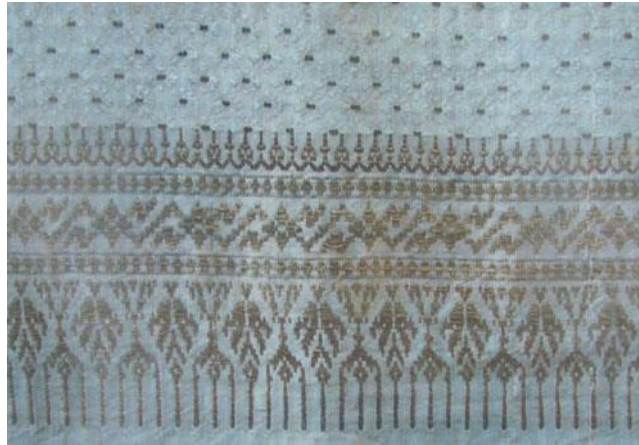
คัดเก็บลายที่ละเอียดเป็นความสามารถ และเทคนิคเฉพาะตัวของช่างแกะดอกผูกลาย ซึ่งการร้อยตะกั่วเขาลายนี้ใช้เวลามาก เพราะต้องทำด้วยมือทั้งหมด บางลายเสียเวลาหลายเดือนกว่าจะมัดเขาเสร็จ และเมื่อร้อยตะกั่วเสร็จแล้ว ถ้าเป็นที่กระตุกก็จะทอได้รวดเร็ว แต่ถ้าเป็นกิ๊โบราณก็จะทอได้ช้า การทอผ้ายกดอกนี้สามารถตกแต่งลวดลายให้สวยงาม และทอออกมาได้หลายสี ลักษณะผ้ายกเมืองนครมีรูปแบบการทอ 3 รูปแบบ แตกต่างกันในการทอ และการนำไปใช้งาน ดังนี้

แบบที่ 1 กรวยเชิงซ้อนหลายชั้น เป็นผ้าสำหรับเจ้าเมือง ขุนนางชั้นสูง และพระบรมวงศานุวงศ์ นิยมทอผ้าด้วยเส้นทอง ลักษณะกรวยเชิงจะมีความละเอียดอ่อนช้อย ลวดลายหลายลักษณะประกอบกัน ริมผ้าจะมีลายขอบผ้าเป็นแนวยาวตลอดทั้งผืน กรวยเชิงส่วนใหญ่มีตั้งแต่ 2 ชั้นและ 3 ชั้น ลักษณะพิเศษของกรวยเชิงรูปแบบนี้ คือ พื้นผ้าจะมีการทอสลัสีด้วยเทคนิคการมัดหมี่เป็นสีต่าง ๆ เช่น แดง น้ำเงิน ม่วง ส้ม น้ำตาล ลายทองผ้าพบนิยมทอผ้าพื้นและยกดอก เช่น ยกดอกลาย เกร็ดพืชมเสน ลายดอกพิกุล เป็นต้น

ผ้ายกเมืองนครมีรูปแบบการทอ กรวยเชิงซ้อนหลายชั้น

แบบที่ 2 กรวยเชิงชั้นเดียว นิยมทอผ้าด้วยเส้นทองหรือเส้นเงิน จะพบในผ้ายกเมืองนครซึ่งเป็นผ้าสำหรับคหบดีและเจ้านายลูกหลานเจ้าเมือง ลักษณะกรวยเชิงจะสั้น ทอด้วยลายประจำยามก้ามปู ลายประจำยามเกลียวใบเทศ ไม่มีลายขอบในส่วนของลายทองผ้านิยมทอด้วยเส้นไหมเป็นลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายดอกพิกุล ลายก้านแย่ง ลายดอกเขมร ลายลูกแก้วฝูง เป็นต้น

ผ้ายกเมืองนครมีรูปแบบการทอ กรวยเชิงชั้นเดียว

แบบที่ 3 กรวยเชิงขนานกับริมผ้า ผ้ายกเมืองนครลักษณะนี้เป็นผ้าสำหรับสามัญชนทั่วไปใช้นุ่ง ลวดลายกรวยเชิงถูกดัดแปลงมาไว้ที่ริมผ้าด้านใดด้านหนึ่ง โดยผสมดัดแปลงนำลายอื่นมาเป็นลายกรวยเชิงเพื่อให้สะดวกในการทอและการเก็บลายสามารถทอได้เร็วขึ้น ผ้าลักษณะนี้มีทั้งทอด้วยไหม ทอด้วยฝ้ายหรือทอผสมฝ้ายแถมไหม ที่พบจะเป็นผ้านุ่ง สำหรับสตรีหรือใช้เป็นผ้านุ่งสำหรับเจ้านายในพิธีอุปสมบท

ผ้ายกเมืองนครมีรูปแบบการทอ กรวยเชิงขนานกับริมผ้า

2) “ผ้าทอนาหมื่นศรี” นาหมื่นศรีเป็นชื่อตำบลหนึ่งในอำเภอนาโยง ซึ่งมีชื่อเสียงในด้านผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดตรัง ตรังเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศไทยด้านฝั่งทะเลตะวันตก ผ้าทอนาหมื่นศรี แบ่งตามลักษณะโครงสร้างของผืนผ้าได้ 3 ชนิด ได้แก่ ผ้าพื้น ผ้าตา และ ผ้ายกดอก ซึ่งแต่ละชนิดแบ่งย่อยเป็นชื่อลายต่าง ๆ ได้อีกหลายลาย ดังนี้

- ผ้าพื้น เป็นผ้าที่ใช้ด้ายยืนสีเดียว มีผ้าพื้นธรรมดา แบ่งเป็นผ้าพื้นสีเรียบและผ้าพื้นสีเหลือบ ผ้าหางกระรอก และผ้าล่อง หรือผ้ารี้ว มีลายต่าง ๆ ได้แก่ ลายหัวพู ลายดอกเข็ม ลายดอกข่อย
- ผ้าตา เป็นผ้าที่ใช้ด้ายยืนสลับกันตั้งแต่สองสีขึ้นไป ลายตาสมุก ลายลูกโซ่ตาราง ลายตานก และลายดอกมุด

- ผ้ายกดอก เป็นผ้าที่ใช้ด้ายพุ่ง 2 ชนิด เกิดจากการทอด้วยวิธียกดอก หรือการสร้างลวดลาย โดยการเพิ่มด้ายพุ่ง มักใช้ลวดลายดั้งเดิมที่มีความซับซ้อน ใช้จำนวนตะกอ (เขา) มาก ในอดีตมีการทอผ้าเป็นคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีจำนวนตะกอนับร้อย ลวดลายเฉพาะของผ้ายกนาหมื่นศรี ได้แก่ ลายลูกแก้ว ลายแก้วชิงดวง ลายลูกแก้วโขง ลายลูกแก้วสี่หน่วยใน ลายราชวัตร ลายดอกจัน ลายเกสร ลายดอกกก ลายดอกพิกุล ปัจจุบันมีลวดลายที่นิยมทอเพิ่มอีกกว่า 30 ลาย เช่น ลายพิกุลแก้ว ลายดาวล้อมเดือน ลายลูกแก้วลูกศร ลายขนมเปียกปูน ลายลูกหวาย ลายจักรรัส ลายดาวล้อมเดือน ลายช่อมาลัย ลายช่อล่อกลอย ลายดอกมะพร้าว ลายดอกเทียน ลายท้ายมั่งคุด ลายเม็ดแตง ลายข้าวหลามตัด ลายราชวัตรห้อง ลายตีนด ลายครุฑ ลายนกเหว(นกกระเวก) ลายตุ๊กตาลือดอกบัว ลายกินรี ลายตัวหนังสือ และลายประสม

ลักษณะพิเศษ ของผ้าทอนาหมื่นศรี ได้แก่ โครงสร้างของผืนผ้า ลวดลายและสี ผู้ทอที่มีฝีมือจะนำลายหลายๆลายมารวมไว้ เช่น ลายลูกแก้วใหญ่ ลายลูกแก้วสี่หน่วยใน ลายดอกจัน บางผืนประสมเฉพาะชุดลูกแก้ว เป็นต้น ส่วนที่เป็นเอกลักษณ์ด้านสี ถ้าเป็นประเภทผ้าห่ม และผ้าเช็ดหน้ายกดอก ที่ทอขึ้นใช้เองหรือให้แก่อัน จะใช้ด้ายยืนสีแดง ยกดอกสีเหลือง มีบ้างที่ยกดอกสีขาวหรือสีเขียว หากเป็นผ้าทอเพื่อขาย พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงสีด้ายยืน และด้ายพุ่งตามความต้องการตลาด และในกรณีทอใช้เอง ยังคงเป็นสีแดงเหลืองไม่เปลี่ยนแปลง

ผ้าทอนาหมื่นศรี

3) “ผ้าพุมเรียง” เป็นผ้ายกที่มีลวดลายสวยงาม และมีเอกลักษณ์ต่างไปจากผ้ายกของภาคอื่น ๆ มีการทอยกดอกด้วยไหม หรือดินเงิน ดินทอง ในสมัยโบราณจะมีการใช้วัตถุติดทั้งผ้าย และไหม โดยแบ่งออกเป็นผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันทอโดยใช้ผ้าย และผ้าที่ใช้ในงานสำคัญ หรือพิธีการต่าง ๆ จะทอโดยใช้ไหม การทอผ้าพุมเรียง เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ของตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยชาวไทยมุสลิมที่อพยพมาจากจังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี และเมืองไทรบุรี ประเทศมาเลเซีย ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากชาวมลายูในหมู่เกาะอินโดนีเซีย เป็นผู้นำความรู้กระบวนการทอผ้าติดตัวมาด้วย ผ่านถ่ายทอดสืบต่อกันมาด้วยวิธีการสังเกต จดจำ และทดลองปฏิบัติทอจริงโดยไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ได้รับการสั่งสมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในความสวยงามของลายผ้า

และความประณีตของฝีมือการทอผ้า ซึ่งมีลักษณะเด่นแตกต่างไปจากผ้าทอของภูมิภาคอื่น ๆ เช่น การทอยกดอกด้วยไหม และดิน ผ้ายกชุดหน้านาง ผ้ายกดอกถมเกสร และผ้ายกดอกลายเชิง เป็นต้น โดยถือว่าการทอผ้าเป็นหน้าที่ของผู้หญิงทั้งชาวไทยพุทธ และไทยมุสลิม ที่จะต้องเตรียมไว้ใช้สอยในครอบครัว โดยเฉพาะหญิงสาวที่จะออกเรือนจำเป็นจะต้องเรียนรู้วิธีการทอผ้า เพื่อเตรียมไว้ใช้ในการแต่งงาน เช่น ผ้านุ่ง ผ้าห่ม และเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ทำด้วยผ้า ดังนั้นการมีฝีมือในการทอผ้าจึงเป็นการแสดงถึงความเป็นกุลสตรี

ประเภทของผ้าพุมเรียง แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ผ้าทอพุมเรียงประเภทผ้าฝ้าย ผ้าไหมพุมเรียง และผ้าไหมปนฝ้าย ลวดลายเก่าซึ่งเป็นลายดั้งเดิมที่นิยมกันมาแต่เก่าก่อน เช่น ลายยกเบ็ด ลายดอกพิกุล ลายคชสีห์ ลายราชสีห์ ลายครุฑ ลายกีนรี ลายเทพพนม ลายเบญจรงค์ ลายศรีวิชัย ลายกริช ลายโบตัน ลายราชวัตร ลายก้านต่อดอก ลายฝ้ายกเชิงครุฑ และลายนพเก้า ช่วงทอผ้าที่ตำบลพุมเรียงจะมีลวดลายต้นแบบที่ใช้เป็นตัวอย่างเก็บดอกผ้าเรียกว่า ครูผ้า อาจจะเป็นผ้าที่ปักด้วยไหมเป็นลวดลายต่าง ๆ หรือเศษฝ้ายกที่ช่วงทอเก็บไว้แต่เดิม กรรมวิธีการทอผ้าพุมเรียง ใช้เทคนิคกรรมวิธีที่เรียกว่า ยกดอก คือ เทคนิคการทอผ้าให้เกิดลวดลาย ใช้วิธีเก็บตะกอคล้ายเช่นเดียวกับการทอขัด โดยการยกตะกอเพื่อแยกเส้นด้ายยืน ให้ด้ายเส้นพุ่งผ่านไปเฉพาะเส้น จะยกครั้งละกี่เส้นก็ได้ แล้วแต่ลวดลาย ที่กำหนดเอาไว้ เมื่อทอพุ่งกระสวยไปมาควบคู่กับการยกตะกอ จะเกิดเป็นลวดลายนูนขึ้นจากพื้นผ้า ด้ายเส้นพุ่งนิยมใช้ด้ายเงิน ดิ้นทองเพื่อเพิ่มความงดงาม

ผ้าพุมเรียงลายขึ้นนอน(ลายกีนรี) ใช้ทอในส่วนลายท้องผ้า

4) “ผ้าจวนตานี หรือผ้าล่องจวน” เป็นผ้าทอดั้งเดิมในพื้นที่ทางภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งเดิมมีศูนย์กลางคือเมืองปัตตานีในอดีต ซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญเมืองหนึ่งในคาบสมุทรมลายู มีความสัมพันธ์ทางการค้า และการเมือง มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรมกับประเทศต่าง ๆ ที่เข้ามาติดต่อค้าขาย เช่น จีน อินเดีย ประเทศในแถบอาหรับ ยุโรป และมาลายา โดยมีสินค้าประเภทผ้าไหม เส้นไหม และฝ้าย เป็นสินค้าที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนอยู่ด้วยจึงนับได้ว่าเมืองปัตตานีเป็นเมืองสำคัญในการค้าขายสินค้าผ้าไหม และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเกี่ยวกับผ้าแห่งหนึ่ง ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่ามีการใช้และการผ้าผลิตเริ่มในภาคใต้เมื่อใด แต่ผู้เชี่ยวชาญบาง

คนเชื่อว่าเริ่มมีมาก่อนราชอาณาจักรศรีวิชัยเจริญรุ่งเรือง จากการที่มีการติดต่อและการค้าขายกับประเทศจีน และอินเดีย ชาวพื้นเมืองของปัตตานี ที่อาจจะมีความรู้ในการทอผ้าอยู่แล้วได้มีการรับ และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเกิดการสร้างสรรค์สิ่งทอ ขึ้นใหม่ ผ้าทอท้องถิ่นแบบง่ายถูกแทนที่ด้วยกรรมวิธีมัดหมี่ และทอแบบประณีตที่มีรูปแบบที่เรียกว่าจวนตานี หรือผ้าลิมา หรือฝ้ายกตานี ขณะที่เมื่อเวลาผ่านไปคุณภาพ และความงามของสิ่งทอเหล่านี้ กลายเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในช่วงสมัย อยุธยา และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าชุมชนในภาคใต้ โดยเฉพาะในสามจังหวัดภาคใต้ชายแดนไทย – มาเลเซีย

เอกลักษณ์เฉพาะที่การออกแบบลวดลาย และสีสันทัน โดยมีการทอทั้งจาก เส้นไหม และเส้นใยฝ้าย และยกด้วยเส้นเงิน หรือเส้น ทอง ผ้าจวนตานีจะมีแถบริ้วลวดลายวางเป็นแนวแทรกอยู่ระหว่างผืนผ้า และชายผ้าทั้งสองด้าน มีคำเรียกในภาษาพื้นถิ่นว่า จู วาหรือจวน ซึ่งแปลว่า ร่อง หรือทางจึงมีชื่อที่เรียกผ้าชนิดนี้อีกชื่อหนึ่งว่าผ้าล่องจวน สีของผืนผ้านิยมใช้สีที่ตัดกัน โดยบริเวณ ท้องผ้าจะใช้สีหลักได้แก่ ม่วง เขียว ฟ้า น้ำตาล ส่วนชายผ้าทั่วไปจะใช้เฉดสีแดง โดยผ้าและชายผ้าทั้งสองด้านทอเป็นผืนผ้า เดียวกัน นอกจากการใช้สีที่ตัดกันแล้ว พบว่า แต่ละแถบของผ้าจวนตานี โดยทั่วไปไม่มีห้าสี ซึ่งคำว่า ลิมา เป็นอีกชื่อของผ้าจวน ตานีเป็นคำภาษามลายู หมายถึง ห้า จำนวนลวดลายบนผืนผ้าจะมีตั้งแต่ 5 - 7 ลาย เช่น ลายโคม ลายประจายามก้าน แยม ลายตาราง เป็นต้น ซึ่งมีการทอลวดลายทั้งวิธีการทอแบบมัดหมี่ และทอแบบยกสอดดินเสริมในผืนผ้า จึงนับเป็นผ้าที่มี ลักษณะพิเศษเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่หายาก มีราคา และใช้เฉพาะในโอกาสพิเศษเท่านั้น

ผ้าจวนตานี ลายแถบ

ผ้าจวนตานีลายสานแบบตาข่าย

5) “ผ้าปะลาจิง” เป็นผ้าทอมือที่ใช้เทคนิคการพิมพ์ลายบนผืนผ้าด้วย บล็อกไม้ แกะสลักเป็นลวดลายต่างๆ มีการใช้ ในกลุ่มชาวมุสลิมชายแดนใต้แถบจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส เป็นผ้าที่สะท้อนเอกลักษณ์ ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น และมีความเชื่อมโยง เกี่ยวพันกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเชื่อ ค่านิยม จารีต ประเพณี และศาสนา จนเกิด เป็นมรดกทางภูมิปัญญาสืบทอดต่อกันมา เอกลักษณ์ที่สำคัญของผ้า ปะลาจิงในอดีต คือ ลวดลาย ด้วยเทคนิคการพิมพ์ลาย จากบล็อกไม้ ช่างทำแม่พิมพ์สำหรับพิมพ์ผ้าปะลาจิงในอดีตจะเป็นกลุ่มช่างแกะสลักลายไม้ทำหัวกริช หรือแกะลายด้ามกริช ด้วยวิธีการแกะลายลงบนแผ่นพิมพ์ไม้ลวดลายต่างๆ โดยได้รับแรงบันดาลใจมาจาก สถาปัตยกรรมในท้องถิ่น เช่น ช่องลมใน อาคารบ้านเรือน วังเก่า บ้านเก่า มัสยิด ลายประตู ลูกกรง ตลอดจน แผ่นพิมพ์ลายนกเงือกๆ ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในชุมชน หรือท้องถิ่น เป็นต้น ก่อนนำมาพิมพ์ลงบนผืนผ้าตามจินตนาการของช่าง ที่กำหนดให้ลวดลายบนผืนผ้าจะออกมาอย่างไร โดย

มีการใช้สีที่เน้นความแตกต่างของค่าน้ำหนักอ่อน - แก่ของสี เพื่อสร้างมิติ ความโดดเด่น และน่าสนใจ ให้แก่ลายผ้าที่ปรากฏบนผืนผ้าปะลาจิง

ประโยชน์ใช้สอยผ้าปะลาจิงในสมัยโบราณ ผู้หญิงมุสลิมนิยมใช้เป็นผ้าคลุมศีรษะ (ฮิญาบ) ใช้สำหรับตัดเย็บเป็นเครื่องแต่งกาย ผ้าคาดอก หรือผ้าถุง ส่วนผู้ชายใช้สำหรับเป็นผ้าคาดเอว แล้วเหน็บด้วยกริชหรามัน ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิตของชายในแถบชายแดนใต้ในสมัยอดีต จนเมื่อในพื้นที่ประสบปัญหาเรื่องวัตถุดิบ ส่งผลให้การผลิตผ้าปะลาจิงหยุดชะงักลง จนเกือบจะสูญหายไปจากวิถีชีวิตชายแดนใต้เกือบ 80 ปี แต่ในช่วงประมาณ 10 ปี ที่ผ่านมานี้ ผ้าปะลาจิงได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง การสร้างสรรค์ผ้าปะลาจิง มีความแตกต่างจากการสร้างสรรค์ผ้าชนิดอื่น โดยเฉพาะในส่วนของการให้สีของผ้าปะลาจิง สามารถทำได้เพียงครั้งเดียว เนื่องจากทำด้วยเทคนิคการเขียนสีสด ถ้านำไปเขียนลายลงบนผ้าปะลาจิงผืนต่อไป จะไม่สามารถทำซ้ำได้ ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าการสร้างสรรค์ผ้าปะลาจิงนั้นเปรียบเหมือนการสร้างสรรคงานศิลปลงบนผืนผ้า อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ผืนผ้ามีเสน่ห์มากขึ้น ส่วนลวดลายที่อยู่บริเวณหัวผ้า และท้ายผ้า อาจใช้ทฤษฎีคู่สีตรงข้าม หรือคู่สีตัดกัน หรือใช้เทคนิคการเขียนเทียนปิดทับอีกครั้งหนึ่งก่อนลงสีซ้ำ เพื่อให้เกิดมิติบนผืนผ้า

ผ้าปะลาจิง

- 6) “ผ้าบาติก หรือผ้าปาเต๊ะ” เป็นคำที่ใช้เรียกผ้าชนิดหนึ่งที่มีวิธีการทำโดยใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสี และใช้วิธีการแต้ม ระบาย หรือย้อมในส่วนที่ต้องการให้ติดสีเท่านั้น ผ้าบาติกบางชิ้นอาจจะผ่านขั้นตอนการปิดเทียน แต้มสี ระบายสีและย้อมสีนับเป็นสิบๆ ครั้ง ส่วนผ้าบาติกอย่างง่ายอาจทำได้โดยการเขียนเทียนหรือพิมพ์เทียนแล้วจึงนำไปย้อมสีที่ต้องการ เมื่อย้อมกลับไปคำว่าบาติก (Batik) หรือปาเต๊ะ เดิมเป็นคำในภาษาชวาที่ใช้เรียกผ้าที่มีลวดลายที่เป็นจุด คำว่า ติก มีความหมายว่า เล็กน้อย หรือจุดเล็ก ๆ มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า ตริติก หรือตาริติก ดังนั้น คำว่า บาติก จึงมีความหมายว่าเป็นผ้าที่มีลวดลายเป็นจุดๆ

โดยวิธีการทำผ้าบาติกดั้งเดิมในสมัยก่อนนั้น ใช้วิธีการเขียนด้วยเทียนเป็นหลัก ดังนั้น ผ้าบาติกจึงเป็นลักษณะผ้าที่มีวิธีการผลิตโดยใช้เทียนปิดในส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสี แม้ว่าวิธีการทำผ้าบาติกในปัจจุบันจะก้าวหน้าไปไกลมากด้วยเทคโนโลยีและองค์ความรู้แล้วก็ตาม ทว่าลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของผ้าบาติกที่ยังคงอยู่ก็คือ จะต้องมีการผลิตโดยใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสี หรือปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีซ้ำอีกเป็นมาตรฐาน นับเป็นกรรมวิธีที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านอย่างแท้จริง อีกทั้งลายของผ้าบาติก โดยส่วนมากแล้วจะเป็นลวดลาย และสีสันท้องจากธรรมชาติ และอัตลักษณ์วัฒนธรรมรอบตัวของแต่ละชุมชนที่น่าเสนอความเป็นภาคใต้ได้อย่างดี ความโดดเด่นของผ้าบาติกจึงอยู่ที่การใช้สี และลวดลายที่คมชัดของภาพที่สามารถบอกอะไรได้หลายอย่างทั้งถิ่นที่มา วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ธรรมชาติ ไปจนถึงเอกลักษณ์ของแหล่งผลิต หรือกระทั่งความรู้สึกนึกคิดของคนในท้องถิ่นนั้นๆ นั้นจึงนับได้ว่าผ้าบาติกได้รวม อารยธรรมของความเป็นภาคใต้เอาไว้ได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ผ้าบาติก หรือผ้าปาเต๊ะ

ที่มา :

สำนักอนุรักษ์และตรวจสอบมาตรฐานหม่อนไหม กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สุมาลย์ โทมัส. ผ้าพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

สาวิตตรี สุวรรณสถิต, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 21 ศิลปะการทอผ้าพื้นเมืองของไทยในปัจจุบัน.

กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2550.

